

ORIZONT

**TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAȘ CANDIDAT**

**REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA**

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

IUNIE 2014

NR. 6 (1581)

ANUL XXVI

1 LEU

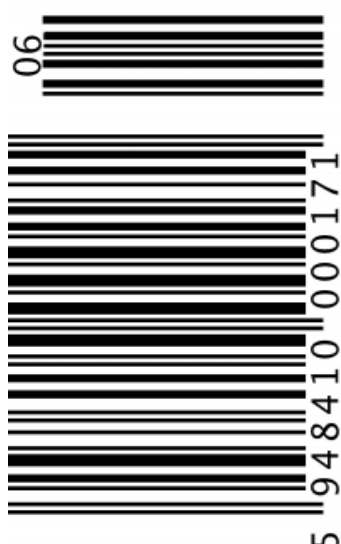
6

Acest număr al revistei apare cu sprijinul Ministerului Culturii

www.revistaorizont.ro

ADRIANA BABETI LAUREATA ANULUI 2014

LITERATURĂ ȘI DIPLOMAȚIE VASILE POPOVICI

Viața de diplomat nu e făcută din întâmplări palpitate. Când trăiești palpitant ca diplomat înseamnă că nu ești în rolul tău și că îți asumi riscuri de care un diplomat trebuie să se ferească, cu prețul compromiterii sale și a țării pe care o reprezintă. Palpitant mi s-a părut încă de la primul post să devin om al locului, să fiu acceptat, invitat, să mi se accepte invitațiile pe care le fac, la orice nivel, să devin atractiv pentru societatea străină unde am intrat. De aici încolo, lucrurile devin simple și, diplomatic, palpitate, fiindcă ies parcă de la sine.

Ce am scris despre Maroc nu face nici pe departe de-o carte, iar în Portugalia am scris și mai puțin, și mai disparat, deși uneori aș fi vrut s-o fac.

22

BARCELONA ROBERT ȘERBAN

În Catalonia nu se mai țin coride. Dar arenele nu s-au închis decât pentru tauri, bieții de ei, pentru umanitate s-au transformat în mall-uri. Cum e Arena Barcelona, prin care dau un tur cu scările rulante și cu liftul, ajung la ultimul nivel, unde orașul se panoramează și de unde se vede minunatul Palatul Național, care adăpostește Muzeul Național de Artă al Cataloniei. Se văd și fântânile magice. Seara e un spectacol al jocurilor de apă pe care nu-l voi vedea, fiindcă există riscul să pierd ultimul tren spre Callela. Și să dorm în gară. Așa că, altă dată. Urc spre muzeu. Palatul e impresionant. Și vederea de acolo spre oraș. Pe simenze, artă romanică, gotică și barocă. Frescele de pictură romanică au fost salvate din bisericile de secol XI-XIII din Catalonia.

16-17

**PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA,
PENTRU SUSȚINEREA
CANDIDATURII
TIMIȘOAREI
LA TITLUL DE
CAPITALĂ EUROPEANĂ
A CULTURII
ÎN ANUL 2021**

ISTORIA LITERARĂ, CU PREZENTELE ȘI ABSENȚELE EI

CORNEL UNGUREANU

1. MANDICS GYÖRGY

Scriem mereu despre cărți, despre vedetele scrisului, dar mai puțin despre animatorii vieții culturale, așa cum au trăit și ne-au învățat să trăim literatura. De aproape două decenii nu mai știu ce mai face, ce mai scrie Mandics György. E un scriitor important pentru istoria literaturii din Banat, fiindcă din 1960 până în 1990 a definit, într-un fel sau altul, prezența sa la Timișoara. A devenit student al facultății de matematică de aici în 1960 (eu, ca și Marcel Turcu, Constantin Negreanu, Maria Galetaru, Șerban Foartă, Ion Marin Almăjan, Eugen Beltechi, Ion Budescu, Lucian Bureriu, Nicolae Dolângă, Felicia Giurgiu deveneam, în 1960, studenți ai Filologiei timișorene), dar el era deja un poet în curs de afirmare. Era un cenaclist de nădejde. În 1963, la consfătuirea interregională a Cenaclurilor literare de la Lipova, se îmbrățișa la tribună cu Franyó Zoltán, care îl socotea un urmaș al său. În 1965 Mandics a devenit profesor de matematică la Jimbolia, unde l-a cunoscut pe părintele Mihail Avramescu.

Masiva sa carte despre Ion Barbu (cea mai masivă carte consacrată lui Ion Barbu) păcătuiește, poate, prin excesele de fidelitate și față de vechii săi matematicieni și față de noul său profesor de doctrine ezoterice, dar e o cercetare pe care exegeții de azi ai lui Ion Barbu trebuie să o ia în seamă. Este un Ion Barbu citit altfel, de un poet și de un tânăr care trăia febra inițierilor. Cum eram vecini, cum uneori eram entuziasmați de ultimele noastre lecturi, i-am povestit despre *Lumea în două zile* a lui George Bălăiță, "un mare roman, construit prin rețele simbolice neobișnuite în romanul românesc". "Dacă vrei să afli lucruri noi despre rețelele simbolice", vino deseară la noi, ai ocazia să-l cunoști pe părintele Avramescu. Și ai ocazia să discuți cu el despre Mircea Eliade". Numele nu-mi spunea nimic, dar întâlnirea cu părintele Avramescu și cu soția lui mi-au lăsat impresia unei plutiri între vis și realitate: așa oameni nu există, a fost prima impresie.

Evident, am așteptat cu bucurie drumul la Jimbolia și întâlnirea cu părintele, acasă la dânsul. În *Șantier doi. Un itinerar pe urmele lui Mircea Eliade* am scris câte ceva despre drumurile noastre la Jimbolia. Am scris mai puține despre relația acestor personalități, deopotrivă convergente și divergente, Mihail Avramescu și Mircea Eliade. Ultimele studii ale lui Marcel Tolcea despre cei doi, cercetări-unicat în comparatismul românesc, descoperă itinerarii neobișnuite ale generației treizeci. Itinerarii care, probabil, l-au apropiat pe Mandics de S.F. E unul dintre marii ufologi ai culturii noastre și am înțeles că o televiziune din Budapesta i-a acordat o emisiune permanentă despre civilizațiile extraterestre.

2. PONGRÁCZ MÁRIA

Presupun că Pongrácz Mária s-a așezat în Timișoara culturală odată cu Mandics, însă cu o eficiență sporită. Apăruse în Timișoara literaților ca o vedetă. Făcuse gimnastică de performanță, era foarte frumoasă, și maestrul literaturii maghiare,

germane, române, sârbe din oraș erau gata să-i acorde tot ajutorul. Sprijinul. Sfaturile necesare. N-a fost nevoie, fiindcă Marika Pongrácz a fost deosebit de eficientă nu numai ca prozator, ci și ca eseist, cercetător al istoriei presei bănățene, traducător. Ca om al buneii relații între tineri și vârstnici, între români, maghiari și germani.

Scrisorile lui Gozdsu Elek către Weisz Ana (o frumoasă poveste de dragoste) editate de Pongrácz Mária – descoperirea și editarea acestor scrisori - au definit un moment cultural, ca și cărțile ei despre Endre Károly, traduceri din Iosif Naghiu, Mihail Avramescu, Hans Mokka, Anghel Dumbrăveanu. Volumul *Amiaza florilor*, în românește de Ildiko Achimescu, apărut în 1985, poate fi citit ca o punte între vechile proze ale scriitoarei, literatură a valorilor morale, cu tineri energici, jurnaliști care îndreaptă răul și *Orașul pleșuv*: povestiri despre viață și trecere, orchestrate de momente onirice revelatoare. *Așternuturi zurlii* pare a da tonul unei serii de povestiri. O bătrână visează, în apropierea unui șantier, timpurile de odinioară. Recuperarea iubirilor de demult. Așternuturile învie, mobila învie, ca în cutare schiță de demult a Sânzianei Pop. Dar visul (visurile erotice) sunt cele cu care intră în moarte. *Tăcerea mieilor* ar fi (scrie Șerban Foartă) muzica inaudibilă a cărții. Vârstele înalte trebuie să descopere timpul în care "tăcerea mieilor" are elocința ei.

Orașul pleșuv, povestirea care dă titlul cărții, studiază, precum și altele, o "tăcere a mieilor". Un tânăr fuge dintr-o casă de corecție (profită de libertatea lui decembrie 1989) și, în străinătate, face avere, capătă o identitate pe care vrea să o prezinte celor cu care, acasă, și-a trăit adolescența. Nu-l recunoaște nimeni: e, în orașul său, o tăcere șocantă. Mieii numesc o stare, o istorie, dar nu o regăsire. Eroii Mariei Pongrácz-Popescu pot trăi și reversul: starea de iubire cu imaginarul stimulat de ea e trăită și de o blondă care se angajează secretară. Blonda visează o iubire cu șeful, există o noapte de amor, dar șeful nu prelungește relația, deși blonda (mielul) imaginează, în continuare, o istorie de iubire. Nu e tradiționala blondă din anecdote, e o tânără care poate trăi norma morală. Atunci când omul visat își dă afară o parte din angajați - desigur, și pe secretara cea blondă - femeia descoperă adevărurile truate de vis. Mielul se metamorfozează. El e un conducător urât și prost. În curtea întreprinderii, blonda se solidarizează cu greviștii și dă cu piatra în fereastra șefului. Devine un lider - eșecul amoros o aruncă în lumea-cea-adevărată (*Duduia de birou*).

Starea de grație a personajelor răpite de imaginarul feminin nu se fracturează odată cu vârsta: dimpotrivă, caută echivalențe onirice, retrageri strategice într-o amintire rebelă. Dacă la sfârșitul anilor șaizeci vibrația adolescenței putea fi regăsită în scrisul lui Sorin Titel, Alexandru Deal, Andrei Ujică sau Marlene Heckmann, să amintim că povestirile Mariei Pongrácz Popescu se ocupă de transparențele amurgului. Poezia unei vârste își găsește echivalențele în elegantul volum *Orașul pleșuv*, tradus de Ildikó Gabós-

Foartă, cu un design de Dumitru Popescu.

3. ILSE HEHN

Relațiile noastre cu prietenii timișoreni de odinioară, azi în Germania, ar cere studii mai ample, fiindcă în noile lor așezări ei scriu, uneori în cărți adânci, despre Banatul în care au trăit. Cărțile Ilsei Hehn atrag atenția nu numai asupra poetului, prozatorului, eseistului, ci și asupra plasticianului: sunt opere realizate de un designer, adevărate albume de artă. Unele sunt volume bilingve, ca *Irrlichter. Kopfpolizei. Lumini înșelătoare. Poliția minții. Poezii, însemnări, Colaje, pictură* (Traducere în limba română de Marlene Heckmann Negrescu) și *Heimat zum Anfassen oder Das Gedächtnis der Dinge. Donauschwäbisches Erbe in Wort und Bild - A cuprinde patria sau: Gândul obiectelor. Moștenirea șvabilor dunăreni, în cuvânt și imagine*.

Ce e cu moștenirea șvabilor "dunăreni"? Felul în care Ilse Hehn fotografiază obiectele definitorii, lumea satelor șvăbești, cum selectează locurile, locuințele, interioarele și cum descoperă transcrierea lor în literatura scrisă de șvabi, despre șvabi, în grai șvăbesc sau într-o limbă literară limpede, dă sens unor albume esențiale despre Banatul "șvabilor" colonizați aici. Sunt lecții de etnopsihologie. Prin autorii selectați ni se pune în față o antologie a scriitorilor "în grai șvăbesc", dar și o geografie literară definită de Herta Mueller, Adam Mueller Guttenbrunn, Hans Diplich, Richard Wagner, Anton Sterbling, Horst Samson, Nikolaus Lenau, Annemarie Podlipny, Ludwig Schwartz, de poeți de demult și de azi, scriitori aflați pe pagina întâi a revistelor literare, dar și de autori care au dat culoare scrisului local. Sunt albumele unei memorii în ofensivă. Acestea sunt amintirile, desenate de "gândul obiectelor", dar și de scrisul celor care au fost pe aici. O viață sau doar un timp.

4. SIMION DĂNILĂ, VASILE PISTOLEA

Simion Dănilă, autorul unor excepționale traduceri din opera lui Nietzsche,

apropiindu-se de o versiune integrală în limba română a marelui gânditor, trăiește de o viață în satul Belinț. Ar trebui să spunem că în satul Belinț a fost făcută prima anchetă amplă a Institutului social Banat-Crișana (profesorul Dimitrie Gusti îi recomandase lui Alexandru Nemoianu, organizatorul anchetei, Timișoara; Alexandru Nemoianu preferă satul Belinț: "Dumneavoastră știți că Timișoara este un puternic centru comercial și industrial, dar nu și cultural"). Din 1933 până astăzi Timișoara a luat-o înaintea, dar traducătorul lui Nietzsche vrea să țină satul în cumpănă: pe lângă studiile, traduceri consacrate lui Nietzsche, publică ample cercetări de lingvistică, organizează în satul său conferințe naționale (internaționale) de dialectologie, pendulează între Timișoara și Lugoj la întâlniri scriitoricești. Încheie o vastă monografie a satului și a ținutului, ca și Vasile Pistolea din satul Constantin Daicoviciu (Căvăran).

Vasile Pistolea a publicat volume despre scriitori anilor șaizeci, dezvoltând eseuri spectaculoase pe această direcție. *Fragmentarium. Glose despre orizonturile spiritului creator în cultura română, Generația 60 și descoperirea modernității, Sărbători religioase și datini la români*. Ultima, elogiata de Claudiu Arieșan, se bucură de o introducere amplă din partea lui Ivan Evseev, încântat să urmărească traseul ambițios al unui fost student: "Sperăm că această carte se va bucura de o caldă primire la apariție din partea cititorului român... scrie profesorul, care situează acțiunea culturală a lui Vasile Pistolea în urma scrierilor lui Mircea Eliade, Romulus Vulcănescu, Andrei Pleșu, tangență cu problematica abordată de Ion Ghinoiu.

Vasile Pistolea a rămas o viață în satul care poartă numele lui Constantin Daicovici (odinioară Căvăran). Ioachim Miloia descoperea aici o biserică medievală - monument de seamă al Evului mediu românesc. Vasile Pistolea numește, cu ultimele sale cărți, o fericită continuitate.

FOTOTECA ORIZONT

World Cup 2014: Căpitanul echipei FC USR, Nicolae Manolescu, cufundat în lectura unei publicații de specialitate

LA TOLCE VITA SĂ REVORBIM O JUNIE LIMBA EMINESCIANA MARCEL TOLCEA

● În 1911, Nae Ionescu credea că, în traducerea franțuzească a sonetului Venetia de către Al. Gr. Soutzo, "unele versuri sună mai bine ca în românește". Oare pentru N. I., ca și pentru alți ideologi ai extremei drepte românești, Poetul e doar un accident în biografia Ideologului? ● Citesc, în Călinescu, analiza la *Văduvioară tinerică*. Dacă ar fi să mi-l descriu pe acest buimăcitor "văduvioară", aş zice că e, concomitent, un fel de sexualizare și diminutivare a morții. ● Vă mai amintiți de Alexander Lebed, fostul comandant al Armatei a XIV-a din Transnistria. ("Trece Lebeda pe ape"?) În fața arsenalului rusogăgăuz basarabienii îl au doar pe Eminescu, o armă lirică împotriva uitării și a deznaționalizării. Un Eminescu stendhalian, deopotrivă sacerdot și cavaler, lipsit însă completamente de instinct social. ● Citit analizele care îl "desființează". Am un titlu: "Eminescu în gherocul criticii" (Gheroc, de la germ. Gehrock, redingotă. Deci, poeții romantici ar umbla în redinGoethe) ● 1994: Îi spun Domnului Todoran că, atunci când am fost la țară, am descoperit și sibilinicul poeziei eminesciene. Dom' Profesor bănuiește că am să spun o mică necuviință, dar mă încurajează cu un "Ei, hai să vedem!". Și îi povestesc atunci cum, la Gătaia, unde îmi îndeplinisem stagiatura, un oarecare domn Plop, cu un nume dublu predestinat, domnea peste lemnele și combustibilul din comună; cum pe numitul domn Plop Cupidonul neliniștit l-a adus în odaia unei Venere al cărei consort nu a consimțit la un asemenea afront și a intentat proces de separațiune; ceea ce l-a făcut pe un terț, profesor de limba română la Jamu Mare, să îi cânte, seară de seară, cu vocea Miei Braia, "Pe lângă Plop și fără soț". Dom' Profesor râde cu poftă și, din sufragerie, Doamna Mura ne întreabă dojenitor: "Ce tot râdeți acolo?". Acasă, adaug în Jurnal: "Și-om ședea în foi de Mură" ● Cum s-o fi împăcând antisemitismul eminescian cu pasiunea pentru kabbală? Călinescu e de părere că *Luceafărul* ar putea fi interpretat ca un sephiroth. (Sepfiraf, de fapt, fiindcă "sephiroth" e forma de plural!) De revăzut Zevin Rusu și relația dintre *Scrisoarea I* și *Zohar*, dar și studiul lui Culianu despre "dualismul acosmic" și constantele gnostice. Despre Pentateuh, kabbaliștii au scris mii de tratate, găsind tot atâtea interpretări. Ca și exegeza eminesciană! ● Dan Dionis, o superbă parabolă a morții naratorului-omniscient ce se vrea și Demiurg. Probabil că, într-o viață anterioară, Balzac a fost o muscă obeză și clăpăugă! ● Soția dogelui, scrie Caragiale într-o parodie din 1896 la Veneția, se cheamă "dogaresă". Thanaticul igrasios al cufundării în apa lagunei – asemenea mecanicii oricărei lecturi – e absent. Din contră, jubilația are potențiometrul la maximum: "– În Veneția duioasă, / Dulce-i viața'n carnaval! / Pentr'o inim' amoroasă, / Cântă, râde-al mării val!". ? De aniversarea căderii Berlinului, pe blog, amestec un titlu: "The Zidul. De Roz Floyd". E aproape o poezie: Zidul Berlinului a fost un câine corcit de dog sovietic cu blană de ciment german gata ghimpată/Zidul românilor a fost verde: o copertă de pașaport./În zidul românilor igrasia stătea păzită de grăniceri./ Ca și apa Dunării dinspre Iugoslavia./ Umbra zidului berlinez a fost plumburie./Noi am avut orașe-ziduri la graniță./De la Eminescu încoace, pe românește, "zid" obișnuiește să rimeze cu "Baiazid".

PREMIILE USR PE ANUL 2013

Juriul pentru decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2013, alcătuit din Mircea Mihăieș (președinte), Livius Ciocârlie, Gabriel Coșoveanu, Dan Cristea, Daniel Cristea Enache, Ioan Holban și Nicolae Oprea, a acordat următoarele premii:

Premiul Național pentru Literatură: Antoaneta Ralian.

Cartea de poezie: Eugen Suciu, "Țeasta", Ed. Tracus Arte;

Cartea de proză: Gheorghe Schwartz, "Cei O Sută. Agnus Dei", Ed. Curtea Veche;

Cartea de teatru: Daniel Bănulescu, "Vrei să fii prietenul lui Dumnezeu?", Ed. Charmides;

Cartea de eseu, critică și istorie literară: Adriana Babeți, "Amazoanele", Ed. Polirom;

Cartea de debut: Ștefan Baghiu, "Spre Sud, la Lăcenii", Ed. Cartea Românească, și George Neagoe, "Asul de pică: Ștefan Aug. Doinaș", Ed. Cartea Românească;

Cartea pentru copii și tineret: Passionaria Stoicescu, "Povestioare cu ploaie și soare", Ed. Carminis.

Literatura în limbi ale minorităților: la secțiunea Scriitori în limba maghiară: Vida Gábor - "Ahol az o lelke" (roman) - "Unde-i sufletul său"; la Scriitori în limba slovacă: Anna Kaliankova - "Kristal'ova reika slov" (poezie/debut) - "Fluviul cuvintelor de cristal"; la Scriitori în limba ucraineană: Pavlo Romaniuk - "Chervoni koni sertzia" (poezie) - "Caii roșii ai inimii";

Traduceri: Cristian Bejan, "Gânduri către sine însuși"/Marcus Aurelius, Ed. Humanitas;

Premiul Fundației "Andrei Bantaș" (pentru traduceri din limba engleză) a revenit Iuliei Gorzo, "Teatrul lui Sabbath"/Philip Roth, Ed. Polirom, iar Premii speciale au fost acordate lui Ștefan Agopian - "Scriitor în comunism", Ed. Polirom și Simion Dănilă - "Opere complete" - 7 volume Friedrich Nietzsche, Ed. Hestia.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

30 mai A fost lansat romanul *Eu nu ascult de nimeni* de Elena-Maria Cernăianu. Despre romanul doamnei Cernăianu au vorbit Adrian Dinu Rachieru, Mihaela Roșu Bina și Liliana Ardelean. Pr. Ioan Brânzei și-a prezentat volumul *Terra sancta*, prefătat de I.P.S. Nicolae. Întâlnirea a fost moderată de Cornel Ungureanu.

3-4 iunie A fost lansat, la Timișoara, Bocșa și Reșița, romanul *Roman de dragoste* de Radu Theodoru. Despre romanul lui Radu Theodoru, despre anii săi timișoreni au vorbit Ion Arieșanu, Ion Marin Almăjan, Octavian Doclin, Gheorghe Jurma, Marcu Mihai Deleanu, Gabriela Șerban, Titus Suciu, Călin Chincea, Cornel Ungureanu.

6 iunie A avut loc un medalion

consacrat lui Ioan Petraș (la vârsta de 60 de ani). Au vorbit despre poetul, istoricul literar și teologul Ioan Petraș, Iosif Cheie-Pantea, Alexandru Ruja, Vasile Frățilă, Ion Marin Almăjan, Cornel Ungureanu.

12 iunie Anul literar 2013-2014 al Cenaclului Filialei s-a încheiat cu lansarea volumului de Robert Șerban – *Gura păcătosului. Dialog cu Valeriu Armeanu*. Despre spiritul regional al scrisului, despre raportul dintre provincie și capitală, despre dialogul dintre Valeriu Armeanu și Robert Șerban au vorbit Cornel Ungureanu, Ion Șerban-Drincea, Robert Șerban, Ștefan Ehling. Poetul și prozatorul Valeriu Armeanu a evocat, încă o dată, atmosfera literară din orașul său și din lumea literară a anilor șaptezeci, optzeci.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2014 IUNIE

- 1 iunie 1963 s-a născut **Claudiu T. Arieșan**
- 4 iunie 1944 s-a născut **Mircea Pora**
- 5 iunie 1933 s-a născut **Olimpia Berca**
- 9 iunie 1949 s-a născut **Teodor Bulza**
- 9 iunie 1954 s-a născut **Ileana Ursu**
- 11 iunie 1976 s-a născut **Laura Ceica**
- 11 iunie 1942 s-a născut **Ilie Cristescu**
- 11 iunie 1968 s-a născut **Laura Gheorghiu**
- 11 iunie 1957 s-a născut **Ileana Șora**
- 14 iunie 1954 s-a născut **Ioan Petraș**
- 15 iunie 1947 s-a născut **Ion Ghera**
- 17 iunie 1962 s-a născut **Sorin Gârjan**
- 17 iunie 1961 s-a născut **Alina Radu**
- 30 iunie 1948 s-a născut **Eugenia Bălțeanu**
- 30 iunie 1948 s-a născut **Aquilina Birăescu**

DIN NOU DESPRE ROMÂNIA: FARA OPTIMISM, FARA PESIMISM

LUCIAN BOIA

HERITO-RUMUNIA-ROMÂNIA

În 2013, prestigioasa revistă trimestrială poloneză HERITO a dedicat întregul său număr României. În mai bine de 250 de pagini au fost publicate, atât în polonă, cât și în engleză mai multe materiale eseistice, de istorie recentă, inclusiv de istorie culturală despre realitatea, "diferită, dar asemănătoare, apropiată și, dincolo de orice, foarte interesantă" (Jacek Purchla) românească. Sînt prezenți cu texte în revistă Traian Ungureanu, Dan Lungu, Marius Stan, Octavian Logigan, Olga Bartosiewicz, Jakub Kornhauser, Malgorzata Rejmer, Valentina Iancu, Lukasz Galusek, Corina Bucea, Tomasz Oginski, Michal Korta, Wojciech Bonowicz, Adam Burakowski, Claudio Magris, Dieter Schlesak.

Interviul de față deschide acest impresionant dosar cultural-istoric românesc care circulă în spațiul public din Polonia. Mulțumim editorilor pentru permisiunea de a reproduce și în limba română acest dialog.

(Cristian Pătrășconiu)

Cristian Pătrășconiu: De ce este România altfel este cel mai scurt volum al dumneavoastră și are toate datele să fie cartea cu cel mai mare succes de public. Acest succes de public este, inclusiv într-un sens masochist, o confirmare a tezei dumneavoastră sau, venind într-un număr așa de mare către cartea scrisă de dumneavoastră, cititorii au vrut să descopere ceva nou, radical nou?

Lucian Boia: Mai întâi trebuie spus că, în general, în această carte nu sînt lucruri pe care să le spun pentru prima dată. Sînt unele accente, sînt lucruri spuse mai apăsător și, mai ales, într-o manieră mai sintetică. Dar ele pot fi găsite și în lucrările mele mai vechi – mă refer la *Istorie și mit în conștiința românească* și la *România – țară de frontieră a Europei*. Poate că și scurtimea textului, și concentrarea interpretărilor au făcut ca această carte să fie mai citită, mai cunoscută și mai controversată.

În ce privește condiția României – titlul este un titlu! *De ce este România altfel?* Dar o spun, de altfel, de la bun început – toate țările sînt ALTFEL. Sînt asemănătoare, dar și diferite. Și e perfect normal să fie așa. Cred însă că, în cazul României, sînt foarte multe particularități care s-au adunat. Aceste detalii se pot întîlni, fiecare în parte, în diverse societăți, dar în România parcă s-au adunat mai multe elemente de diferențiere față de ceea ce am putea numi "o linie mediană europeană" (care, sigur, e strict teoretică). Începem, dacă vreți, chiar cu poziționarea României în Europa.

România este o țară care nu este balcanică, nu e nici propriu-zis central-europeană, nici est-europeană. E o țară, în același timp, balcanică, central-europeană, est-europeană! E o țară așezată la frontiera diverselor zone. România e un spațiu de frontieră, de-a lungul veacurilor și e marcată de această condiție a frontierei, începînd chiar din Antichitate – teritoriul locuit de geți, de daci se află la marginea lumii grecești, apoi a celei greco-romane. Apoi, în raport cu Bizanțul e un spațiu de frontieră și, de asemenea, în raport cu Europa occidentală. Și în epoca modernă, cînd se extind marile imperii, Țara Românească și Moldova, cele două principate, sînt spații de frontieră.

Avem, așadar, această condiție de frontieră – care înseamnă un spațiu oarecum izolat și, în același timp, un spațiu foarte deschis. De aici și contrastul acesta "izolare-deschidere": e un spațiu mai izolat decît altele și, totodată, mai deschis decît altele.

– Discuția noastră apare într-o foarte prestigioasă publicație din Polonia. Cititorii români au aflat "de ce e România altfel". Cum ați putea explica, pe scurt, cititorilor polonezi de ce este România altfel?

– Întîi, această condiție de frontieră. România e un spațiu aflat la marginea marilor construcții de civilizație sau geopolitice. E o țară care își începe tîrziu istoria. Principatele Române apar în secolul 14, cînd, în jur, restul țărilor aveau deja o întreagă istorie. Bulgaria, Serbia aveau o istorie de cîteva secole. Ungaria era o mare putere regională încă de la anul

1000. Polonia, și ea, era o mare putere regională. Românii există și înainte de 1300, dar e un spațiu vag structurat, cu formațiuni modeste. Evul Mediu românesc, cît ar părea de ciudat, începe la noi prin secolul 14, atunci cînd în Europa el se apropie de sfîrșit. Întîrziere, decalaj greu de recuperat! Am pierdut startul și nu e ușor să recuperezi.

Bun, pe de altă parte, și Polonia e ALTFEL. Însă, în raport cu ceea ce ar fi o normă virtuală europeană, cred că România prezintă mai multe note de specificitate. Cred că în societatea românească, de-a lungul secolelor, sînt contraste mai mari decît în altele. Întîrzierea istorică s-a perpetuat. Principatele române au o structură preponderent rurală. E o societate de boieri și de țărani. E o viață orășenească modestă și o populație a orașelor, în bună măsură, neromânească – greci, armeni, evrei. Adăugăm, așadar, și distincția aceasta – o Românie a satelor și una, cosmopolită, a orașelor.

– E posibilă o carte – De ce este Polonia ALTFEL?

– Bineînțeles. Desigur că și Polonia e ALTFEL. Într-o comparație istorică, Polonia e istoria unei puteri europene însemnate (pînă cînd dispare de pe hartă în secolul 18), pe cînd România este istoria unor principate care au o istorie destul de modestă. De aici, în spațiul polonez, s-a imprimat poate un complex de superioritate, în vreme ce la noi, unul de inferioritate.

– Care sînt, din punctul dvs de vedere, cele mai puternice argumente care vă susțin teza – anume, că România e altfel? Primul: o plasare geografică, de graniță...

– Da. Condiția de graniță. O întîrziere istorică, o structură socială destul de sumară (o țară predominant rurală pînă astăzi – sîntem, în UE, în frunte în aceste statistici). Apoi, cîteva exemple mai frapante se regăsesc în comunismul românesc. România e țara care intră în comunism cu cei mai puțini comuniști și iese cu cel mai mare număr de comuniști, în 1989. E țara care se adaptează cel mai greu comunismului, dar care, apoi, se desprinde cel mai greu. E, apoi, țara în care, la începuturile comunismului, se manifestă cel mai puternic o ideologie antinațională și care, în faza ultimă a comunismului, manifestă forme radicale de naționalism. E țara în care, la un moment dat, avem de-a face cu un comunism dinastic, ceea ce nu se întîmplă decît în Coreea de Nord. E, să nu uităm, și singura țară din care s-a ieșit din comunism printr-o revoltă singeroasă de proporții.

Datele specifice ale comunismului românesc, adunate, creează o diferență destul de mare față de ce a însemnat comunismul în alte țări, chiar dacă există și multe trăsături comune. E, să nu uităm, țara în care se pune în practică proiectul nebunesc de a dărîma satele și bisericile. România, cred, are calea cea mai specifică de comunism – o cale pe care o vedem prelungindu-se și intensificîndu-se în direcții aberante chiar în ultimul dece-

niu de comunism. Atunci cînd, în alte țări comuniste, se întîmpla o destindere, se căutau noi soluții.

Sînt unii care spun că România e dereglată din cauza comunismului. Întrebarea trebuie dusă mai departe – de ce comunismul românesc a fost "mai altfel" decît altele? Și atunci ajungi și la România de dinainte, la România interbelică, una mitificată după 1989. Or, și acea Românie, cea interbelică, e "altfel": există, pe de o parte, o țară a excelenței (elita intelectuală din interbelic e semnificativă); pe de altă parte, există discrepanțe mari, mai mari decît în alte părți. România interbelică e țara cu cele mai mari contraste dintre nivelul de sus și cele de jos. Avem o elită cu totul remarcabilă, dar avem, în schimb, o țară cu cel mai mare număr de analfabeți din Europa. Diferența, încă o dată, între nivelul cel mai de sus și cel mai de jos, este mai mare decît oriunde. Bulgaria nu are, în același timp, elita intelectuală a României, dar la știința de carte la nivelul de jos stă ceva mai bine decît România – deci registrul e mai îngust. România e țara care are cea mai mare mortalitate, dar și cea mai mare natalitate atunci. Acestea două sînt semne ale întîrzierii. Avem, e bine de punctat asta, cea mai mare mortalitate infantilă.

– Această aglomerare de diferențe se vede și după 1989? E România "altfel" și astăzi?

– Evident. Și aici (datele statistice și comparațiile mai aplicate pot aduce argumente suplimentare) România – e o impresie – e din nou o societate inegalitară, cu nivelul cel mai de jos foarte pronunțat. În diverse etape ale istoriei moderne și contemporane, România prezintă nu numai diferențe acumulate față de ceea ce ar fi o medie europeană, dar chiar mari contraste în interiorul propriei societăți între diversele niveluri.

– România e "altfel" în raport cu cine, în raport cu ce? Întreb pentru a încadra și mai bine teza dumneavoastră.

– Din nou – făcînd observația că toate țările sînt "altfel", întrebarea e dacă România e "mai altfel" decît altele. Eu cred că "altfel" în raport cu o normă, nu spun fictivă, dar virtuală, abstractă europeană. Și este "altfel" și în raport cu ea însăși – într-o țară în care ai o elită intelectuală excelentă, cum e în interbelic, ai și un procent mai mare ca în alte țări de neștiutori de carte. Un dublu contrast, așadar – între România și celelalte țări europene și unul în interiorul societății românești.

– Care sînt, din punctul dvs. de vedere, cele mai mari rezervoare de "ALTFEL-itate"? Ce epoci istorice dau această diferență, ce

evenimente, ce personalități?

– Cred că e prelungirea, pînă tîrziu, a unei societăți rurale. România e foarte rurală și pentru mult timp. În oglindă, are o întîrziere în ce privește dezvoltarea modernă – de tip orașe, burghezie ș.a.m.d. Decalaj semnificativ, așadar, plus perpetuarea unor structuri tradiționale pînă tîrziu – asta ar fi, după mine, pe scurt, explicația în privința punctului de plecare. În același timp, la nivelul elitelor, e foarte interesantă preluarea modelelor. Dacă, pe de o parte, avem o societate închisă în ea însăși, cînd e vorba de elite mai ales, avem și o societate foarte deschisă, foarte permisivă. O țară, așadar foarte închisă – și foarte deschisă! Iarăși, un element ce dă diferența specifică! Se vede cum se succed aceste modele. Întîi modelul medieval, apoi bizantin, turco-fanariot, iar în secolul 19, sigur că la nivelul elitelor, e fascinant să vezi cum se petrece modernizarea – într-un timp foarte scurt, în cîteva decenii!

Elitele românești ies din spațiul orientat, unde stătuseră timp de veacuri, și trec în cel occidental. Asta se vede inclusiv în aspectul exterior al culturii românești. Pe la 1800, membrii elitei se îmbrăcau turcește, vorbeau limba greacă ca limbă de cultură și scriau în românește, dar cu caractere chirilice. Jumătate de secol mai tîrziu, îi vezi că se îmbracă europenește, și chiar după ultima modă la Paris, în loc de greacă vorbesc franceza ca limbă de cultură și scriu cu caractere latine. Asta s-a petrecut foarte, foarte repede la nivelul elitei! Așadar, societatea românească are și o capacitate extraordinară de a se închide în sine, de a rezista la transformări, dar, în același timp, la extrema cealaltă, și o capacitate uriașă de a adopta modele. Ușurința preluării modelelor – și în bine, și în rău! Dar și în privința limitelor preluării, căci ajungem, adesea, să preluăm foarte ușor formele culturale, dar fondul cultural nu e așa de simplu de preluat.

– Unul dintre cele mai puternice elemente ale brandului Lucian Boia trimite la ideea de "demitizare". Sînteți perceput ca un fel de distrugător de mituri. Unii dintre cei care critică ideea aceasta foarte spectaculoasă pe care ați pus-o în dezbatere publică spun că, vorbind despre o Românie "altfel", ați creat un mit. Un alt mit! Cum ați răspunde acestei perspective critice față de esul dumneavoastră?

– Întîi, să lămurim asta cu distrugerea miturilor: eu nu mi-am propus niciodată să distrig miturile, măcar pentru faptul că eu știu că ele nu pot fi distruse. O societate are nevoie de mituri, trebuie să creadă în ceva și fiecare individ, fiecare societate dacă nu crede în nimic, nu mai are nici o perspectivă. Eu am încercat

doar să interpretez miturile istorice și, sigur că interpretându-le, pot să le afectez, în sensul afectării credibilității lor. Însă, meseria mea ca istoric era doar să le interpretez. În ce privește faptul că eu însumi aș fi căzut într-o mitologie, e posibil. Nu exclud asta! Eu chiar cred în ceea ce am scris – cred că România e "altfel".

– **Ce fel de mit ar fi acesta? "România-altfel" unde ar putea fi plasat într-o constelație mitologică?**

– Întotdeauna românilor le-a plăcut să fie altfel – pornind chiar de la complexe de inferioritate. Aici aș vrea să subliniez – am pus mai înainte în contrast România și Polonia. Spuneam despre români că ar manifesta unele complexe de inferioritate, pe care caută să le acopere prin complexe de superioritate – au apelat, de pildă, la strămoșii romani, care au stăpinit cîndva lumea și așa mai departe. Dacii au ajuns să fie creditați ca o mare civilizație. S-a căutat, așadar, s-a mizat pe un fel de excepționalism românesc. Fie în sens negativ, fie în sens pozitiv sau, mai degrabă, contracarînd partea negativă a mitologiei naționale cu partea pozitivă, valorizantă. Așa încît, dacă unii vor să mă încadreze și pe mine în tentativa asta de a construi un excepționalism românesc...

Nu știu însă – noi chiar nu simțim pe pielea noastră că România se comportă altfel? Chiar nu simțim? Asta e întrebarea mea! Și, dacă simțim, cine e de vină? Doar ultimul guvern sau guvernul anterior sau, mai degrabă, ar trebui să mergem mai adînc în istorie? Noi simțim prea bine că, în multe privințe, România se comportă "ciudat". Și atunci?

Mai e ceva: eu nu mă refer la români în primul rînd, în teza pe care o propun, ci la România. Fac distincția între români și România. A fost multă vreme tentația unei psihologii etnice – se spune că istoria românească se petrece într-un anume fel, fiindcă românii sînt într-un anume fel. Eu nu cred în așa ceva! Nu cred în psihologii etnice, imuabile. Eu pornesc de la istorie – și spun că istoria românească a fost într-un anume fel, "altfel"...

– **Amîndoi știm că mitul e, cum se spune, "dincolo de bine și de rău", că e un fel de motor necesar pentru societăți. În ceea ce spuneți dvs despre România, predomină, copleșitor aproape, notele negative. Care sînt, din punctul dvs de vedere, cele mai relevante note negative? Dar cele mai relevante elemente pozitive care dau specificul României? Și cum se explică prezența și a unora și a altora?**

– Sînt mai prezente elementele negative, pentru că acesta a fost sensul lucrării mele – să explic ce nu merge în România. Care sînt rădăcinile istorice ale unor dereglări? Sigur, pînă la urmă, fiecărui defect îi corespunde și o calitate. Avem calitățile defectelor noastre și defectele calităților noastre! Față și revers!

Ca elemente negative: complexe de inferioritate – care aduc după ele manifestări, la fel de fictive, ce țin de complexe de superioritate. Cu efecte reale! În această privință, cred că românii ar trebui să se normalizeze în raport cu ei înșiși. Apoi, ceva care este și defect și calitate – permeabilitatea ce derivă din condiția frontierei. Preluăm foarte ușor, cu toate riscurile de rigoare, inclusiv în privința superficialității cu care se fac aceste transferuri. Forme fără fond, superficialitate, neseriozitatea cu care se tratează unele probleme... România propune o societate care nu e deloc rigidă (defect? calitate? nu știu...Occidentul este mult mai bine structurat, de pildă)

– **Ar fi putut să fie invers – ca România să fie altfel, dar eminamente în sens pozitiv?**

– Eminamente în sens pozitiv nu e nimeni și nici eminamente în sens negativ! Dar eu nu mi-am propus să judec negativ sau pozitiv societatea românească. Sînt, desigur, dereglări și provocări prin care trece această societate – cea românească. În viziunea mea, nu a fost o tentativă de a pune în lumină trăsături negative. Nu sînt neapărat negative...–

– **Dar decalajul, înapoierea, o anumită tulburare a conștiinței de sine nu sînt chestiuni pozitive. Or, dvs spuneți că acestea sînt note definitorii pentru o Românie "altfel".....Sînt convis că nu ați dorit să scrieți "negativ", dar**

a ieșit ceva "negativ" din enumerarea acestor note care dau diferența specifică. Tot dvs. vorbiți în carte despre istorie și blestem. E o fatalitate această diferență specifică românească?

– Bineînțeles că nu. Acestea sînt, desigur, figuri de stil. Eu spun că nu e un blestem, ci e o istorie. Și mai spun că, uneori, poate înseamnă același lucru. Dar e doar un fel de a vorbi. România are, desigur, un handicap și nu se poate nega asta. Dar, în același timp, cred că viitorul este deschis. Neîmplinirile nu țin de cine știe ce țară ar avea poporul român, ci de situația istorică, de rezultatul unei evoluții istorice. Iar viitorul e deschis. Ceea ce s-a petrecut pînă astăzi nu are mare relevanță pentru viitor, mai ales că lumea se schimbă din ce în ce mai repede.

Eu nu sînt pesimist despre ce va fi România. S-a spus că aș fi foarte pesimist, dar eu nu am cum să fiu așa ceva fiindcă eu nu știu ce ne rezervă viitorul. Or pesimismul, ca și optimismul nu se pot referi la trecut sau la prezent, ci la viitor. Despre viitor nu sînt nici pesimist, nici optimist. Nu sînt în nici un fel fiindcă nu știu cum va arăta viitorul.

– **S-a mai spus că, în teza propusă de dvs, aveți un deficit de perspectivă comparativistă. E România mai altfel decît țările din jur care ar putea suporta o comparație cu România?**

– Mai întîi, s-a spus că nu ar trebui să fac o comparație cu Europa occidentală. Întîi, Europa occidentală reprezintă un alt tip de civilizație. Apoi, putem face comparația și sîntem obligați să o facem, fiindcă în procesul de modernizare România s-a raportat la Occident. În 1866, România adoptă Constituția belgiană. E aproape un plagiat. Asta mă obligă la comparație. Și, cînd o fac, constat că Belgia e una dintre cele mai avansate țări occidentale. În timp ce România e o țară încă rurală în mare măsură, cu o societate de tip patriarhal-paternalist. Și, totuși, România o adoptă. România își spune la un moment dat Belgia Orientului, Bucureștiul – Micul Paris, Timișoara – Mica Vienă! Pe de altă parte, e foarte clar că deosebirile sînt foarte mari între Răsărit și Apus.

Rămîne atunci să comparăm România cu cine? Cu Republica Moldova și cu Ucraina, ca să valorizăm țara noastră! Dar trebuie să ajungem așa de departe? Sînt țări care nici nu prea există din punct de vedere istoric. Așadar, comparația se poate face, în principal, cu țările din Balcani, dar și cu cele din Europa Centrală. România e o țară între Balcani și Europa Centrală. Cu cine vrem să ne comparăm? Cu Ungaria, cu Polonia? Ambele se prezintă mai bine, și de-a lungul secolelor de istorie, la diverse capitele de dezvoltare socială, economică, culturală ș.a.m.d. Și mai rămîn țările din Balcani. Încă o dată, ne putem compara caz cu caz. Vrem să comparăm rezistența față de comunism între România și Polonia. Vrem să ne comparăm sau ne lăsăm păgubași? Fiindcă Polonia e chiar o țară care a rezistat cu adevărat comunismului. Așa că mai bine schimbăm subiectul.

Dacă ne comparăm cu țările din Balcani istoricește la începutul Evului Mediu, țările din Balcani au fost mai evoluate decît România, pentru că erau mai apropiate de zona de vîrf a civilizației, de Bizanț. Bulgaria, pînă în secolul XIV, e mult deasupra unei Românii care nu există, iar cultura medievală este preluată de fapt după modelul bulgăresc, mediul de cultură în România în Evul Mediu e bulgăresc, limba căreia noi îi spunem slava veche. După aceea, țările balcanice au căzut sub turci și bineînțeles că au intrat mai târziu în modernitate. Și Grecia de altfel, care a jucat un rol mai special în Imperiul Otoman. Dar Bulgaria, de pildă, a intrat cu întârziere destul de mare față de Țările Române care își păstraseră autonomia, aveau o intelectualitate. La sfîrșitul secolului XIX, România e mult deasupra Bulgariei, dar e mult deasupra Bulgariei la nivelul elitelor, nu e mult deasupra ei și în rest. Despre păturile cele mai de jos din România mă întreb dacă nu se aflau într-o condiție și mai precară decît păturile cele mai de jos din Bulgaria. Bulgaria e o țară ceva

mai egalitară decît România, mai omogenă. România e foarte neomogenă pe la 1900 sau chiar în perioada interbelică.

Sigur că ne putem compara caz după caz cu toate țările astea. Față de țările din Europa centrală ni se pare, dacă ne referim la secolul XX, că România e rămasă în urmă, iar față de țările din Balcani că prezintă contraste mai mari între o elită care e deasupra oricărei alte elite balcanice - intelectualitatea românească interbelică nu cred că suportă comparații cu vreo altă intelectualitate balcanică. E o intelectualitate de vîrf la nivel european. Dar categoria cea mai de jos e cea a analfabeților, care este procentual mai mare decît a țărilor din Balcani. Așadar, e o țară care prezintă contraste mult mai mari decît cele din țările respective. Față de țările Europei Centrale este în întârziere, deși parțial aparține Europei Centrale, iar față de Balcani, e o țară mai inegalitară.

Să mai spun altceva. Tot în perioada interbelică a ieșit și Ceaușescu. Acesta este un produs al perioadei interbelice românești. Să nu uităm asta!

– **Se compară cu alte țări acum, pentru că se află și în structuri actuale în UE, în NATO. Alteritatea, faptul că România e altfel, alterează aceste structuri, îmbolnăvește aceste structuri?**

– Să vorbim pe șleau. România nu merita să intre în UE. Asta o știe orice occidental. Au primit România din motive geopolitice, de construcție europeană. Toată lumea a fost de acord pînă la urmă și România a intrat în UE. Iar acum unele piedici pe care unii le numesc abuzive la intrarea în spațiul Schengen reprezintă urmarea faptului că s-a dat prea mult credit României cînd a intrat în UE și acum, trecându-se peste anumite norme, sigur că e o parte de nedreptate în neadmiterea în Schengen, însă este plata pe care o primește România acum pentru neîmpliniri mai vechi. Și mai vechi și actuale.

Cred că aduce minusuri, dar lucrul acesta îl știau și occidentalii și odată ce au primit România au trebuit să se descurce. Dacă tot facem comparații cu Uniunea Europeană de astăzi: este clar că România este sub nivelul tuturor țărilor din UE, mai puțin Bulgaria. Singura comparație posibilă rămîne cu Bulgaria. Aici sunt lucrurile clare. Acestea sunt țările de la coada Uniunii Europene. Bulgaria, care este puțin sub România, dacă e să o iei la nivel global, dar care în mod curios a reușit să gestioneze anumite lucruri mai bine decît România. Asta dă un sentiment de alteritate curios. O țară mai săracă decît România care reușește să își organizeze foarte bine turismul, de pildă. Ceea ce România nu reușește să facă. Bulgaria, o țară care absoarbe mai bine decît

România fondurile europene. Deci România are condiții excelente pentru o industrie a turismului bine pusă la punct și nu o face, nu e capabilă să absoarbă fonduri europene.

Bulgaria stă mai bine decît România în ciuda faptului că ar fi trebuit să stea mai prost. Global nu este chiar la nivelul României, e puțin sub nivelul ei. Asta dă un grad mai mare de alteritate României, că o țară care e încă mai săracă decît tine să reușească mai bine decît reușește România. Așa încît dacă, din punct de vedere al argumentației istorice cineva ar putea spune că se exagerează că România nu e destul de "altfel", dar cînd ne referim la prezent atunci nu știu cine îndrăznește să spună că eu exagerez, fiindcă e clar că România în Uniunea Europeană astazi e o țară altfel.

– **Cînd ești în această Românie "altfel", cum spuneiți dv., te vindeci vreodată sau nu te vindeci?**

– O să spun ce am mai spus despre viitor. Eu chiar cred că viitorul poate să aducă multe. Lumea se va schimba foarte mult în următoarele decenii și cred că e posibil ca și România să se schimbe foarte mult. Vor veni noi generații, vor fi noi contexte și românești și europene. În privința asta nu sunt optimist, nici pesimist.

– **România e o țară care se încapățânează să fie altfel?**

– Nu, dar e o societate puțin receptivă la procesele de schimbare, de modernizare, e o societate care reacționează încet din păcate. E și o elită, măcar în perioada interbelică aveam o elită de bună calitate. Acum, urmare a regimului comunist, totul s-a răsturnat, iar elita actuală nu pot să spun că e în totalitate de proastă calitate, dar e într-o bună măsură așa. Și elita politică, economică, intelectuală e un amestec mult prea mare și se întîmplă o prea mare confuzie între valoare și non valoare. Din situația asta nu se va ieși ușor. Uitați-vă în mediul universitar ce se întîmplă! Avem și o parte de valoare, dar avem și o parte de impostură. De pildă, doctoratele și plagiatele....

– **E un fenomen național, plagiatul!**

– Sunt niște recorduri în materie de teze plagate, compilate, doctorate date aproape pe nimic, oameni politici care țin neapărat să aibă un doctorat și în ce condiții le iau...

– **Dacă România ar decide, să zicem, să fie altfel, dacă s-ar putea întîmpla ceva de acest fel, ar fi mai respirabil, ar fi mai tonic? Cum ar putea să fie?**

– Cînd e vorba de viitor, părerea mea este foarte clară și anume că nu știm nimic despre viitor. Deci nu știm pur și simplu! Dar acest fapt ne face să nu fim optimiști, dar nici pesimiști. Viitorul e deschis, mă repet. Vom vedea ce o să fie.

CE MESERIE N-ATI FI CAPABIL SA EXERCITATI?

VERONICA BALAJ

Asta da întrebare! Prima meserie care mi-a venit în gând a fost aceea de tăietor de lemne... Nu pentru că n-aș fi putut la o adică să învăț cum se mănuieste o drujbă. Dar nici măcar receptioner, să zicem, n-aș fi putut să fiu. Problema cred că nu e doar de conjunctură, s-ajungi într-o situație nedorită sau neavantaioasă. E chestiune de structură.

Copacul, ce ființă specială! În clipa când m-aș năpusti asupra lui cu toporul sau cu drujba, s-ar declanșa un război. Din atacator aș deveni un deznădăjduit. N-aș avea forța necesară să mă opun într-atât încât să câștig bătălia. Crengile retezate ar deveni ghearele unor ființe fantasmagorice, gata să mă sfășie. Sulite verzi, ascuțite ar fi și s-ar înfige fără milă în carnea mea. Din cercurile concentrice ale vârstei copacului ar curge seva. Seva vieții lui sau a vieții mele? Aș ezita să înțeleg dacă mă doare pe mine sau doar pe el. Aș greși răspunsul de m-ar întreba atunci cineva de-i roșie ca sângele sau incoloră ca lumina... Privirea mi-ar fi otrăvită de clorofilă. Pe bună dreptate. Nu le-am dat apă să crească, să se înalțe, să vadă cerul. Nu le-am dăruit nicio pasăre. Au venit ele singure. Nodurile din lemn mi-ar sta în gât. Sufocându-mă. Ce să mai spun de frunze? Sunt sigură c-ar deveni gelatinoase, mi s-ar lipi de pleoape. Mi-ar lua vederea. Cioburi din cerul scrijelit de vârful copacilor care încercau să se sprijine în cădere mi-ar lăsa nedescifrate înscrisuri pe brațe.

Războiul ar continua. Ramurile, oricât de bătrâne sau fragede, în creștere oprită de loviturile mele, ar stârni furtuna, sunete prelungi, asurzitoare. Din scoarța copacului nu s-ar putea, desigur, să nu iasă la iveală cărări mocirloase, maronii, ca niște tristeți încolăcite. Ar cădea în valuri peste mine. S-ar putea să vomit. Trupul meu s-ar pomeni încovrigat. Istovit. Pașii nu s-ar mai lega. Aș mai avea puterea unui găfâit solitar și frânt. Aș mai apuca să înțeleg că toți copacii din pădurea moștenită de la bunicul meu mi-ar spune "trădătoarea" și m-ar părăsi transformându-se-n cenușă. În movile care, atingându-le, mi-ar mânji figura de n-aș mai putea ieși în lume cu noua mea înfățișare. Înfațișare de agresor. Toate acestea, pentru că nu-mi place să pricinuiesc o durere. Structural, prefer febrilitatea iubirii, și nu a atacatorului. Dogoarea neliniștii încercând să aflu soluția spre lumină.

Alte meserii la care nu aș fi în stare să mă angajez? Ar fi multe. Să zicem, una care presupune să fiu mereu cu ochii-n patru. Supraveghetoare de muzeu, de pildă. Pe de o parte, mi-ar plăcea foarte mult să am companie opere de artă renumite. Valori. Dar asta ar presupune să mă uit mai ales la cei care se perindă prin sălile pe care le-aș avea în grijă. Unii vizitatori pot să aibă aparate de fotografiat cu blitz, cei mai mulți nu respectă indiciile de la intrare, pot avea obiecte ascuțite, de unde știu eu că unul dintre ei nu e un răufăcător? Ar trebui să-i urmăresc pe fiecare, gesturile lor, chiar privirile... Dacă sunt suspecte? În loc să mă desfăț cu minunățiile artei, ar trebui să-i am sub supraveghere pe cei care vin și vin, în fiecare zi alții. Buna mea credință în oameni

ar putea să-mi fie un mare dezavantaj. O clipă de neatenție și, gata, se poate produce un fapt de nereparat. Doamne, mă trec fiori numai când mă gândesc ce atenție trează trebuie să ai în asemenea meserie.

Mi-ar plăcea să conversez în gând cu chipurile din tablouri... Dar asta nu e trecut în cartea de muncă. De unde timp pentru așa ceva? La finele programului aș avea impresia că figurile celor de pe stradă sunt aidoma celor din sala de muzeu. Așa de mult m-aș concentra să nu-mi scape vreunul care-a intrat cu gânduri necinstite. Nepracticând o astfel de meserie, am libertatea de-a visa. Chiar îi prețuiesc și-i admir pe cei care au o responsabilitate așa de mare. Să ai în grijă opere de artă... Sunt persoane cu puterea de-a fi atenți clipă de clipă. O strașnică putere. Și aceea de-a vorbi puțin și în fraze exacte. Solemni. Vizitatorii pot fi guralivi între ei, sfioși, indolenți, posomorâți, plictisiți de câte-au văzut deja, îngâmfați în sine lor că s-au mai îmbogățit cu niște imagini artistice... Se simt, poate, mai valoroși, ca și când ar fi participat și ei la finalizarea operei respective. În câte și câte feluri nu pot fi dumnealor! Bine că nu sunt obligată să-i observ, să le aduc aminte să respecte normele muzeistice de vizitatori. Ce bine că pot fantaza în voie!

IOAN VIOREL BOLDUREANU

Ce n-aș putea să fac și nici n-aș vrea să facă scriitorii?... Scriitorimea și, nu mai prejos, dascălimea sunt câtimea din omenimea care jinduiește, răvnește ori, într-ascuns, măcar cărtește să ajungă fruntea unde omul (ca omenire) se confruntă cu viața – cu propria viață, dar și cu viața care ucide ca să trăiască – să fie viață. Acolo, la fruntea care se confruntă astfel, se plămădesc mai toate considerațiile și mai toate considerentele (paronime ce, potrivit etimologiei, nu-i erau pe plac, socotindu-le de-a dreptul pernicioase, Profesorului G. I. Tohăneanu). Întrucât ele, paronimele astea, spunea Magistrul, sunt izvoada confruntării frunții cu lumea siderală – așadar orgolioasă și chiar ne-trebnică, potrivnică așezare cu fruntea-n stele...

Nu demult, solicitându-i-se completarea individuală sub anonim la unui chestionar de-al psihologiei, dascălimea universitară s-a confruntat cu întrebarea dacă ar putea să vadă, să asiste (cu subînțelesuri, presupunem, pe întinderea de la a suporta până la a-i face plăcere) la uciderea animalelor, ori chiar să o facă. Asta mă împinge să cred că cel puțin partea din scriitorime care răvnește și jinduiește să ajungă la fruntea care se confruntă cu viața alege ca atitudine în plan existențial să se confrunte cu propria viață – a lui, ca "om individual", dar și a omului generic (adică a câtimii lui din omenimea de frunte și prin asta a omenirii celei mari și nemuritoare). Cu alte facțiuni, facturi și fracturi ale omenirii celei mari (dar și ale omenirii rămase) față de care scriitorul se postează în relații problematice.

Ca să nu fiu suspectat de teorii cu ascunzișuri și subterfugii, zic: n-aș putea să fiu (nici la propriu, nici la figurat) *măcelar*

și nici n-aș vrea ca scriitorii să vrea asta pentru ei. Subînțeleg toate sinonimizările oricât de îndepărtate ale acestei meserii. Zic *toate sinonimizările acestei meserii* – asta însemnând situate în registrul antic, al realității propriu-zise. De aici, pentru bietul scriitor lucrurile de tot se complică; iar în ce mă privește aș intra în iremediabil conflict cu *Tosu al meu*, măcelarul cu tată cunoscut, dar nerecunoscut și nu l-aș mai putea pofti pentru "a practica" *împreună* și alte lumi a căror realitate este problematică, pentru că acele lumi fac parte din viața ce nu moare – însă expurgată, ea ca și lumile ei, de toată povarea lumii ca lume". Transcriu aici ultima frază din cartea mea *Intoarcerea lui Tosu* (Editura Eminescu, 2000): "Sub inserarea secetoasă, îngrijorat, dar senin, am luat aminte că nu eram singur. Cu mine, Tosu, lăsând uitării trecutul și necazurile neamului nostru, se întorcea acasă...". Altceva nu știu să spun. Aș zice *Zău*, dar nu pot și nu îndrăznesc. De teama, de rușinea și de mila lui Tosu.

DAN NEGRESCU

Prezenta interogație mă (con)duce întâi, inevitabil, la a(-mi) reaminti versurile horațiene despre nemulțumirea oamenilor în legătură cu ocupația fiecăruia; în momentul în care, prin intervenție divină, li se oferă posibilitatea schimbării totale și radicale – fiecare obținând ceea ce invidia la semenul său, profesional – stupoare: nimeni nu dorește schimbarea, fiecare constatând că, în fapt, e bine așa cum e; iar toate acestea nu pentru că vreunul s-ar simți incapabil de ocupația altuia, ci pentru că nici un om normal nu-și dorește asemenea schimbări radicale *sua sponte*. Un înțelept, trecut prin războaie, regimuri și reforme, îmi spunea odinioară că pe marii reformatori i-ar pune la perete; desigur, în condițiile în care crucea a ieșit din uz.

Aceeași interogație îmi stârnește însă, din nou, demonul etimologiei, nu de alta, dar ca să (bănuim că) știm ce vorbim. Mai sus spuneam de ocupație, termen mai general, implicând cugetarea, deprinderile practice, îmbinarea (de dorit a) celor două. **Meseria** însă, deja prin originile etimologice

(trimitând la recoltarea cerealelor, la treieratul campestru) sugerează concretețea îndemănării, admirabilă în ultima vreme în asemenea măsură încât și unui intelectual priceput întru ale sale i se spune "meseriaș", mai ales de când numărul meșterilor a scăzut dramatic la noi, iar cel al impostorilor diplomați a crescut supărător. Dacă e să teoretizăm, vorbim de profesie, adică mărturie orală, etimologic vorbind.

Capabilitatea "pușcă" cu meseria în măsura în care, iarăși etimologic, *capax* (vb. *capere*) vizează cuprinderea concretă. Remarc și corecta asociere în interogație a verbului *a exercita* cu *meserie* și *capabil*. Verbul latin *exercere* are sensul de a defila, în armată a face exerciții fizice în mers; deci meseria, într-adevăr, se exercită, se practică vădit. Ca atare, având profesie și nu meserie, știu sigur ce nu aș... profesa, neputând să fiu (de)formator de opinie, analist politic, politolog, nimic tangent cu politica, pentru că, parafrazând o măhăleantă de vază, m-am saturat de minciunile mele, dar să-i mai pun și pe alții să le creadă.

Revenind la fondul (și etimologic al) întrebării, mărturisesc că, principial, nu aș fi capabil să exercit nicio meserie, neavând... capacitatea, *i.e.* cuprinderea necesară, calificarea (*qualis* – calitatea), dar cum în anumite situații nu putem trăi principial, probabil că aș fi totuși **în stare** de exercitarea oricărei meserii. Domnul Ștefan, unul dintre cei câțiva electromecanici din Timișoara interbelică (specialist recunoscut în reparații radio și baterii), ajunsese, ca dușman al poporului, într-un lagăr, prin anii 50; mureau supranumerar, așa că era nevoie de sicrie, mai curând lăzi din scânduri. Comandantul i-a aliniat pe deținuții mai tineri și în putere: "Bă, care știi să faci sicrie?"; primul tace, iar comandantul îi trage un glonte în cap; și tot așa până ajunge la Ștefan care spune "Eu, să trăiți!", deși nu bătuse cinci cuie la viața lui de până atunci. În aceeași zi "exercită" vreo zece sicrie; apoi, inclusiv pentru soacra comandantului, care făcu să cedeze fundul sicriului chiar deasupra gropii, spre bucuria ginerelui care, nu numai că nu-l pedepsi pe Ștefan, dar îi oferi o țigară deși acesta nu fuma.

Mai amintesc de un învățător ungar, ajuns din eroare la Auschwitz, dar supraviețuitor ca măcelar și mezelar la popotă, tot în urma unui "Jawohl!", inconștient pentru unii, mântuitor pentru el.

Deci, dincolo de ifosul intelectual-civil ușor impotent, să nu uităm niciodată că pot exista situații în viață în care capabilitatea de a exercita o meserie e mult mai necesară și mai puternică decât un NU stupid și posibil fatal. Dacă și aurul pare bagatelizat pentru unii în "Meseria – brătară de aur", caut să nu uit vorbele bunului Petru, fost inspector bancar: "Să știi mereu să bați un cui, să dai cu firizu, să-ți folosești cele două mâini de la Dumnezeu". În acest sens aș opta pentru meseria de împodobitor al bradului de Crăciun, epuizând norma anuală într-o săptămână.

LAURENTIU NISTORESCU

Răspunsul la o asemenea întrebare ridică o problemă de ordin semantico-administrativ. Trebuie să am în vedere o meserie în înțelesul clasic, de meșteșug vecin cu arta? O îndeletnicire care-ți dădea dreptul să bați un cui în Pomul Breslelor, pe vremea aceea – poate excesiv idealizată acum – în care vocabulele *meșter* și *maestru* însemnau practic același lucru? Dacă aici ar trebui să-mi circumscriu răspunsul, vă mărturisesc că aș avea oareșicari probleme. Ca mai toți contemporanii mei – că aceștia o recunosc ori ba, ține de strategia fiecăruia de a-și proiecta iluziile despre propria persoană pe zid solid de cărămidă ori doar pe o perdea fluturând –, m-am transformat, în epoca tardeno-industrialistă în care mi-a fost dat să trăiesc, dintr-un *messer* al profesiunilor pe care le-am exercitat, le exercit ori am potențialul să le exersez într-un viitor palpabil, într-un *funcționar* al procedurilor, al cererii-și-ofertei, al valorii adăugate (ori doar recunoscute ca atare), care nu mai are libertatea să-și personalizeze meseria – decât, eventual, aducând un cactus pe post de floare în birou ori (vezi reclama cu drepturile europene) lipind un abțibild pe capacul laptop-ului și riscând astfel să pierzi garanția firmei.

În acest ev al interschimbabilității operatorului uman, fiecare ființă înzestrată cu suflet (tot potrivit normativelor, nicidecum la întâmplare) este simultan, neoximoronic, capabilă și incapabilă să exercite orice meserie, de la cea de rege de republică la cea de adjunct al prim-consilierului femeii de serviciu. Postindustrializarea, de care – în pofida apei plate cu care se îmbată diverși doctrinari social-economici – suntem încă departe, ne promite că paradigma se va schimba, că ne vom reîntoarce (cu toții ori numai cei aleși e greu de spus, negocierile abia au început) în paradisul pierdut al meseriilor profesionalizate, în care Matilda bucătăreasa nu poate fi pusă în locul Floricăi croitoreasa (ori instalatorul polonez în locul dezinstalatorului român), fără consecințe asupra economiei mondiale.

Dacă, dimpotrivă, trebuie să am în vedere o anumită etichetă din nomenclatorul oficial al profesiunilor (registru a cărui existență îmi prilejuiește constatarea dulce-amăruie că, iată, toți suntem într-un anumit univers nomenclaturiști), problema se simplifică, dar se și debarasează de tensiunile ontologico-deontologice ale întrebării-provocare. În această cheie de lectură, singura problemă de surmontat este aceea a identificării cu rigoare a profesiunii, ceea ce nu-i baș simplu, fie și numai pentru că, bunăoară, în vreme ce profesiuni absolut

indispensabile unei economii de mileniul III nu sunt încă omologate (precum cea de lobby-er), Aceia au găsit răgazul, în aburii tranziției și abureala recesiunii – sau viceversa, să legifereze și reglementeze profesiuni de mare noblete, precum cele de ghicitoare în cafea, astrolog și desferecător de fermece.

Adaug la aceste trei meserii, automat incluse în sfera meseriilor pe care n-aș fi capabil să le exercit, și pe aceea, încă neintrodusă în nomenclatorul oficial al profesiunilor (e o omisiune care, sunt convins, va fi corectată cu prilejul viitoarei întruniri a comisiei de specialitate) de dresor de dinozauri: faptul că dinozaurii au dispărut putând fi, în acest caz, compensat prin activitatea plină de elan al unui ONG cu nostalgii la scară geologică.

A, să nu-mi scape mențiunea: oricât de lungă ar fi această listă, ea trebuie să se încheie cu meseria de om politic. Nu, nu o disprețuiesc, nici nu-i cred *otova* pe politicieni ca fiind paria societății (ci mai degrabă oglinda ei), ci pur și simplu recunosc, privindu-mi înăuntrul, că nu am calitățile necesare de a dispune de destinele altora.

DUMITRU OPRÎȘOR

Bucătar la cantina săracilor. Înainte de ora când se împarte hrana, zi de zi, stau în așteptare vreo două sute de persoane, majoritatea bătrâni învinși de timp, de boală și, peste toate, de sărăcie. Printre ei se amestecă, ținând un vas în mână și câțiva copii veniți, în nevinovăția lor, parcă să se obișnuiască din plin cu nimicul. Se prea poate să-l moștenească. Sărăcia se lipește fără veste de om, nu se moștenește prin testament. La ora fixată, când se deschid ușile, abonații formează un șir.

Privindu-l, puținătatea este mai vizibilă. Se cunosc între ei, schimbă, în desăvârșită liniște, câteva cuvinte, potoliți mai ales de mirosul ademenitor al mâncării proaspete. Pe majoritatea bucătăresele îi cunosc, unele chiar au slăbiciuni. La câțiva le știu inima biografiei și cedează sentimental. Partea asta de afectivitate se regăsește în câte-un sufertaș, care este blagoslovit cu un polonic de supă în plus ori cu o bucată de carne peste porție. Mai ales copiii primesc acest favor. Dintr-o porție pregătită la cantina săracilor, dusă acasă, mănâncă trei-patru persoane, ținând loc, vorba vine, și de prânz și de cină. A doua zi, la aceeași oră, grupul celor mai săraci dintre săraci, că foamea umblă în pași de marș prin câteva sute de case din orașul nostru, se reîntâlnește.

Și la cantina săracilor înfloresc, uneori, bucurii. Altoite după starea fiecărui abonat, că până și aici încap diferențe. E drept, mai mici. Încă o dovadă că în viață fiecăruia, că recunoaștem ori nu, ne lipsește ceva. Și nimeni, niciodată, nu se duce cu mărturisirea până la capăt. Despre bucurii fiind vorba, la marile sărbători creștinești cei mai săraci dintre săracii din burgul nostru au parte de un meniu mai pricopsit. Cum se întâmplă, de altfel, în orice casă. Citind aceste rânduri, sunt sigur că vă iscodește întrebarea cum și de ce au ajuns într-o așa situație? De-abia de aici începe adevărul și nu e tocmai ușor de răspuns. Fiecare abonat are povestea lui. Depinde cine o ascultă dar, mai ales, ce înțelege! Drumurile sunt făcute să fie străbătute de oameni, să te ducă unde dorești, dar tot umblând le mai și încurci. Pentru rătăcitori, una dintre pedepse este chiar prânzul dobândit în acest loc...

E doar unul dintre motivele ce îmi dau convingerea că nu aș putea fi bucătar la cantina săracilor.

TITUS SUCIU

În unele profesii omul *lucrează* cu omul, în altele cu fel de fel de materii prime producând obiecte, accesorii, bunuri necesare existenței de zi cu zi. Din prima categorie fac parte cei care lucrează în învățămînt, medicină, justiție, forțele militare... , din a doua cei care activează în construcții, fabrici, întreprinderi, mine, uzine... Din prima categorie fac parte persoanele care îi pregătesc pe tineri pentru încaadrarea în societate, care restabilesc starea de sănătate a semenilor aflați în momente dificile ale vieții, care intervin cînd sunt încălcate normele de conviețuire stabilite prin legi și constituție, care intervin cînd *ființa națională* este în pericol... din a doua cele care, prin faptul că pun la dispoziția concetățenilor produsele indispensabile traiului, asigură stabilitatea socială a țării. Persoanele din prima categorie se caracterizează prin deschidere sufletească, afecțiune față de semeni, reconfortantă empatie, cele din a doua prin îndemînare, simț practic, minte speculativă... Firește, *clasificarea* propusă nu e exclusivistă. Unele caracteristici proprii primei categorii de oameni se pot identifica în comportamentul celor din a doua, și invers.

Dacă e să mă refer în mod strict la cuvîntul folosit în întrebarea ce tutelează setul de intervenții, precizez, din capul locului, că nu m-aș fi descurcat în nicio meserie deoarece îmi lipsește cu desăvîrșire dexteritatea, abilitatea mînuirii sculelor, agregatelor, dispozitivelor, folosite de meseriași cu o îndemînare ce mă determină să-i privesc cu respect, însă nu și dispus să-mi însușesc ceva din priceperea lor. Una peste alta, *sunt omul care recunoaște că are două mîini stîngi, ambele în ghips*, chiar dacă e vorba de cea mai simplă manevră meșteșugărească. Mai mult de-atît, deși în sinea mea admir faptul că mecanicul reglează funcționarea perfectă a motorului folosind doar o șurubelniță, nu mă încearcă nicio clipă curiozitatea, dorința de a deprinde mișcările acelea relativ simple, la urma urmei nu prea greu de însușit. Sigur, cele spuse mai sus trebuie percepute pentru situații normale, fiindcă în cazuri speciale omul acceptă – ori este forțat! – să exercite orice îndeletnicire ce-i poate asigura supraviețuirea.

Se deduce, deci, cu ușurință, că fac parte din prima categorie, din cea a persoanelor care *lucrează* cu omul. Însă nu e cazul să

se contureze ideea că aș fi putut purta halatul alb, roba ori uniforma militară. Dacă văd sînge mi se moaie genunchii, verdicte nu-mi place să dau, uniformă și poziția de drepti cu mîna la bonetă ori caschetă nu mi se potrivesc cîtuși de puțin. Am ajuns astfel, prin eliminare, la statutul avut în toată perioada în care am fost salariat – cel de profesor. Marea *bogăție* a oricărei țări este generația tînără, inteligența umană, nu rezervele de petrol, cupru, aur... Prima este inepuizabilă, celelalte finite, cuantificabile. Altfel spus... epuizabile! Și după aceea?

Se știe, sunt țări ce dispun de resurse impresionante, dar populația este săracă, altele, fără astfel de rezerve, însă cu un nivel economic – să ne oprim la Japonia – impresionant.

Sigur, nu știam toate acestea cînd am optat pentru cariera didactică. *Însă nu e cazul să punem totul pe seama hazardului* în alegerea activității căreia i ne vom dedica. Ajunși aici – se cade să pronunțăm cuvîntul **har**. Chiar dacă inechitatea este flagrantă, la urma urmei inexplicabilă, incontrollabilă, ea există – ne naștem cu *disponibilități* mai puțin ori mai bine conturate! Cei din prima categorie pot spera să practice o meserie, adică să *producă*, în timp ce ceilalți – să creeze. **Tainele unei meserii se pot însuși; noul, ineditul, sunt străfulgerări ale vocației.** Lăsînd la o parte *starea de excepție*, e de spus că și în practicarea unei meserii se poate vorbi de disponibilități naturale. În orice atelier de tîmplărie, de strungărie... există un cel mai bun, un cel mai priceput meseriaș.

Și ar mai fi ceva de spus. Un tînăr care ajunge tîmplar bun, nu e sigur că ar fi ajuns la același nivel ca strungar ori tapiter. Iar dacă ne referim la situațiile în care un tînăr s-a instruit pentru a practica o anumită meserie, dar după un timp se va reorienta, ajungem la concluzia că... **nu noi ne alegem meseria ori cariera de excepție, ci ele ne aleg pe noi!** Mult mai evidentă fiind afirmația în cazul existenței harului – un tînăr care ajunge medic celebru nu e deloc sigur că s-ar fi impus ca inginer constructor ori avocat! –, ea este valabilă și pentru cazul în care disponibilitățile native nu sunt deosebit de evidente.

Concluzia e ușor de stabilit. *Pentru că am două mîini stîngi, ambele în ghips*, pentru că atunci cînd văd sînge mi se moaie genunchi... am *ales* să fiu profesor. Am... ori *am fost ales!*

LUCRURI PE CARE STRĂBUNICII NU NI LE-AU SPUS

ALEXANDRU BUDAC

Cățiva studenți masteranzi mi-au povestit recent că au vizionat *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu*. I-am întrebat cum li s-a părut. Din altă lume. Au fost surprinși când le-am spus că mai bine de un deceniu din propria mea biografie face parte din *Iepocă*. Am arătat, brusc, preistoric și neverosimil. Întrucât vin de departe, ca să folosesc imaginea evocată de Walter Benjamin, am dreptul să mi se adreseze întrebarea "Ei, și cum era?" Despre un trecut ce nu-ți aparține – sau căruia nu-i aparții, nu știu cum ar fi mai corect – ai doar reprezentări flotante. Calibreză amintirile altora la prezent, le distorsionezi, le rătăcești definitiv, ca pe niște lucruri străine. În cazuri excepționale, artiștii pot preschimba vremurile de dinaintea lor și imaginile imprecise care ne pălpăie celorlalți prin minte "into something rich, and strange", cum spune Shakespeare. Astăzi, când până și ziua de 24 de ore a devenit scandalos de scurtă, ne atrag filmele cu patină și arsuri rotunde, ca și cum s-ar topi celuloizul în proiector, soliste de voci de Epoca jazzului, romanele scrise după norme ortografice străvechi, LP-urile, hainele și automobilele *vintage*. La fel ca în *Ubik* de Philip K. Dick, am vrea ca printr-o lume hi-tech să transpară intacte variantele originare din care au încolțit lucrurile ce ne înconjoară.

După o sută de ani de la Primul Război Mondial, eu, chircit la tastatură, ce reprezentări am despre conflagrație? Ar trebui să mă întind pe canapeaua doctorului Freud, să închid ochii și să fac câteva asociații libere: Sarajevo, coifuri Wilhelm II cu țepușă (*Pickelhauben*), soldatul Svejik, *Nimic nou pe frontul de Vest*, zeppeline, puști Mauser cu trăgaci dublu, mitraliere Vickers, *Adio, arme*, peninsula Gallipoli, Cairo, căști de luptă Brodie, Manfred Albrecht Freiherr von Richthofen (alias *Der Rote Baron*), Ecaterina Teodoroiu, cuvântul "neatârmare", *Tractatus Logico-Philosophicus*, Jay Gatsby, Verdun, Alsacia și Lorena, Charlie Chaplin în *Shoulder Arms*, Mata Hari, Africa de Sud-Vest, Omul cu șobolani, Somme, Mărăști, Mărășești și Oituz, *U-boot*, Tannenbergh, familia Romanov, barbișonul lui Lenin, Nieuport 17, noroi, arme chimice și măsline (pentru că un străbunic combatant, rănit în Galiția, a stat doi ani prizonier la italieni și a muncit pe plantații de măsline).

Te pierzi în bibliografia dedicată Războiului cel Mare, și totuși, găsești mai repede cărți bune despre al doilea, care l-a pus în umbră. Când mi-a căzut în mâini *The Great War and Modern Memory* (1975) de Paul Fussell, reeditată anul trecut la Oxford University Press, m-am considerat norocos. Numele autorului îmi era cunoscut. Am descoperit într-o antologie, cu ani în urmă, analiza lui remarcabilă a unui episod din *Gravity's Rainbow*, însă n-am acordat atunci prea multă atenție notei de subsol unde se menționa sursa paginilor respective. Așa cum se întâmplă în viața oricărui cititor pasionat, cartea a ajuns la mine, întreagă de data asta, după o traiectorie de bumerang.

Veteran deziluzionat din al Doilea Război Mondial, critic literar și istoric al culturii, Paul Fussell (1924-2012) a fost un cărturar american lucid, sceptic, ironic, fără nostalgii după așa-zise timpuri eroice. În *The Great War and Modern Memory* el scrie istoria anilor 1914-1918 pornind de la literatură. Cărțile soldaților, mai cu seamă britanici, proze și versuri, jurnale și scrisori, constituie surse documentare și compun un manual alternativ de primă clasă. Fussell studiază meticolos atât experiența de front sublimată artistic de scriitorii înrolați, cât și felul cum

ea influențează expresivitatea generației următoare de romancieri nord-americani. Trauma primului conflict este cvasiabsentă în literatura Lumii Noi, imediat după 1918, dar apare odată cu spectrul celui de-al doilea război, care amorsează ficțiuni de două ori mai încărcate de anxietăți, fie că autorii au fost pe câmpul de luptă (precum Norman Mailer și Kurt Vonnegut), fie că erau copii în anii '40 (ca Thomas Pynchon).

Doctrinile tactice ale părților beligerante din Primul Război Mondial, mai ales pe frontul de Vest, s-au bazat pe sistemul de tranșee. Concepute inginereste, acestea stabileau configurația unei lumi subpământene, cu legi proprii pentru supraviețuire. Numai teatrul francez de operațiuni presupunea 6250 mile (10058 km) de tranșee. De cealaltă parte, puse cap la cap, calculează Fussell, săpăturile Puterilor Centrale formau un șant de lungime egală cu circumferința pământului. Tranșee de luptă, tranșee de comunicații, tranșee de acces superficiale prin *no man's land*. Tranșee britanice – jilave, pestilențiale. Tranșee germane – curate, podite, prevăzute cu lumină electrică și bucătării. Inamicul pândeste afară, iar legende și zvonurile de front îi immortalizează portretul. Dacă Îngerii din Mons, arcași celești, acoperă retragerea BEF (*British Expeditionary Force*) din august 1914, americanii debarcați în Europa, neobișnuiți să vadă troite la fiecare răspântie, vor depăna convingător mitul canadianului crucificat. De nemți, firește.

Poveștile referitoare la germani anticipează apocalipsa *zombie*. Se spunea că armata Kaiserului reciclează camarazii căzuți, folosindu-le grăsimea drept sursă pentru nitroglicerina, lumânări, cremă de cizme, și că baionetele soldaților au, în locul lamei obișnuite, ferăstraie, ca să spintece eficient burțile englezilor. Nu mai puțin memorabilă e confreria dezertorilor subterani, o oaste formată din foști combatanți de toate naționalitățile, trădători de dimensiunile unor titani htonieni – pacoste ce trebuia anihilată.

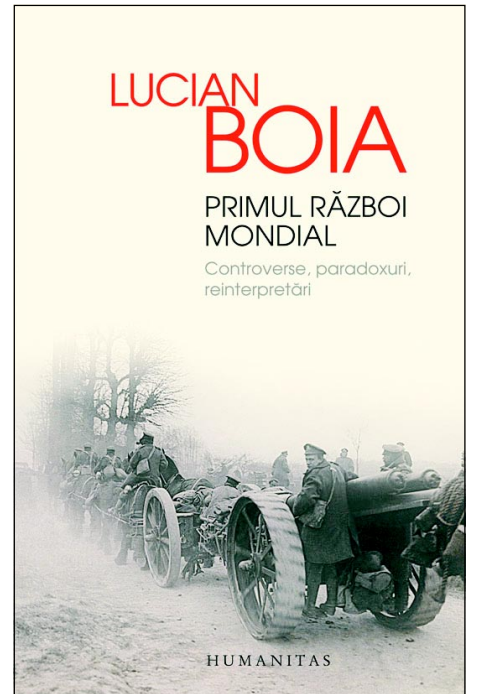
Provocate de traume teribile, trecute sub tăcere de mașinaria propagandistică, și alimentate de folclor, narațiunile războiului se vor întoarce în ficțiune. Paul Fussell le

consideră responsabile de apariția genului "melodramă paranoică". Tranșeele modifică nu doar suprafața terestră, ci și limbajul. Cuvinte precum "entrenched", "trench mouth", "trench knife", sau "trench coat" intră în vocabular și, în timp, grație literaturii, se îmbogățesc cu sensuri noi. "Lad", pe care îl traducem prin "flăcău", căpătase conotații extrem de senzuale pe front și denumea obiectul dorinței homoerotice. *Lads* puteau fi doar potențialii iubiți. După război, în Anglia, o parte dintre femeile rămase văduve formează cupluri *gay*, ușor recognoscibile prin anii '30, deoarece trecuseră de prima tinerețe și purtau tweed. Pe câmpul de luptă, limbajul militar preia termeni din teatru și *music hall*. Mai târziu, scriitorii, veterani sau nu, vor tălmăci jargonul belicos în expresii erotice. Războiul cel Mare va determina până și o nouă estetică florală. În pastorală de după conflict sunt preferați trandafirii, macii de Flandra și florile de măr.

Paul Fussell interpretează empatic documente selectate cu fler și un vast corpus literar unde proze de Robert Graves, Evelyn Waugh și Christopher Isherwood, poeziile lui Siegfried Sassoon și Wilfred Owen sunt des invocate.

Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări (Humanitas, 2014), eseul semnat de iconoclastul Lucian Boia, a stârnit rumoare în presă și a fost *bestseller* la Bookfest, dar, mă tem, nu datorită meritelor reale ale cărții. Concisă și accesibilă, demonstrația lui Boia vizează schimbarea unor percepții asupra conflictului de la începutul secolului trecut. Istoricul preferă o perspectivă ce respinge "cauzele mari", centrată pe factorii aparent neînsemnați și evenimentele imprevizibile. Asemenea metode de lucru sunt deja un loc comun în Occident, dar, la noi, ele încă par exotice și, odată aplicate în studiul istoriei naționale, produc alarmare.

Eseul are trei premise. Conflagrația nu trebuia să aibă loc în mod *necesar*, iar între atentatul de la Sarajevo și declarațiile de război ulterioare nu se poate stabili o relație cauzală directă. Contextul politic cețos, orgoliul stupide, bâlbâieli diplomatice și incapacitatea liderilor

politici de a anticipa consecințele pe termen lung ale unor decizii de moment au generat un cumplit efect în lanț. O altă premisă țintește problema morală. Incontestabil răspunzătoare de Al Doilea Război Mondial, Germaniei i s-a imputat, după 1945, și precedentul. Bazându-se pe studii comune franco-germane, de istorie, Lucian Boia consideră vina împărtășită. Încăpățânarea trufașă a Austro-Ungariei de a pedepsi Serbia pentru un atac terorist izolat, lăcomia teritorială a Rusei și bizarele alianțe ale francezilor cu țarul, suspiciunea britanicilor, deloc dornici de concurență pe mări și oceane, la adresa flotei germane și, desigur, complexele coloniale ale Germaniei față de vecinii dinspre Apus au grăbit mișcările de trupe din rațiuni mai mult sau mai puțin întemeiate.

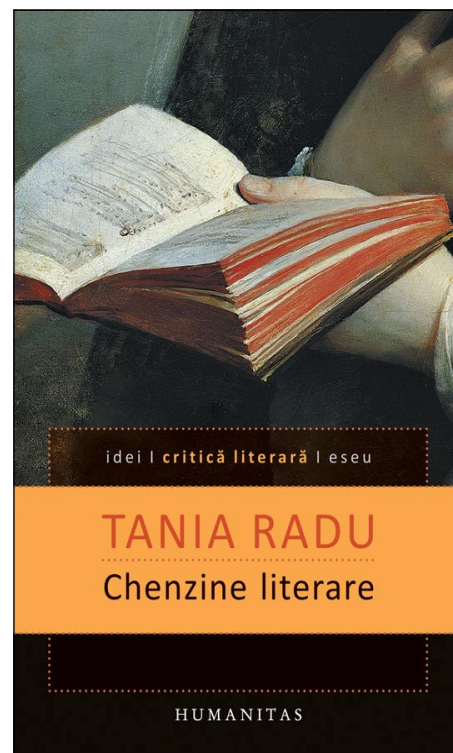
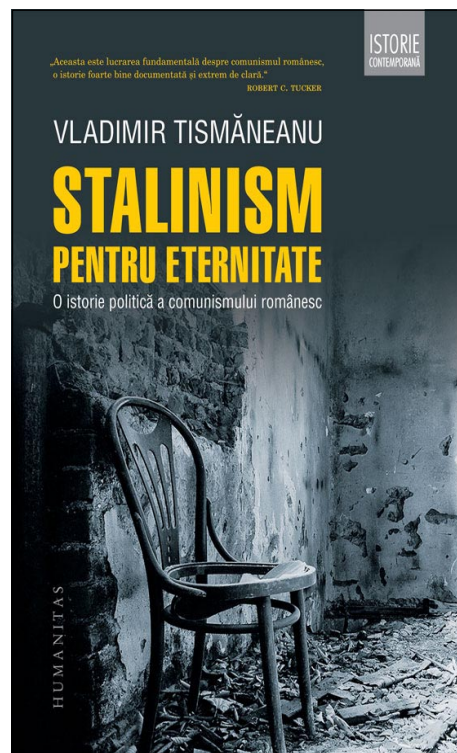
În fine, într-o epocă internaționalistă (și naționalistă) turată de progresul tehnologic, pretențiile statelor mici nu sunt mai modeste decât ale celor puternice. Belicoase și expansioniste, țările din Balcani își au propriile planuri de întregire națională: Serbia Mare, Bulgaria Mare, Grecia Mare. Însuflețită de "o mică" tentație imperialistă, România intră în război, în 1916, schimbând taberele (inițial fusese aliata Puterilor Centrale), și, în ciuda faptului că unirea cu Transilvania era considerată mai importantă decât recuperarea Basarabiei, dobândește ambele teritorii, în urma unei conjuncturi norocoase.

Sintetic și coerent, Lucian Boia cedează pe ultimele pagini tentației contrafactice, deși, în introducere, atrage atenția tocmai asupra inutilității unor asemenea construcții. Nu am competențe de istoric, prin urmare, ar fi ridicol să polemizez cu autorul. Îmi exprim însă nedumerirea față de câteva dintre concluziile sale.

Germanofil, intuiesc, Boia apreciază că pedepsirea prea dură a Germaniei la Versailles (întrucât Austro-Ungaria nu mai exista, a rămas un singur țap ispășitor) explică reacțiile de după 1933. Cu alte cuvinte, fără Primul Război Mondial nu ar fi apărut nazismul. Mi se pare o ipoteză hazardată. Apoi, istoricul mai crede că Habsburgii ar fi putut garanta stabilitatea și securitatea în Europa Centrală, protejând-o de invaziile Germaniei lui Hitler și Rusiei lui Stalin. Cum ar fi reușit oare acest lucru o monarhie care a rămas feudală până în secolul XX? Iar ideea unei "soluții finale" pentru evrei se vehiculase și în Austria lui Franz Josef, după cum dovedesc Allan Janik și Stephen Toulmin în *Wittgenstein's Vienna*.

Oricum, Lucian Boia este, deocamdată, singurul istoric român imun la clasică retorică naționalistă. Opiniile sale ar merita dezbatere profesioniste, nu circ mediatic și demagogie protocronistă. Nu aștept prea curând un Paul Fussell bășinaș, dar, cine știe ...

ORIZONT A CITIT

INCREDIBILA FERICIRE A FIINTEI, GRATIELA BENGHA

Pe când prestanța literară încă se confunda cu obediența ideologică, intrarea în literatură a lui Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Virgil Mazilescu și Emil Brumaru s-a făcut pe drumul deschis de marile tradiții ale Estului: cultura bizantino-ortodoxă, cărți populare și pictura naivă. După 1965, onirismul a forțat decuplarea de lumea reală (îngrădită, distorsionantă, cu grimasa întunecată a terorii) și redescoperirea visului (liber, fecund, cu bucuria senină a jocului). Pitorescă și ironică, poezia lui Dimov căuta salvarea în spectacolul universului căzut și în atingerea purificatoare a iluziei. Dar voința iluzionării dimoviene, mirarea exprimată corporal în versurile lui Emil Brumaru, dislocările acute ale eului din lirica lui Virgil Mazilescu relevă în primul rând un mod de a fi în lume: liber - în opțiunea de a trăi literatura, în asumarea unei condiții (sociale) marginale, în solidarizarea (boemă) de grup. Și în a se devota fără rest poeziei.

Liber într-o lume ferecată a fost și Daniel Turcea. Poetul format în grupul oniricilor și cu o evoluție care-l va fixa pe orbita religiozității a găsit în vis nu teritoriul pierderii de sine, ci un refugiu al gândirii dezlănțuite. Despre poezia lui Daniel Turcea s-a scris prea puțin. Lectura proaspătă și recuperarea creației sale își așteaptă încă momentul prielnic. Nici despre viața poetului nu s-a știut îndeajuns. Iar un volum biografic e, în asemenea situație, obligatoriu – pentru a aduce clarificări necesare și a fixa actul creației acolo unde îl așezase poetul însuși. O astfel de carte e *Urme în veșnicie* (ediție îngrijită de Pr. Sever Negrescu, Iași, Editura Doxologia, 2013), care cuprinde în principal amintirile Luciei Turcea, una dintre surorile poetului: "M-am gândit să spun adevărul, ca să existe un punct de vedere în cunoștință de cauză, așa cum, despre tatăl dumneaei, numai distinsa doamnă Lidia Stăniloae a putut scrie o biografie adevărată."

După cum se lasă conturată de *Urme în veșnicie*, biografia lui Daniel Turcea e cea a unui privilegiat în marginalitatea sa. Fiul ofițerului Gheorghe Turcea și al Mariei, profesoară de matematică, s-a îmbolnăvit de astm bronșic. A trăit șapte ani la limita dintre viață și moarte. Departe de frenezia copilăriei, desena însingurat și asimila mult mai multe cunoștințe decât o făceau copiii de vârsta lui. Însănătoșirea și liceul i-au pricinuit îndepărtarea de credință și, implicit, distanțarea de mamă. La București, în anii de facultate, tânărul a confirmat o anumită apetență a negării. A rupturii. A marginalității. A intrat în boema capitalei cu entuziasmul celui care găsește în exces o formă de libertate. A iritat profesori supuși directivelor vremii, a impresionat prin cunoștințe filosofice și științifice greu de dobândit în epoca cenzurii și a gândirii deformate, a fost obsedat de particula vieții din atom și a visat să construiască un institut de cercetări "Henry Coandă". Non-conformist până la capăt, și-a asumat riscul de a purta barbă într-o vreme în care aceasta era o sfidare a regimului politic.

De altfel, există în arhivele CNSAS dosarul I 260674 de urmărire informativă a lui Daniel Turcea, deschis în 12 martie 1974. (Dezvoltat strict pe amintirile personale ale Luciei Turcea, volumul biografic nu include nicio referire la acesta, dar conținutul dosarului atestă atmosfera

opresivă și suspiciunea generalizată în care trăiau și scriau oniriștii, confirmând totodată câteva dintre informațiile biografice oferite de sora poetului.) Suspecte erau, în cazul lui Daniel Turcea, amicitia cu Dumitru Țepeneag, posibilitatea de a publica un volum de poezii în Franța și apariția unui grupaj de poeme în Canada, în revista condusă de Toma Pavel. Dar suspect și inacceptabil era, mai ales, refuzul tânărului absolvent de Arhitectură de a fi un veritabil "om al muncii". Structura fizică firavă și sănătatea șubredă nu excludeau puterea conștiinței de a-și căuta propriul drum. Daniel Turcea a refuzat cu obstinație înregimentarea. De orice fel. Pentru el, a fi marginal înseamnă a avea privilegiul libertății. Și al creației.

Entropia (1970) a fost debutul unui poet autentic. A fost cartea unei minți strălucite, cu un bagaj cultural de invidiat, care conjuga dezinvolt matematica, muzica și pictura cu literatura, religiile și filosofia. Însă era și strigătul unei ființe care-și căuta deznădăjduită reperul: "cei care l-au cunoscut pe vremea aceea și-l amintesc ca pe un om al cărciumii, bun la suflul și chefliu. Era sclipitor în conversație și întotdeauna avea ultimul cuvânt de spus, încheia orice discuție cu un paradox /Acolo-și debita toate teoriile filosofice, religioase, literare, științifice, artistice; trebuia să-i surprindă pe scriitorii, care-l provocau la discuții, deschizând câte un subiect și lăsându-l pe el să-l dezbată" (p. 69). Boem, orgolios și rebel, egocentric, pătimaș și ironic, cu o flexibilitate a minții de o descumpănitoare naturalitate – astfel era Daniel Turcea la vârsta *Entropiei* și a dialogurilor cu Nichita Stănescu. Marginal și privilegiat, în egală măsură. O vârstă pe care aș apropia-o de cea a bunului sălbatic, animalic înfometat (de cultură și poezie).

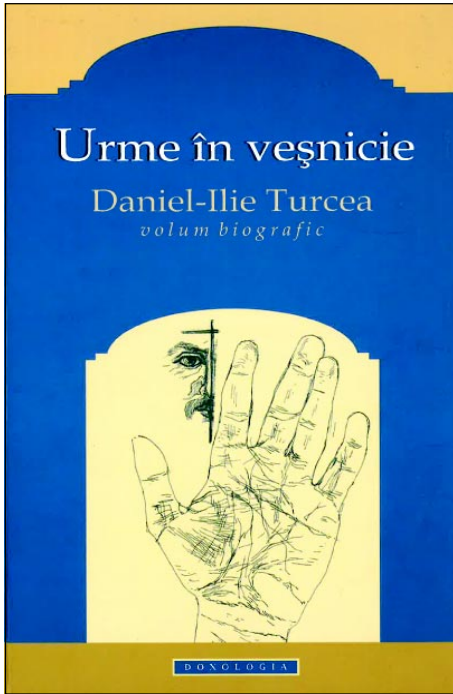
Sălbăciea dezlănțuită pe care o avea spiritul lui Daniel Turcea a început să se îmblânzească în 1972. Iluminat se petrece într-o Biserică apărută (cum altfel?) pe tărâm oniric. Foamea teribilă a spiritului și afectivitatea dezorientată au fost deturnate către un punct din care păreau să iradieze cu adevărat. După ce a cercetat religii de tot felul, Daniel Turcea a întâlnit credința. Nu ca înregimentare oarbă, ci ca transfigurare. Rebelul, sălbaticul tânăr devine supus și smerit. Întâlniri esențiale cu mari duhovnici ortodocși îi limpezesc drumul. Vulnerabil în singurătatea din zarva boemei, tânărul ajunge un erou al supunerii și smereniei, trăind la modul absolut iubirea pentru Dumnezeu. Într-o realitate guvernată de ură și de frică, se dedică binelui și unește oamenii în jurul lui, dar le deschide totodată calea nădejzii în existența altei lumi decât aceea din imediata lor apropiere. Rebelul marginal și suspect dinaintea convertirii continuă să fie marginal și suspect prin latura subversivă a iubirii și a credinței asumate în spațiul public.

Epifania (1979), carte a iluminării, cu imagini golite de orice fărâamă a materialității compromițătoare, a apărut numai după ce autorul ei a acceptat compromisul de a face o punte de legătură cu *Entropia* (pe care poetul o asocia cu o teribilă apostazie): "i-am smintit cu *Entropia* (toti suprarealiștii s-ar fi mândrit cu ea), acum vreau să le cer iertare colegilor mei cu *Epifania* [...]. Trebuie să le vorbesc despre Răstignire și Înviere, să le dau un reper viabil unde să se poată refu-

gia, trebuie să-i conving că Acela este Dumnezeu! Să le scot din cap, cu orice preț, *Entropia*, chiar dacă știu și simt că asta le place. Trebuie să ridic ștacheta cu mult mai sus, dar pentru asta trebuie să trăiesc așa cum scriu." (p.109-110)

Ultimii ani ai vieții Daniel Turcea i-a trăit așa cum a scris. Iluminat. *Epifania* poartă în adânc mesajul marilor mistici și propagă la vedere, repudiind metaforele, bucuria mântuirii. Când a ieșit de la tipar, poetul era în spital, diagnosticat cu leucemie. Știusese mereu că nu va trăi mult și fusese întotdeauna în luptă cu timpul. A continuat să scrie pe patul de spital, dar mai ales a continuat să fie, în ciuda durerilor atroce (suportate zăbind, fără analgezice), un *smerit fericit*. Un chip transfigurat, capabil să catalizeze transfigurarea celor din jur. Daniel Turcea s-a stins, fericit, în spital. Avea 33 de ani.

Urme în veșnicie nu e cartea unui scriitor, ci o mărturisire despre un poet care și-a abandonat originalitatea creatoare pentru a face loc iubirii atotcuprinzătoare. Dar și poeziei cu aderență ontică, nu (doar) estetică. *Urmele...* reconstituie evoluția unei conștiințe devastate de căutări și sublimite printr-un miracol, însă portretizează în același timp câteva figuri fascinante (bunica Ileana, schițată din câteva tușe, Maria și Gheorghe Turcea – atent conturați). Fotografii de familie, desene, schițe și icoane ale lui Daniel Turcea, documente și însemnări întregesc un tablou irepetabil cu o cronologie proprie, marcată de gesturi fondatoare. Din păcate, lectura e stânjenită de fraza adesea neprelucrată, eșuată în anacoluturi și zdruncinată de folosi-

rea inadecvată a virgulei, care opacizează supărător sensul enunțului. Confuzii de tipul celei care atribuie *Craii de Curtea-Veche* lui Ion Marin Sadoveanu și grafia incorectă a numelui lui Georg Trakl nu trec nici ele neobservate.

În goana ei înnebunită după un strop de fericire, lumea de astăzi poate descoperi în Daniel Turcea, cu perplexitate, incredibila fericire a ființei până și în insuportabila durere a trupului. Poetic, Daniel Turcea trebuie (re)citit în complementaritate cu Ioan Alexandru. Duhovnicește, trebuie privit cu un ochi aruncat spre Nicolae Steinhardt. *Urme în veșnicie* constituie (doar) un punct de plecare.

DEMARAJ

Un debut așteptat al anului 2013 a fost, fără îndoială, cel al lui Ștefan Baghiu. Foarte tânărul cronicar de la "Cultura" publicase grupaje de poeme prin reviste și anunțase o expresie lirică matură, fasonată de poezia ultimelor decenii și sedusă de răsucirile de sens – de la solitudine spre regăsire, de la sterp la vital, de la mecanică pură la salt orientat meditativ. Sau chiar de la hiperluciditate la un ușor patetism. Toate, alcătuind o marcă (dis)proporționată a autenticității.

Spre Sud, la Lăceni (Cartea Românească, 2013) propune poezia împăcării dintre tehnicitatea prezentului și imponderabilele revolte. A întretăierii imaginarului violent (paradisurile artificiale din cluburi și malluri, fixate în "flash-ul porno al iubirii între adolescenți", "pădurea electro", "rave la minus 20 de grade", "ochii injectați, ziua în amiaza mare", "mirosul de marihuana îmbibat în/ părul pubian") cu inefabilul singurătății și al iubirii. Ceea ce de o bună bucată de vreme apare în construcții (poetice) contradictorii e reunit în versurile lui Ștefan Baghiu într-o carnație spongioasă, elastică, din speța cauciucului. Într-un act de autoerotism al Petrei "...lumina/ va face regie pe pielea ta/ și oricine ar privi ar putea spune/ că ăsta e cel mai apropiat lucru de artă / pe care l-a putut vedea până atunci." (*Până acum*)

Dacă în partea a doua a cărții (*unde PETRA*) atracția se amestecă pretutindeni cu respingerea, într-un soi de dozaj cosmologic coborât excelent în infra-uman, amestecul de geometrie formală și de suplețe substanțială - peste care plutesc toxina blazării și sporii imprevizibili ai acceptării ori disprețuirii unui miraj - stăpânește peste toate poemele din *Spre Sud, la Lăceni*: "...amintirile aceleiași seri de căldură/ cu muzică tare și înghesuială și ură/ cu muzică tare și înghesuială și vânt uscat/ cu muzică tare și înghesuială și oboseală/ multe alte seri de tortură/ cu muzică proastă și dans brownian/ cu muzică proastă și dinți înțelești/ cu muzică proastă și înghesuială și ură, de fapt./ Văd spectacolul imens pe care îl pregătisem/ unde mi-am ratat intrarea." (*În astfel de zile mă retrag*). Zgomotul asurzitor al realității în care nu încap decât ratarea (acceptată resemnat-halucinogen) și, intermitent, strălucirea Petrei ascunde spectaculozitatea cordială a otrăvii, dar și continuitatea voalată dintre moarte și frumusețe. Dintre depresie și exaltare: "...funcționez în plin experiment Asch, nesigur/ mă plictisesc, de fapt, în plină evoluție/ și privesc râul/ fără să mă lege nimic de lumea asta/ și de inerția ei pe care o simt mereu/ mereu ca pe o noutate." (*Noptile (înățimi impresionante) pentru Fjögur piano*). Tehnică și subtilitate afectiv-reflexivă, teribilism și gravitate intră la Ștefan Baghiu într-o formulă consistentă, câștigătoare. Singura observație: unele scâpări prolixice, vizibile în primul ciclu de poeme

Spre Sud, la Lăceni e un debut în care jubilația contradicțiilor a avut un demaraj poetic optim: nu s-a forțat infantil, ci s-a obținut pe traseu. (**G. B.**)

EMINESCU ÎN EDITIA PERPESSICIUS

ALEXANDRU RUJA

La o sută douăzeci și cinci de ani de la moartea lui Eminescu, avem în față, reeditată, *Ediția Perpessicius*, care, exceptând *Ediția Tezaur – Integrala Eminescu* (ce i se datorează tot lui Perpessicius, deși nu a ajuns să o vadă finalizată) oferă o imagine amplă asupra poeziei eminesciene, fiind, poate, ediția cea mai ordonată, integratoare și generatoare de sugestii pentru interpretarea creației eminesciene. Reeditatea ei, în colecția *opere fundamentale* – coordonată de acad. Eugen Simion – marchează un jubileu, anume, este volumul cu numărul o sută cincizeci din această colecție, în care, în intervalul ianuarie 2000 – decembrie 2013 au apărut operele marilor scriitori români: I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Ion Creangă, Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, Panait Istrati, Mateiu I. Caragiale, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu ș.a.

Ediția aceasta, mai suplă, dar temeinică în suport științific, are la bază primele șase volume din *Ediția Tezaur*, după cum se precizează în *Lămuriri asupra ediției*: "Prezenta ediție urmărește, deocamdată, să pună la dispoziția cititorilor ei opera poetică, antumă, postumă și de sorginte poporană, a lui Eminescu, într-un text cât mai ferit de incertitudini, însoțit de un minimum de note și variante care să o situeze în timp și să sugereze, cât de cât, ceva din caznele de atelier ale făurarului care, cu migală și înaltă conștiință artistică, a trudit neîncetat la desăvârșirea operei sale. Ediția de față are la bază cele șase volume din ediția integrală și critică pe care am tipărit-o între 1939 – 1963, primele trei în Ed. Fundațiilor, iar ultimele trei la Ed. Academiei R.P.R.". Efortul și pasiunea de editor ale lui Perpessicius au creat un mit și au ridicat nivelul unui standard în editare, pentru că ediții de un anumit nivel s-au făcut și înaintea sa.

Se știe că aticolul lui Șt. O. Iosif și Ilarie Chendi – *La cine sunt manuscrisele eminesciene?* – a avut darul de a readuce în atenție publică manuscrisele eminesciene, dar, abia în 1902, Titu Maiorescu le va dona Academiei Române. Este un moment important, de la care începe studiarea și publicarea în diverse ediții a *postumelor* eminesciene. Tot Ilarie Chendi este acela care descrie manuscrisele ("În cea mai mare parte ele cuprind material inedit și prin urmare un tezaur întreg[...]") și are inițiativa unei ediții de *opere complete*, împreună cu Nerva Hodoș și I. A. Rădulescu, care, însă, nu se va realiza, deoarece cercetarea întregii opere din manuscrise presupunea o muncă întinsă pe mai mulți ani. Anii care au urmat au fost neprielnici unei asemenea munci de cercetare și abia în 1932 G. Călinescu va publica ediția de *poezii*, în care va include și postume.

După pasajul de activitate didactică la Arad, reîntors la București, într-un asemenea context intră Perpessicius în munca de realizare a unei ediții; o ediție care trebuia să apară la semicentenarul morții poetului (1939). Odată intrat în hățișul manuscriselor, ceea ce a constatat Ilarie Chendi mai demult ("Pentru a descifra și studia cu temei poeziile lui Eminescu, cuprinse în vraf de caiete de la Academie, pentru a le cerceta sub raportul timpului în care au fost scrise și al izvoarelor de inspirație, în sfârșit, pentru a stabili asemănările și variantele, atât de mult, se cere o muncă încordată de mai mulți ani.") va constata și Perpessicius, dându-și

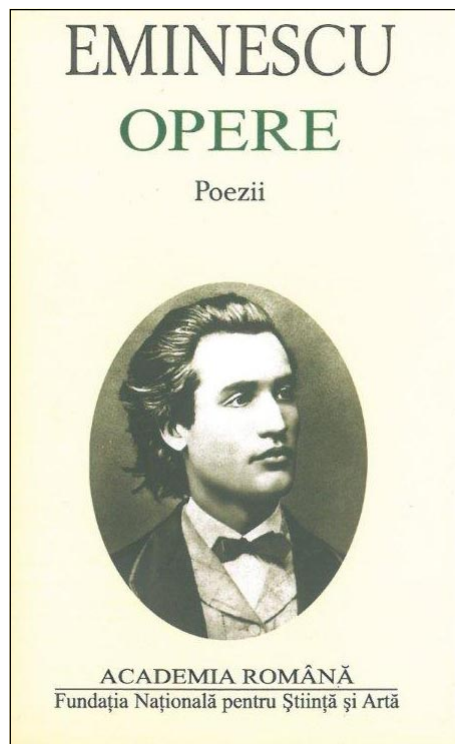
seama că o adevărată ediție nu se putea realiza în timp scurt (1939), iar *Scrisoare către editorul din anul 2000*, pe lângă îndemn cuprinde și acest regret ("Le va fi dat, oare, celor din pragul veacului al XXI-lea să salute ediția în foarte multe volume, integrală și critică a operei lui Eminescu?"). Un început s-a făcut, însă, – la semicentenar a apărut volumul întâi din *Ediția Tezaur* (*Ediția Perpessicius; Integrala Eminescu*).

Cu prilejul oricărei ediții, sau reeditări de ediții citim poezia lui Eminescu într-un nou context. Fapt pentru care întrebarea pe care o pune Eugen Simion, în amplul studiu introductiv la această ediție, este legitimă și incită la meditație: "Orice nouă lectură din Eminescu ne pune în fața aceleiași dileme: ce ne place din Eminescu, ce primește, azi, sensibilitatea noastră postmodernă din acest mare liric apărut într-o epocă în care romantismul european abia se încheiase și simbolismul își anunțase deja prin Baudelaire primele acorduri?" Un răspuns tranșant la asemenea întrebare nu se poate da, dar este limpede că fiecare generație, fiecare perioadă scursă de la apariția în spațiul literaturii a operei eminesciene a găsit resurse de interpretare în această inegalabilă operă poetică. Există suficiente argumente pentru o asemenea afirmație, dacă privim exegeza eminesciană în perspectivă istorică, pe care o exemplific doar prin câteva momente.

G. Călinescu este acela care a văzut *schema organică* a operei eminesciene și pentru ca s-o descrie trebuiau cercetate postumele. ("Dar răsfoirea manuscriselor sale ne dezvăluie un Eminescu plănuiind mari compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și a organicului ca și Goethe."). Într-o altă etapă, I. Negoițescu descoperind valoarea postumelor vorbește de un *alt Eminescu*. ("În planetariul romantismului, singularitatea lui Eminescu prinde figură din această față, cu două profiluri: unul neptunic, născut din spuma amară și din ape tângind spre orizonturile lumii, celălalt plutonic, învâpăiat de focul originar."). Eugen Simion discută opera eminesciană

prin câteva mituri fundamentale: mitul nașterii și morții universului, mitul istoriei, mitul dascălului (înțeleptului, magul), mitul erotic, mitul oniric, mitul întoarcerii la elemente, mitul creatorului, mitul poeziei "care se manifestă sub două înfățișări: prima e directă, explicită (poezia ca temă de reflecție în poem; poetul care pune «haine de imagini pe cadavru trist și gol»), iar a doua – și aceasta este esențială – este indirectă, ca expresie a unei muzicalități interioare, un orfism generalizat, o muzică inconfundabilă care devine semnul de identitate al eminescianismului; ideile, stările de suflet, un mod de a fi în lume, viziunile, miturile de care am vorbit până acum, toate vin și se pierd într-un discurs esențialmente muzical." Eugen Todoran, într-o amplă monografie a operei poetice, analizează creația eminesciană prin *metoda genezei gândirii poetice*. Să mai adăugăm că scepticul din străfundurile sufletului, nihilistul Emil Cioran se reîntorcea, niciodată printr-o deplin explicată atracție, la *Rugăciunea unui Dac*, în care își găsea alean chiar pentru ideile sale.

Perpessicius și-a organizat ediția pe mai multe secțiuni, având în vedere viziunea sa asupra structurii operei eminesciene: *poezii publicate în timpul vieții, poezii postume, anexa I, anexa II, poezia originală de inspirație folclorică. În Lămuriri asupra ediției*, Perpessicius explică destul de clar, nu doar problemele de organizare ale ediției, ci mai ales de redactare a textului, probleme de ortografiere, clarificând-o și pe cea a *moldovenizării* excesive, luând atitudine față de unele excese, ca și față de unele observații nu întotdeauna corecte și argumentate făcute de I. Crețu, spre exemplu. Polemica lui Perpessicius este una cordială și se bazează pe căutarea argumentului și pe forța acestuia. Are întotdeauna un aliat de netăgăduit în textul eminescian, pe care l-a cunoscut și în extensiunea și în profunzimea sa. Perpessicius a realizat-o ca ediție critică, cu note ample în care precizează prima apariție, cu variante care sunt comentate atât sub raport filologic (lexic, versificație), cât și printr-o viziune ce ține de critica și istoria

MIHAI EMINESCU

OPERE. Poezii

Ediție critică, cronologie, note și variante de Perpessicius. Introducere de Eugen Simion. Diferențe textuale și un comentariu asupra ediției Perpessicius de Nicolae Georgescu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2013, 1446 p.

literară. Se fac relaționări între poeme, acolo unde este cazul, se observă integrarea organică a operei.

Astfel, în comentariul la *Rugăciunea unui Dac* se face precizarea că poezia publicată în "Convorbiri literare" (1 septembrie 1879) este, de fapt, parte dintr-un poem mai amplu. Ceea ce la alții a fost intuiție, devine la Perpessicius certitudine. "Încă de timpuriu, *Rugăciunea unui Dac*, a fost resimțită ca un fragment dintr-un poem mai mare, așa cum alte intuiții au citit în aspirația după suferință a Dacului o tânguire de dragoste, cu atmosferă tipic veroniană. Manuscrisele atestă ambele intuiții. Ca timp, poemul e început la Iași, cca. 1876, și trecut prin câteva tipare de Iași și București. Poemul mai mare, în care e încorporată și din care, după aceea, e desprinsă *Rugăciunea unui Dac*, este postuma *Gemenii* (ms. 2259, 287 – 308). Ultimul tipar de București, aproape identic cu copia pentru *Convorbiri*, poartă titlul *Nirvana*. [...] Întâile versiuni încheiate din *Rugăciunea unui Dac* sunt de Iași (cca. 1877) și sunt redactate după ce *Gemenii*, poema de extensie în care *Rugăciunea unui Dac* va fi mai târziu încorporată, fusese elaborată, și de asemenea și tălmăcirea din *Rig-Veda*."

Perpessicius a creat un stil în munca de editare a operei eminesciene și o atitudine față de activitatea de editare. A știut cum să facă pașii în interiorul laboratorului de creație eminesciană, cum să găsească textul fundamental, cum să-l diferențieze de variante, cum să clasifice manuscrisele, cum să particularizeze opera postumă. A găsit, a descifrat și a editat textul marilor poeme eminesciene pe care le-a publicat în secțiunea postume: *Memento mori*, *Andrei Mureșanu*, *Mureșanu*, *Povestea magului călător în stele*, *Sarmis*, *Gemenii*, *Demonism* ș.a. Și, prin aceasta a oferit exegeților operei eminesciene integralitatea unei opere care își poartă peste timp exemplaritatea.

ORIZONT A CITIT

TRECUTUL. CE TRECUT?

OTILIA HEDEȘAN

De aproape o lună urmăresc atent dar și de la distanță ce se petrece, zi de zi, în cele câteva locuri din Banat unde studenții mei au fost sau sunt încă în teren. Mă interesez de starea vremii, știind că "vremea bună" în general nu e și "vremea bună" pentru cercetarea etnologică; orice ploaie, cu atât mai mult una zdravănă, îi ține pe oameni pe lângă casă și creează timp pentru povestit, cam tot la fel cu o caniculă sufocantă, instalată preț de câteva zile. Răspund, pe cât îmi permite programul, parcă mai încărcat ca oricând tocmai în această perioadă, la telefoane, oferind soluții *ad hoc* și mai ales de oportunitatea cărora nu sunt deloc sigură, chiar dacă știu că trebuie să camuflez cât mai bine propria nesiguranță, la chestiuni dintre cele mai neașteptate: cum ar fi bine să mergem să fotografiem gurile peșterilor despre care am cules povești, pe munte, unde se spune că sunt destul de multe vipere, sau pe apă, cu barca, și dacă mergem cu barca, să o luăm pe cea fără veste de salvare însă gratuită, ori pe cea cu veste de salvare, dar cu o taxare minimală? Dar, mai ales, aștept seară de seară, cu aceeași curiozitate, să văd ce fotografii au mai fost făcute, ce selectează tinerele mele colege și studenții pentru a oferi o primă și foarte frustă imagine a rezultatelor acestor cercetări.

Stau la Universitate, adică, însă mă confrunt aproape clipă de clipă cu ceea ce se petrece în teren, coordonez din cabinet, uzând de numeroasele forme de comunicare pe care tehnica modernă le facilitează. Organizez "sala luminoasă", cum îi spuneau gustiștii, adică foarte utila discuție care vine imediat după întâlnirea cu oamenii și problemele lor, pe *chat*. Sunt superficială, sunt hiperocupată cu de toate, sunt o birocrată acrită care face exact ceea ce scrie pe fișa postului proiectului european în care se petrec toate aceste lucruri, sunt într-o situație complexă și extrem de ofertantă teoretic la care este cazul să reflectez?

Amân răspunsul, știind clar că fiecare din întrebări merită măcar câteva cuvinte, mai ales fiindcă dincolo de experiența personală se regăsesc aspecte care definesc modul în care se poate face etnologie și se poate instituționaliza cercetarea etnologică astăzi. Amân răspunsul și fiindcă mi se pare că cel mai important lucru acum, după aproape o lună de cercetări de teren, este să încerc să înțeleg dacă și ce anume au adus nou, sau măcar au adus în discuție, întrevederile și observațiile studenților mei.

Să restitui contextul: proiectul *Living Heritage*, susținut prin programul IPA Cross-Border, România – Serbia; o primă parte din activități: cercetările de teren. Adică, mai exact: șase microregiuni studiate deja (Recaș și Făget, din Timiș; Caransebeș și Herculan, din Caraș-Severin; Dubova, din Mehedinți; Kikinda, în Serbia); un alt sat care urmează să fie investigat (Uzdin, din Serbia); douăzeci și șase de sate străbătute la pas, observate și în care s-au realizat numeroase interviuri; treizeci și șase de

studenți, mulți dintre ei în primii ani de licență, implicați în cercetarea de teren; șase tinere colege, care au coordonat zi de zi activitățile; o pagină de facebook ca un jurnal de teren, adică: <https://www.facebook.com/pages/Living-Heritage/1502525886635295>.

Oricât de sumar schițat, tabloul cercetărilor este de natură să semnaleze eforturile depuse, dând întâi de toate informații de natură cantitativă. Informație amplă, diversificată, proaspătă, obținută în mod simultan din spații diferite sub multiple aspecte... Informații produse de oameni foarte tineri, studenți în primii ani de facultate, mulți dintre ei formați în cursuri de factură teoretică pentru cercetarea de teren, dar fără exercițiul efectiv al acestuia până în prezent. Ceea ce este, însă, după mine, și mai interesant este că cei mai mulți dintre cei care au observat și consemnat efectiv ceea ce se petrece astăzi în aceste spații nu au urmat multe cursuri referitoare la ceea ce, prin tradiție disciplinară, reprezintă, în mod convențional, "tradițiile", corpusul mai degrabă limitat, oricum gramatical și stilistic definit și închis al acestei tradiții. Ei au făcut ceea ce li s-a spus, adică au privit și au notat ceea ce oamenii le-au prezentat drept important pentru ei.

Altfel spus, cercetările la care mă refer s-au derulat – mai mult involuntar decât voit, mai mult din întâmplare decât prin imagine și construcție științifică – în linia antropologiei americane, unde observația onestă, directă și neafectată de presupuziții este punctul de plecare al oricărei anchete de teren. Nu mă feresc să notez că aceasta este o opțiune rară la noi, unde parcurgerea bibliografiei referitoare la o temă de cercetare care urmează, mai apoi, să fie studiată în teren, este o parte esențială și preliminară

a întregului demers. (Sau, oricum, lucrurile sunt asumate astfel chiar în condițiile în care cercetătorii ignoră, de fapt, bibliografia terenului lor, ceea ce mi se pare de asemenea extrem de interesant ca opțiune de cercetare.)

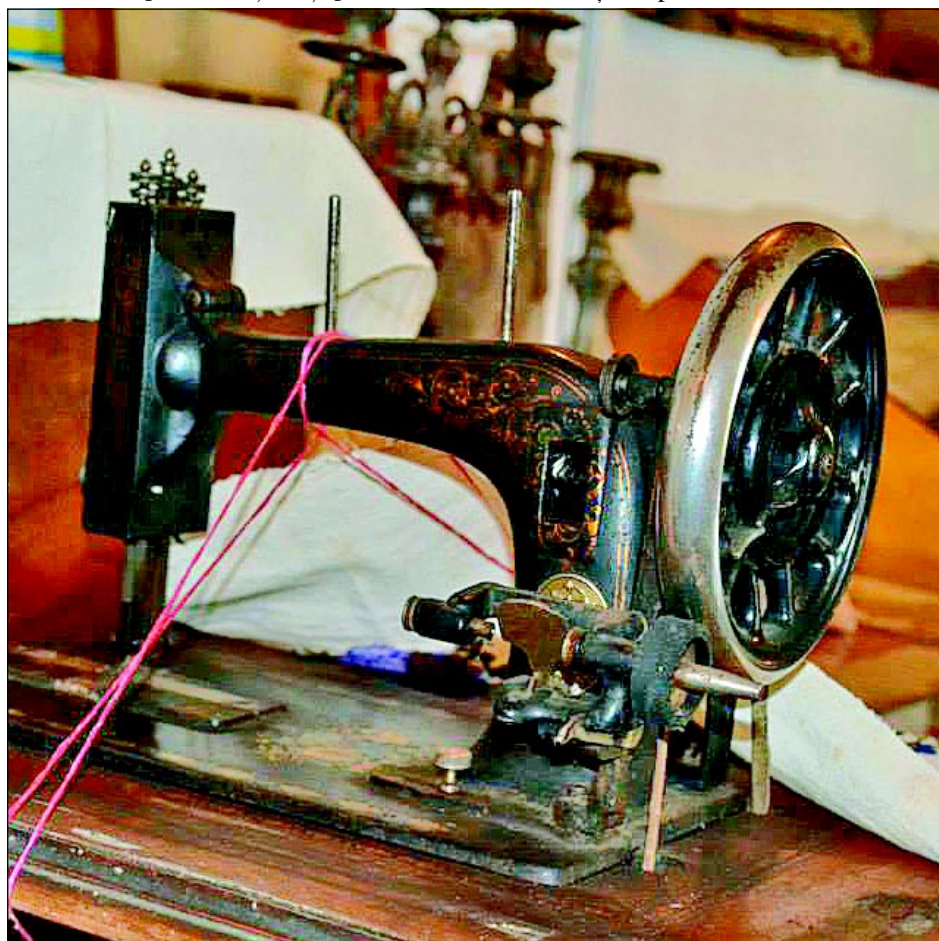
Rezultatele sunt tulburătoare, intrigante, foarte dense și ofertante ca fapte de analiză, oricum le-aș privi. Întrebați despre prăjiturile tradiționale, oamenii au povestit despre "un fel de piersice"; dornici să prezinte ce au lucrat, ca producție manuală, au scos din dulapuri milieuri de macrame și dantele scrobite; au lăsat să fie fotografiate vasele de cristal rubiniu la modă în anii '70, pești de sticlă, ceasurile deșteptătoare Victoria; au povestit, ca despre niște adevărate întâmplări memorabile, adevărate repere ale destinului personal dar și ale propriilor comunități, despre filmările care s-au făcut

în satele lor, despre actorii sau scriitorii pe care i-au cunoscut... S-au lăsat fotografiati pe bicicletă, în adidași de firmă, cu rucsace moderne asortate cu ținutele de sărbătoare; totul util, totul potrivit, într-un total dezinteres pentru mixtura stilurilor, culturilor, lumilor...

Li s-a cerut să vorbească despre trecut și au făcut-o, fără îndoială, fără nicio constrângere. Trecutul care se regăsește în imaginile pe care le privesc, făcute în aceste terenuri, coboară undeva în jurul anilor 1960... Lucrurile vechi și cu valoare, lucrurile – reper sunt, obsesiv, din acea vreme. Și dantelele, și fotografiile, și actorii, și obiectele de îmbrăcăminte tradițională, chiar dacă despre acestea se spune, adesea în mod gratuit, că ar fi mult mai vechi, fiindcă acesta e *pattern*-ul impus în ultimele decenii de *media*.

Nu am niciun dubiu că pentru un etnograf de factură clasică rezultatele cercetărilor studenților mei dovedesc destul de coerent dezintegrarea tradițiilor și ilustrează un sat involuntar vesel și consecvent *kitsch*. Personal, însă, cred cu totul altceva: cred că nu mă pot și nu ne putem îndoi de fidelitatea acestui tablou, mai ales că el este rezultatul unei observații ample (peste 1000 de ore de observație) și diversificate (în țări și regiuni diferite, în cadrul unor comunități etnice și religioase distincte, în sate mari sau mici, izolate sau deschise, bogate și sărace, de munte ori de câmpie), făcute sistematic fără prejudecata existenței unor modele și obiecte care trebuie neapărat identificate. Este un tablou care păstrează, din stereotipul imaginii etnografice, doar supraevaluarea trecutului.

Hm, trecutul. Care trecut? – mă întreb, conștientă că pun o întrebare grea, cu implicații teoretice, de natură să conducă la reconsiderarea corpusului etnografic românesc. Știu că întrebarea e scandaluoasă, însă, asemenea unui mărunț personaj al lui Rebreanu, mă bucur că studenții mei m-au făcut să mă "amestec în (această) harță" teoretică.

ARHEOLOGIA SINELUI

ALEXANDRU ORAVITAN

În deschiderea discursului de acceptare a titlului de membru de onoare al Royal Society of Literature în 2012, Norman Manea spunea: "Nu suntem numai rezultatul biografiei noastre, ci și al bibliografiei noastre", demonstrând, cu acuitatea și reflexivitatea care îi caracterizează opera, că marile adevăruri necesită foarte puține cuvinte. Termenul "bibliografie", în cazul lui Norman Manea, poate fi aplicat în două dimensiuni: prima e generată de un corpus textual propriu, care, prin construcție, reușește să pună în mișcare un fior al sensibilității ultime (poate cel mai elocvent martor în acest sens e chiar *Întoarcerea huliganului*, văzut aproape unanim drept apexul întregii creații a lui Manea). A doua transpare din caracterul analitic și gradul înalt de implicare al lecturilor sale, așa cum reiese din publicistica practică de-a lungul timpului.

La o căutare în cheia celei întreprinse de Jerry Thompson în capodopera cinematografiei universale *Citizen Kane*, a *rosebud*-ului care ar esențializa harul creator al lui Norman Manea, instanța plină de curiozitate n-ar găsi rezultatul în sfera criticii literare, a recenziilor impresionante de care s-a bucurat opera sa, ci în cuvintele calde exprimate de Cella, soția care dezvăluie calitățile umane majore apreciate de scriitor: "inima fierbinte și mintea rece"¹. Acest crez, aplicat de autor propriei figuri în *Întoarcerea huliganului*, e probat din plin în fiecare piesă textuală din proaspăta ediție revăzută și adăugită a volumul *Plicuri și portrete*², unde se poate constata că lecturile nu i se limitează la operele unor mari scriitori, ci se extind într-o analiză atentă a personalității celor care le-au făcut posibile.

Deși scheletul volumului îl constituie "portretele" atent conturate, lectura este îmbogățită de epistolele primite de la unele dintre numele cele mai mari ale literaturii contemporane, cititorul putând contempla nemijlocit însemnările caligrafice ale unor nume precum Matei Călinescu, Emil Cioran ori Imre Kertész, sau chiar năstrușnicul "plic" improvizat de Saul Steinberg dintr-o bancnotă de un dolar, o bandă de hârtie și un timbru. Astfel, întregul demers editorial capătă un caracter suplimentar, de document extrem de valoros pentru viitoare exegeze asupra personalităților în cauză.

În fapt, volumul lui Norman Manea poate fi citit (și) ca o sumă de istorii: o istorie personală, reliefată prin intermediul unor întâlniri situate parcă sub semnul destinului ("senzațională" carte poștală primită de la Miron Radu Paraschivescu, care a înlesnit debutul autorului în *Povestea vorbii*), o Istorie nespūsă a țării, desprinsă dintre rândurile epistolelor și din codificările folosite pentru a trece de cenzură (scrisorile de la Florin Mugur fiind o mostră pertinentă în acest sens) și, mai cu seamă, o istorie a literaturii române și universale actuale. Tocmai în acest ultim punct Norman Manea reușește ceea ce mulți alții n-au putut: prin demersul arheologic, istoria coboară de la nivelul abstracțiunii prin pregnanța dimensiunii umane.

Dedicarea volumului "prietenilor mei Lucian Raicu și Sonia Larian" este extrem de relevantă. Spiritul criticii lui Raicu e prezent în multe dintre scrierile adunate aici, iar secțiunea dedicată acestuia, plasată la început, imediat după cronica debutului înlesnit de Paraschivescu, definește întreaga

perspectivă pe care o va adopta autorul în conturarea "portretelor". Cel al lui Raicu e creionat prin prisma propriilor cuvinte: "Un critic este totdeauna mai mult decât un critic și cine nu este mai mult nu este nimic". Manea împrumută astfel o "aură cvasimistică a atenției, a concentrării cu care [acesta] onorează ordinarul și extraordinarul deopotrivă" și parcurge atent filonul prieteniei sale cu criticul literar, găsind similitudini aparent surprinzătoare, ce devin explicabile însă prin vivisecția condiției comune celor două familii, răpuse de "disperare și neputință" și împinse pe calea exilului. Prin intermediul lui Lucian Raicu (Bernard Leibovici) și al Soniei Larian, Norman Manea surprinde în cheie proprie una dintre dimensiunile fundamentale ale exilului, care "nu exacerbează doar defectele omenești, destule și fără asemenea potențare, ci izbutește, rareori, și paradoxul de a înălța calitățile de excepție ale celor cu adevărat excepționali".

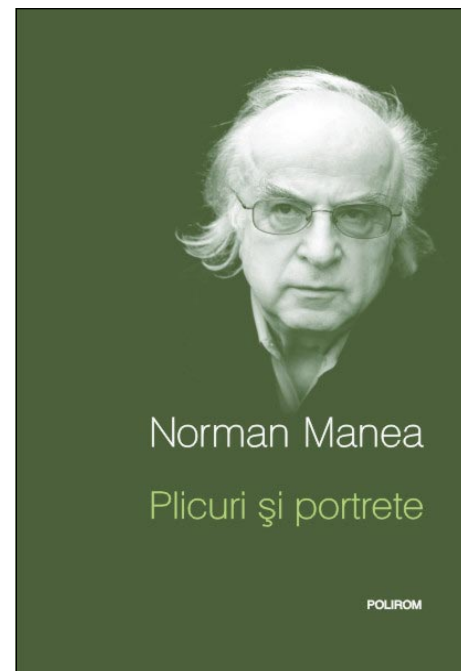
Lectura ordinarului și mai ales a extraordinarului practică de Raicu e transpusă de Manea în secvențe textuale dintre cele mai diverse, înfățișând figuri precum Florin Mugur, Liviu Petrescu, Sorin Titel, Ion Negoitescu, Mircea Zaciu ori Nichita Stănescu (replicile celui din urmă - "să nu mori, bătrâne" și "Ștefan cel Mare este prezervativul istoriei române" - fiind memorabile mai ales datorită observațiilor de care sunt încadrate). Epistolelor lui Radu Petrescu le-a atașat un episod din casa familiei Manea intitulat *Sinuciderea unui pahar de Bacara*, decupat cinematic ("Radu a atins, fără să vrea, chiar obiectul celest. Surprins de brutală dezordine, paharul s-a clătinat, o fracțiune, șocat, vulnerat, s-a desprins de pe podiumul tăbliei telurice, apoi s-a aruncat în gol și s-a prăbușit, tândări, pe parchet"), iar amintirile legate de Marta Petreu prilejuiesc o veritabilă analiză a poeziei acesteia, unde se observă "privatizarea" sacrului și profanului.

Plicul cu citate oferă o incursiune în atelierul de creație al scriitorului: e expus incidentul de la care a pornit elaborarea romanului *Plicul negru*, laolaltă cu tăietura de ziar despre "Vânătoarea de vrăjitoare din

strada Trapezului", în timp ce *Documente vetuste* conține referatul lui Ion Ianoși asupra volumului *Pe contur*, înaintat conducerii Uniunii Scriitorilor în 1986, care intenționa "salvarea" cărții de la cenzură și menționa "disponibilitatea rară pe care Norman Manea o manifestă pentru tot ceea ce i se pare valoare în producțiile celorlalți" și faptul că acesta "practică o publicistică literară de susținere, de pe urma căreia un prim beneficiu important revine înșiși autorilor comentați, dar nu numai lor".

Reiese, treptat, caracterul hibrid al volumului, a cărui scriitură nu poate fi situată sub umbrela unui singur gen. *Bérenger la Bard* prezintă, într-o proză foarte aproape ca stil de *Întoarcerea huliganului*, experiențele de predare la Bard College. Episodul redă receptarea de către grupul de studenți multinaționali a eseului unei colege despre *Rinocerii* lui Ionesco, prilej cu care sunt subliniate diferențele dintre sistemele de educație, printre care "dreptul la... prostie" pe care îl descoperă "exilatul" și "justificarea sacrosanctă: asta este părerea mea". *Scrisori din Locul nașterii* situează cititorul în timpul "începutului dinaintea începutului" și redă tumultul comunității evreiești de pe fundalul unei secvențe-cheie din *Întoarcerea huliganului* - întâlnirea părinților, văzută sub forma unei anamneze -, culminând cu însăși nașterea autorului, destinat parcă "supraviețuirii" stănesciene prezisă de bunicul Avram ("Dacă are unghii, va trăi"): "Surprinzător, pieritura din incubator avea, totuși, unghii! Mici, micute, minuscule, invizibile. Unghii, totuși, ale supraviețuirii".

Secțiunea care a stârnit și va stârnii, probabil, în continuare reacții aprinse datorită nuanțelor abil gestionate e *Tovarășă Ana - Paradoxul Pauker: antisemitism și comunism*, ale cărei origini puteau fi întrezărite în dialogul lui Norman Manea cu Hannes Stein, cuprins în *Cuvinte din exil*³. Antisemitismul ca tendință umană ce se regenerează perpetuu, dobândind astfel "istoricitate", prilejuiește o incursiune (fascinantă sub raport politologic, sociologic, antropologic, dar mai ales literar) în sfera comuniștilor evrei, "nici ei imuni la acest resentiment infecțios". Se

conturează un portret complex, pluristratificat, al tranziției Hannei Rabinsohn spre Ana Pauker, "o ființă, prin definiție imperfectă, cu ambiguități și conflicte interioare, pasiuni și precarități, durități și dureri și chiar, dacă putem spune așa, enigme". Rezultat încă o concretizare a unei figuri devenite, datorită valurilor istoriei, o abstracțiune.

Partea a doua a volumului demonstrează fără urmă de îndoială că "portretele" din titlu nu aparțin numai unor personalități, ci și unor orașe (Berlinul sau Veneția), unor societăți ("America se reconfirmă ca o stație pilot a evoluției planetare, obligată acum să reevalueze consecințele-limită ale evoluției democratice, să scruteze șansele și nu puținele primejdii ale viitorului"), chiar unor personaje (Gustav von Aschenbach și Nathan Zuckerman). Această împărțire a cărții accentuează linia de demarcație dintre două lumi, cititorul pășind pe terenul întâlnirilor cu mari figuri ale literaturii contemporane.

"Scrisoarea deschisă" către Ernesto Sábato conține un "dialog" filosofic cu personajul-narator și cu persoana argentinianului, în care se consemnează că "omul rămâne adevăratul mister al existenței", în timp ce *Între Humboldt și Herzog* dezvăluie caracterul problematic al subiectului Românian pentru Saul Bellow. *"Prietenia trebuie declarată"* e o cronică plină de emoție a conexiunii cu Antonio Tabucchi, iar descrierea pe care autorul i-o face prietenului Philip Roth poate fi privită ca o imagine în oglindă a autorului însuși: "E un artist care lucrează după model, realitatea fiindu-i un model constant, la care ajunge datorită curiozității sale averse, ironiei, scepticismului și jocului".

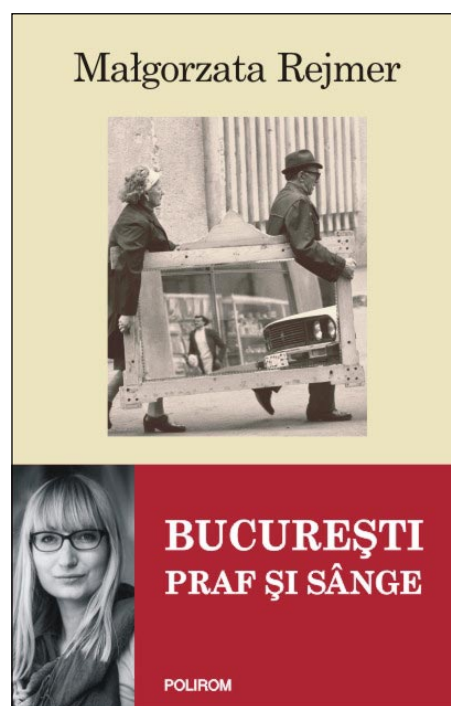
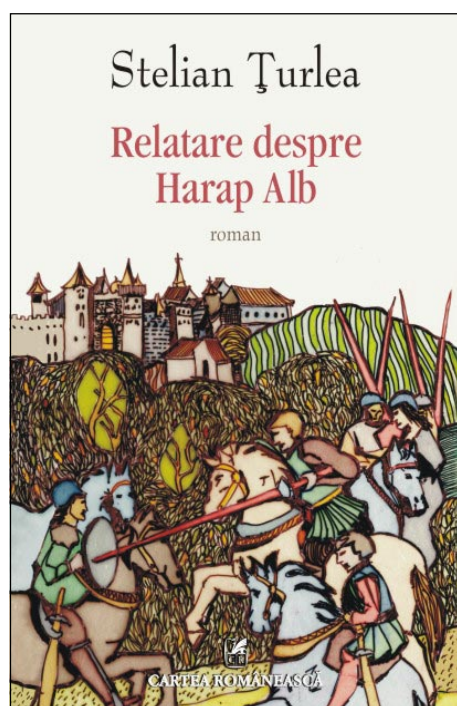
In ultimul text, dedicat scriitorului britanic Paul Bailey, Norman Manea pare a formula concluzia acestui volum emoționant, plin de farmecul nostalgiei, ce poate fi lesne citită ca un memento rezultat dintr-o profundă arheologie a sinelui: "Cărțile ne intermediază dialogul cu personajele care ne devin prieteni, dar și, atunci când suntem autori, cu cititorii care devin prietenii scrisului nostru și, în cazuri rare, chiar prietenii noștri".

¹ Cella Manea, George Onofrei (coord.), *Obsesia incertitudinii: In Honorem Norman Manea*, Polirom, Iași, 2011, p. 15.

² Ediția a II-a, Polirom, Iași, 2014.

³ Traducere de Orlando Balas, Polirom, Iași, 2011, secțiunea "Tovarășul Stalin".

ORIZONT A CITIT

ISTORIA SECUNDĂ

MARIAN ODANGIU

Captivat de *documente*, de zona de autenticitate a istoriei ce presupune nu atât consemnarea întru reconstituire exactă a acesteia, cât revelarea și conservarea unui anumit *spirit* al ei, Viorel Marineasa se numără printre prozatorii contemporani în ale căror cărți este aproape imposibil de stabilit raportul proporțional dintre *mărturie/relatare obiectivă* și *inveție*, dintre *adevăr* (firește, istoric) și *reflexia lui subiectivă*. Cu atât mai mult cu cât interesul pentru *documentar* vizează arareori suprafețele mari: cronicile, atestările, actele, probele oficiale etc. privitoare la evenimente, concentrându-se, în schimb, asupra "dovezilor" mărunte, asupra "testimoniilor" aparent insignifiante (obiecte derizorii, fotografii, scrisori, jurnale intime, înscrisuri îngălbenite de trecerea timpului ș.a.m.d), păstrate prin te miri ce locuri pline de praf și de uitare. La un loc, lucruri care vorbesc mai expresiv decât orice altceva despre destinele individuale ale unor protagoniști ai Istoriei aflați, întotdeauna, "sub vremuri". Inși, de regulă, banali, fără vreo contribuție vizibilă la "transformările epocii", dar semnificativi - în plan uman - prin adevărurile simple că viața fiecărei ființe este una singură, irepetabilă, și că oricare individ crede despre sine și are dreptul inalienabil de a se considera un *Schwerpunkt*, deopotrivă, în "războiul" existenței și pe "frontul" istoriei.

Este un adevăr că, în deceniile din urmă, un asemenea mod de a aborda în plan literar *Istoria* se conturează din ce în ce mai limpede ca o direcție deosebit de interesantă, cu solide rădăcini în inter- și meta-textualismul optzeciștilor și cu forme de exprimare foarte diverse, redutabile îndeosebi prin felul în care *documentarul* și *ficțiunea* sunt perfect armonizate, alcătuiesc o pastă groasă, consistentă, convingătoare, în egală măsură prin realism și prin deschiderile către parabolă. Îndărătul diversității e observabilă, însă, o perspectivă relativ unitară, fundamentată pe o percepție a realității istorice profund subiectivizată, intenționat plasată într-un "registru minor", "văzută" prin ochii "celor de atunci", personaje mărunte, anodine, spre care scriitorul se îndreaptă cu un soi de empatie, din care nu lipsesc ironia, tușa (adesea) caricaturală, umorul, hazul de necaz.

Într-o asemenea viziune, *Înainte și după (războiul rece)* "reconstituie" o epocă ce se întinde de la sfârșitul anilor '40, până în contemporaneitate. "Prozele scurte și foarte scurte" sunt grupate în trei secvențe, *I. Să bei șampanie din pantoful secretarei lui Teohari Georgescu*, *II. Nema problema*, și *III. Găluște cu prune pe ritmuri de Louis Armstrong*, ale căror titluri sunt cât se poate de expresive pentru fondul și, mai ales, forma textelor: secvențe (ce, uneori, nu depășesc mai mult de o pagină) dintr-o neverosimilă învălmășală de bârfe mărunte, întâmplări, destine, personaje din, preponderent, spațiul multilingvistic și multicultural al Banatului, surprinse în momente caduc "decisive" ale vieții lor, sub presiunea unui timp *care nu mai are răbdare cu oamenii*. Ticăloșii se amestecă printre inocenți, nemernicii, delatorii și torționarii conviețuiesc bine mersi printre victimele lor. Un caleidoscop uman extrem de colorat, cu imagini care

descompun și recompun, în final, o stare generală de buimăceală, ca într-o *commedia de'II arte* a cărei finalitate este un tablou sugestiv și convingător al comunismului și postcomunismului autohton. Pe măsura acestui fundal, scriitura are frecvent alură de proces-verbal, de consemnare "în trecut", lapidară, densă, nervoasă, acidă. Chiar și atunci când relatează întâmplări tragice, *raisonneurul* lui Viorel Marineasa este un povestitor plin de haz, amestecă dezinvolt "limbajul înalt" cu expresiile, cuvintele și sintagmele neaoșe bănățene, pare pornit să treacă peste toate cu o anume împăcare voioasă, deci mai mereu cu umor, uneori delicat, alteori, de-a dreptul negru.

Înainte și după (războiul rece) este o excelentă carte de proză scurtă despre istoria secundă a sfârșitului de veac XX și începutului mileniului trei, una care ascunde în pliuri tâlcuri peste care des, mult prea des, trecem nepăsători pentru a ne trezi, în final, că, dureros, Răul se poate repeta atât de ușor.

* * *

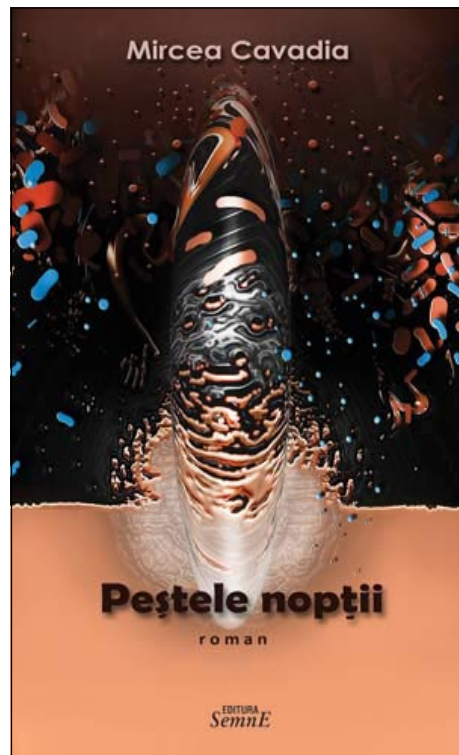
Ultimul an al ceaușismului este fundalul pe care Mircea Cavadia proiectează evoluția unui personaj, ce rămâne, până la capătul cărții**, un anonim. De profesie jurist, protagonistul, originar de prin sudul Moldovei, se refugiază într-o obscură localitate dunăreană din Banat, ca urmare a unor matrapzâncuri al căror autor nu a fost, dar în/pentru care putea fi suspectat de complicitate. Refugiul este, în fond, un mod de a se ascunde de autorități prin integrarea în masa cea mare de indivizi amorfi, trăitori de pe o zi pe cealaltă, din micul oraș de provincie, fapt care îl ajută să depășească momentul. Împrejurarea că eroul nu are nume e o primă dovadă despre intenția romancierului de a trece dincolo de povestea cu iz polițist, aspirând la o miză mult mai consistentă: reconstituirea degringoladei ce a însoțit prăbușirea "epocii de aur", dar și analiza și relevarea subtililor și dramatic-inconștientelor mecanisme prin care societatea comunistă s-a perpetuat, a distorsionat și a mutilat destine, a alterat tot ceea ce ține de o atitudine etică normală, de moralitate, de demnitatea umană.

Altfel spus, către decriptarea multiplelor fațete ale *complicității*: o complicitate de jos în sus, de la insul banal de pe stradă

către vârful ierarhiei, o complicitate – în egală măsură – inocentă și acut vinovată, inconștientă, dar și deliberată. Prizoniere ale unei ambiante sociale sprijinită pe instinctul de conservare, pe de-o parte, și pe capacitatea îndelung exersată de a face compromisuri, pe de alta, personajele lui Mircea Cavadia aparțin unui joc al *Istoriei* ce oferea individului o singură șansă: aceea de a înota în sensul curentului, de a-și asuma prezentul așa cum este, fără proteste, fără revolte, fără speranțe, fără perspectiva că, undeva, în timp, este posibilă vreo schimbare. Explorarea mentalului individual e, în paginile cărții, de un realism aproape cinic, analiza lui Mircea Cavadia este necruțătoare.

Nimic din ceea ce a definit profilul "poporului vegetal" nu scapă: secvențele "filmului" – fie că vorbim de atitudinea cotidiană a oamenilor de tot felul, de la lucrătorii mărunți puși pe furțisaguri, la activiștii de partid cu morgă de stăpâni absoluți ai destinelor celor din jur, fie că ele se referă la decupaje din viața "căminului" (un fel de spațiu concentrațional unde trăiesc amestecați fel de fel de lumpeni) – sunt dense, autentice, fără nici o urmă de cosmetizare. Experiența de jurnalist a autorului își dă, în acest plan al romanului, măsura întreagă. Dacă s-ar

fi rezumat la această panoramare a peisajului uman întemeiat pe cele două repere absolute ale epocii – *foamea și frica* -, *Peștele nopții* ar fi rămas un foarte interesant roman realist-obiectiv despre mecanismele diabolice prin care comunismul s-a perpetuat.

Dar romancierul supralicitează și, într-un plan secund al construcției cărții, se derulează, cu o anume discreție, o tramă similară unei *călătorii inițiatice*: protagonistul relaționează cu un ins straniu, Ion Filozoful, care treptat, devine un soi de *Dascăl* care își inițiază *Învățăcelul* (pe obscurul jurist) în metafizica unui alt univers, paralel cu cel din realitatea imediată. O lume a ierarhiilor stricte, a dominației asupra celorlalți prin forța avantajelor materiale minimale oferite de la altitudinea celui "bazat", o lume a *proprietății private* ca marcă a puterii. Într-un anume sens, această lume este reversul realității prime (a comunismului), dar, în esență, nu foarte diferită. *Peștele nopții* devine astfel un roman parabolă, o pledoarie împotriva structurării polare a societății umane.

* Viorel Marineasa, *Înainte și după (războiul rece)*, Editura Paralela 45, Colecția "Biblioteca Românească", 2013

** Mircea Cavadia, *Peștele nopții*, Editura Semne, 2014

COLOCVIUL NAȚIONAL DE PROZĂ 2014

În buna tradiție a ultimilor ani, restaurată și respirând un aer cosmopolit, cetatea Alba Iulia a găzduit cu generozitate, pe 7 și 8 iunie, Colocviul Național de Proză, menit să reunească sub egida Uniunii Scriitorilor din România scriitori și critici din generații și școli diferite, preocupați de un set comun de întrebări esențiale. Tema dezbaterilor din acest an, "Miza romanului românesc de azi", a suscitat atât interesul publicului adunat în Sala Senatului de la Palatul APOR, cât și reacțiile dintre cele mai diverse ale participanților, intervențiile acestora fiind grupate în două mari secțiuni moderate de președintele U.S.R., Nicolae Manolescu.

Gabriela Adameșteanu, Radu Aldulescu, Adrian Alui

Gheorghe, Cristina Chevereșan, Cosmin Ciotloș, Liliana Corobca, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioan Groșan, Marin Mălaicu-Hondrari, Radu Mareș, Aurel Pantea, Irina Petraș și Alexandru Vlad și-au expus rând pe rând punctele de vedere, angajându-se în discuții remarcabile nu doar prin seriozitatea abordărilor și argumentației, ci și prin vitalitate și deschiderea către dialog autentic. Juriul format din criticii literari prezenți - Nicolae Manolescu (președinte), Cristina Chevereșan, Cosmin Ciotloș, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Irina Petraș - a acordat cu unanimitate de voturi premiul pentru cel mai bun roman românesc apărut în perioada iunie 2013-iunie 2014 impresionantului volum *Punct și de la capăt*, publicat de Gabriel Chifu la Editura Polirom.

POVESTI PENTRU COPII CU TRECUT

RADU CIOBANU

Copiii cu trecut sunt oamenii care au trăit multe întâmplări și încercări, fără să-și piardă inocența și puterea închipuirii. Ei aparțin unei lumi privilegiate, unde orice probă de anduranță impusă de viață se izbește de credința în existența unui transcendent perfect perceptibil prin diversele lui manifestări, întotdeauna protector și terapeutic. O fericită familiară a acestei lumi este doamna Monica Pillat, trecută prin varii și dureroase probe, ultimă reprezentantă a unei, sub toate aspectele, nobile ascendențe, dar care a rezistat păstrându-și candoarea grație credinței în puterea imaginarii, a artei și a talentului, aparținătoare și ele acelui transcendent vindecător. Numai un artist hărăzit cu asemenea calități putea concepe aceste *Opt povești vindecătoare*, cuprinse sub titlul *Invitație la vis*, cu care ne surprinde acum Monica Pillat. Ne surprinde și nu prea, dacă ne amintim că în 1967 debutase cu *Cei 13 și Misterul*, carte reluată apoi în romanul *Corabia Timpului*. Acolo încă nu aveau cum să se simtă inflexiunile nostalgice, dureroase, remanente după tragicele pierderi de mai târziu, dar era deja în ebuliție o imaginație plină de ingenuitate, tandrețe și subtil umor, pe care o regăsim, câtuși de puțin ofilită, și în aceste "opt povești vindecătoare" de azi. În timp, puterea închipuirii nu s-a diminuat, dimpotrivă, a dobândit capacitatea de a recupera prin poveste un trecut fabulos, depozitar al unor inubliabile, intime și iubite valori, fără a ignora nici bucuriile inopinate pe care le poate oferi oricând clipa, prezentul.

Invitație la vis face parte dintre cărțile care s-au născut din aspirația autorului de a răspunde la o întrebare devenită obsesivă. Într-un prim text, *Cuvânt de întâmpinare*, Monica Pillat mărturisește că poveștile de azi pot fi plasate în continuarea romanului *Corabia Timpului* doar prin încercarea de a răspunde aceleiași întrebări: "Cum se poate lupta împotriva cenușului absorbant, care ne face, cu trecerea anilor, să ne pierdem inocența, bucuria de a trăi viața ca pe un miracol, deschiderea absolută spre iubire?" Chestiune de ordin ontologic, al cărei răspuns prin poveste constituie un prim palier al narațiunilor. Dar mai există un palier care ține de istoria privată a povestitoare, după cum însăși mărturisește în încheierea aceleiași cuvânt de întâmpinare: "Am scris această poveste pentru a mă vindeca eu însămi de dorul celor pierdute și m-am jucat cu umbrele până când am putut ieși din nou la liman, unde mă aștepta de mult ignorata frumusețe a clipei prezente".

Arta e însoțită și de un *Cuvânt de încheiere* semnat de H.-R. Patapievici, care, printre altele, constată că, povestirile Monicăi Pillat aparțin unui alt tip de realitate decât cea a basmului tradițional. E normal, îmi îngădui să adaug, de vreme ce ea rămâne în permanență conectată la propriul trecut astfel încât în poveștile sale realitatea nu stă în relație cu un "celălalt tărâm" imaginar, ci cu un trecut real, propriu-i trecut, de care nu poate și nici nu vrea să se detașeze pentru că e perceput ca o valoare din care ele, poveștile, își extrag acum sevele și savorile. Evident, el nu apare explicit, situație în care n-ar mai fi basm, poveste, ci tot prin intermediul imaginarii transfigurator, putându-se decipta doar în filigran, de cititori avizați, cunoscători nu doar ai operei sale, ci și ale celor pe care ea i-a iubit.

Dintre cele opt povești, *Povestea pașilor întorși* mi se pare cea mai transparentă, îngăduind accesul către tainicul proces de sublimare a unui trecut real într-o narațiune imaginară, cu toate semnamentele basmelor cu împărați, care încep cu "Simțindu-și sfârșitul aproape..." Așa și aici: "Simțind ca niciodată pe-nserate că zilele-i intrau în sac, bătrânul Împărat își chemă fiii la sfat..." Cerându-le

până la urmă să-i recupereze câte ceva din cele înghițite de timp, Timpul fiind, de altfel, un motiv recurent de-a lungul tuturor celor opt povești. Iar unul dintre aceste lucruri inubliabile este casa bunicilor, denumită apoi conac, evidentă proiecție în imaginar a fabulosului conac al Brătenilor, de la Florica. Unul dintre feciorii împăratului, Alean (ar fi de comentat și semnificația numelor...), trăiește întoarcerea în timp: "Un zvon de glasuri și de pași vrăjiră în curând tăcerea și când fecioru-și înalță privirea, bunicul și bunica în strai de sărbătoare vorbeau venind de pe verandă. Pe-aleea pietruită se opri o trăsură. Din ea ieși un tânăr cu pas zglobiu. Întinse iute brațul unei fete care, sfioasă, cobora [...] Alean înmărmuri. Erau părinții lui așa cum el nu-i cunoscuse niciodată, cu chipuri limpezi, fără umbre..."

Pe măsură ce străbăteam acest episod, am trăit o experiență insolită, simțindu-mă transpus lin și firesc în realitatea din care el a fost imaginat, superbul poem al lui Ion Pillat, *Aci sosi pe vremuri*, considerat de N. Manolescu, pe drept cuvânt, capodopera liricii pillatiene. Se află în acest poem aproape toate motivele care circulă și comunică între ele acum, în cele opt povești vindecătoare, cu toată nostalgia aferentă: timpul, succesiunea generațiilor, portretele celor ce nu mai sunt ("Ce straniu lucru: vremea! - deodată pe perete / te vezi aievea numai în ștersele portrete..."), în totu, curgerea vieții cu tangajul ei perpetuu între iubire și moarte ("Și cum ședeam... departe, un clopot a sunat / - Același clopot poate - în turnul vechi din sat... // De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat.") Nu e un caz izolat.

Asemenea descinderi din trecut, care umanizează narațiunea, conferindu-i noi valențe și unghiuri de interpretare, se regăsesc la tot pasul. Se pare că Monica Pillat simte în permanență, precum Anteu, nevoia contactului cu Gee-Mumă, în cazul ei cu originile diseminate în trecut. Cu toate acestea, d-sa nu este o paseistă încremenită într-un perpetuu lamento, ci, cum observam și cu alt prilej, o ființă eminamente solară, optimistă, scutită totuși de exaltări neroade și capabilă de replieri reflexive sagace, marcate de un puternic simț al transcendenței. D-sa e în stare să descopere frumusețea și sursa bucuriei într-un umil detaliu cotidian, dar tot

atât de autentic și spontan trăiește și înfiorarea tragică în confruntarea cu tainele singurătății, suferinței și morții. Calități care au contribuit din plin la forța de seducție a acestor povești.

Uneori, ca în *Copilul pierdut*, poveștile se spun nu la un han, nu la o moară, nu la un foc de popas, ci - semn al vremii dezvrăjite - într-o sală de așteptare (de tribunal, de gară, de spital?), unde, ca la Hanul Ancuței, noului venit i se pune, totuși, aceeași întrebare: "Dar istorisiri știi să spui?" Aici, "Tu n-ai nimic de povestit?" Conexiunile cu prezentul se produc la tot pasul, deși personajele pătrund în tablouri, în cărți sau chiar se întorc în timp. Partea superioară a unei clepsidre din care nisipul s-a scurs, nu rămâne totuși cu golul prezentului, ci se umple grație închipuirii cu ce a fost sau cu ce ar fi putut să fie: "Pe când șuvoiul negru din clepsidră prinse pe nesimțite să se cearnă, în partea care se golea spori lumina". Monica Pillat refuză ideea neantului în primul rând prin convingerea rămănerii celor dispăruți printre cei rămași, inseparabili de universul lor familial: "Dincolo de fugara strălucire a existenței noastre e neantul." Însă vine și replica: "[...] trupul cade, dar sufletul rămâne să ardă mai departe." Repetate referiri la portrete și la puterea lor de sugestie pledează pentru permanenta posibilitate de comunicare și chiar comuniune cu transcendența: "Podeaua începuse să se miște, i se părea că unduiau pe aproape valuri, că nu erau doar ei în încăpere. / - De vină sunt aceste chipuri ce ne veghează din fotografii, spuse Isola, sorbind din ceașca rubinie. Ele îmi împlânzesc singurătatea, dar pentru tine sunt ca niște duhuri".

Una dintre cele mai frumoase povești, din cele opt, din care am și citat mai sus, este "*Dacă aș fi regele Mark*". Sigur, încă din titlu, ca și prin bătrâna doamnă Isola și tânărul Trisvan, ea se revendică din fondul de nesecate semnificații ascuns în mitul *Tristan și Isolda*, dar, pe de altă parte, prin întoarcerea în timp, trimite și la inubliabilul film al lui Jeannot Szwarc, din 1980, *Undeva, cândva...*, cu Christopher Reeve și Jane Seymour. Mai lipsește din povestea Monicăi Pillat, ca fond muzical, doar acea laitmotivică variațiune din *Rapsodia* lui Rahmaninov, care, în timp cât citeam, m-a însoțit, venită oarecum de la sine, ca efect al straniilor conexiuni ale memoriei.

Ultima poveste, *Peripețiile lui Danvir*, poate părea, la o prea grăbită lectură, oarecum în afara celorlalte șapte. E vorba aici de un

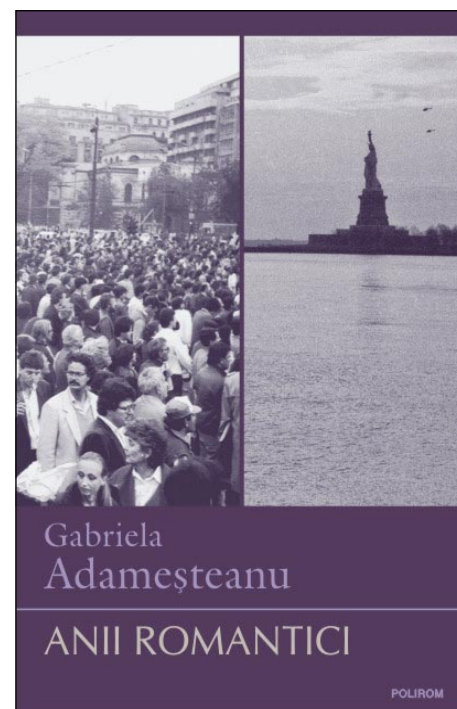
veritabil eseu *sui generis*, disimulat tot în aparențe de basm, asupra rostului și destinului cuvintelor. Preocuparea pentru miracolul întruchipat de cuvinte este comună tuturor scriitorilor autentici, de la aspirația, îndeobște chinuitoare, de a găsi "cuvântul ce exprimă adevărul", până la meditația asupra pluri-valenței și a capacității lor asociative, purtătoare de disimulate otrăvuri, fine pumnale, perfide lingușeli sau trădări, până la prielnice frumuseți ale spiritului cultivat în lumina valorilor etice și estetice deopotrivă. Le regăsim toate astea, în limbajul povestitorului hărăzit, și în peripețiile trăite de Danvir, cel care descoperă și o categorie aparte, efectiv emoționantă, a cuvintelor nedreptățite, mahnite, dar încă pline de virtualități din "azilul vorbelor uitate", care "își petrec timpul tot așteptând pe câte cineva care le ține încă minte." E reconstituit în acest simili-basm, care pe alocuri dobândește rezonanțe de poem, întregul univers lingvistic al destinului scriitoricesc, pentru ca, în final, să se contureze și concluzia celei care l-a conceput în această ipostază narativă: "Dar rolul nostru e să le slujim, nu să le fim stăpâni [...] Amarul scris e ca o coajă care cade, lăsând cuvintele curate pentru a merge mai departe [...] Nu noi vorbim, ci limba ne vorbește, iar dacă vrei cuvinte ca acelea, nu le conduce tu, ci lasă-te condus..."

Monica Pillat se lasă ea însăși "condusă" de un instinct - sau simț? - lingvistic infailibil. Ceea ce surprinde, la un prim nivel, în oricare dintre scrierile d-sale, este virtuozitatea stilistică. Cu atât mai mult în aceste opt proze ipostaziate în basme, unde harul poetic e ireprimabil și se vestește din întâia clipă prin fraza elegantă, muzical ritmată, care conferă textului o fluență percepută ca un neașteptat bonus la fireasca bucurie a lecturii: "Din holul mic / cu iz de flori uscate, / Trisvan păși în interiorul / ce pâlpâia-n culori de toamnă: / covoare roșu-nchis ca vinul, / perdele de un verde veșted, / mobila-n nuanța mierii brune, / picturi în galben-auriu / și lămpi cu abajururi pale." Nu e un ritm impus, deliberat și elaborat, ci efectul culturii poetice așternută peste un organic simț al armoniei și rânduiei, care se manifestă de la sine în expresia scrisă a oricărui gând, idee, imagine.

La urma urmelor, această irezistibilă *Invitație la vis* este un dar al doamnei Monica Pillat, "vindecător", cum însăși spune, destinat tuturor celor traumatizați și osteniți de o lume hiper-trivializată, pe care n-o mai percep ca fiind și a lor.

Monica Pillat, *Invitație la vis. Opt povești vindecătoare*. Cuvânt de încheiere de H.-R. Patapievici. București, Humanitas, 2014.

ORIZONT A CITIT

MĂTĂNIILE DE CHIHLIMBAR

VLADIMIR TISMĂNEANU

Motto: "La nostalgie n'est plus ce qu'elle était" – Simone Signoret

S-a stins din viață cel care mi-a fost cândva cel mai apropiat prieten. În clasa a zecea am fost ca frații. Născut pe 19 ianuarie 1951 la București, deputatul europarlamentar Haralambis Angourakis a crescut într-o familie a stângii comuniste grecești. După înfrângerea așa-numitei Armate Democratice condusă de generalul Markos Vafiadis, zeci de mii de comuniști greci, plus mii de copii răpiți, au ajuns în țările Europei de Est sovietizate. Conducerea PC din Grecia a ajuns în România. Tot acolo s-a aflat, până în 1968, postul de radio al PCG, *Vocea adevărului*.

Tatăl lui Haralambis, Gheorghios Angourakis, a urmat cursurile Școlii superioare de științe sociale la Moscova. A ajuns redactor-șef al lunarului teroretic tipărit în exil, la București, *Neos Kosmos*. Semna cu pseudonimul Alekos Psiloritis. A murit într-un straniu accident de automobil. Se afla în mașină, pe locul din față, era în drum spre Snagov unde începeau lucrările unei plenare a CC al PCG. Era în noiembrie 1967. Câteva luni mai târziu, în ianuarie 1968, PC din Grecia se scinda. Luptele dintre gruparea eurocomunismă, condusă de Mitsos Partsalidis și Zisis Zografos, pe de o parte, și cea promoscovită, condusă de liderul partidului, Kostas Kollyannis, au culminat în formarea a două partide comuniste. Ceaușescu, asemeni comuniștilor iugoslavi și italieni, a spijinit PC din Grecia (interior), deci formațiunea care cerea renunțarea la dogmele staliniste. Grecia se afla atunci în plină dictatură militară. O mare parte a comuniștilor din țară au susținut PCG (i). Între aceștia, Haralambos Drakopoulos, Antonis Brillakis și Leonidas Kyrkos. Zografos a murit înecat în lacul Snagov într-un misterios accident. PCG continuă să existe. Kollyannis a fost înlocuit de Harilaos Florakis, militant din interior. Ales secretar general în 1989, Grigoris Farakos a fost înfrânt în tentativa de a reforma PCG, și-a dat demisia în 1991. A urmat Aleka Papariga și, din 2013, Dimitris Koutsoumpas. Din PCG (i) s-au nascut varii partide, inclusiv "Syriza" (Coaliția Stângii Radicale) condusă de Alexis Tsipras. În fine, istoria e mai complicată, eu am simplificat-o aici...

Trupul tatălui lui Haralambis a fost expus la Ateneul Tineretului (actualul sediu al ICR) de pe Aleea Alexandru. Am mers acolo cu școala. Apoi, unii dintre noi am mers la Cimitirul Ghencea (civil), țin minte că a venit și Nicu Ceaușescu. A vorbit Leonidas Stringos, numărul doi în PCG, fost ministru de finanțe în fantomaticul, efemerul guvern comunist din 1947. Seara, prietenul meu m-a căutat la telefon, ne-am văzut, mi-a povestit împrejurările morții. Cred că acea tragedie l-a marcat pe viață. Tatăl său avea doar 45 de ani. Au urmat intensele lupte din partid. Postul de radio a fost mutat în RDG, în august familia Angourakis a plecat și ea. Mama lui Haralambis, Evanthia, lucra

la radio. Au ajuns la Leipzig, Haralambis a învățat rapid germana la Institutul Herder. A intrat apoi la Politehnica din Dresda, a studiat computere și astrofizică, a obținut un doctorat. Vorbea la perfecție trei limbi: greaca, româna și germana. Era fluent în franceză și rusă. S-a integrat rapid în Tineretul Comunist Grec (KNE), a început să călătorească frecvent în Europa de Vest. Nu pentru turism, ci pentru a face propagandă liniei comuniste.

Ne-am revăzut de câteva ori. Ei veneau verile în țară pentru scurte vacanțe la Neptun. Ne vedeam cu Florica și Tudor Jebeleanu, mergeam la 2 Mai să o vedem pe mătușa lor, graficiana Marcela Cordescu. Era apropiat și de alți buni prieteni din liceu: Radu Stern, Andrei Scherman, Claudiu Popescu, Florin Cleper, Gheorghe Oлару, Andrei Manoliu, Carmen Lăzăroiu, Lena Răutu, Nadia Badrus. Cu Florica și cu Radu am vorbit adeseori despre el. Florin a murit primul, revoltător de devreme, în războiul din Liban. Scriu aceste rânduri și privesc o poză cu Hara, Marcela și cu mine la 2 Mai. Eu am mers de câteva ori la Leipzig și Dresda. Îmi amintesc o plimbare pe lângă Niklaskirche din Leipzig, vorbeam despre cartea lui Dominique Eudes, *Les Kapetanios* și, mai ales, despre prefața scrisă de Nikos Poulantzas, unul dintre cei mai interesați politologi neo-marxiști ai vremii. Scia Poulantzas despre conflictul ireconciliabil dintre spontaneitatea cvasi-anarhică a "Muntelui" versus spiritul ultra-centralist, cazon, de baracă, al stalinistilor din fruntea PCG în anii Războiului Civil. Părinții mei lucraseră la Radio Moscova, în anii războiului, în același departament cu Mania Zahariadis, soția de origine cehă a liderului comunist grec, Nikos Zahariadis, deportat la Mauthausen. Șeful departamentului Europa Centrală și Balcani a fost Rudolf Slansky.

Hara citise cam aceleași cărți anti-totalitare pe care le devorasem și eu (Soljenițin, Djilas, Koestler, Orwell, Roy Medvedev). Nu existau secrete pentru el în ce privea natura despotică a comunismului. Dar trăia cu iluzia că stânga revoluționară se poate reinventa, se îmbăta cu elixirul radicalismului utopic. I-am spus ce gândeam, nu ne-am certat, dar era clar că mergem în direcții diferite. Prietenia noastră devenise o teacă în care cele două săbii nu puteau conviețui.

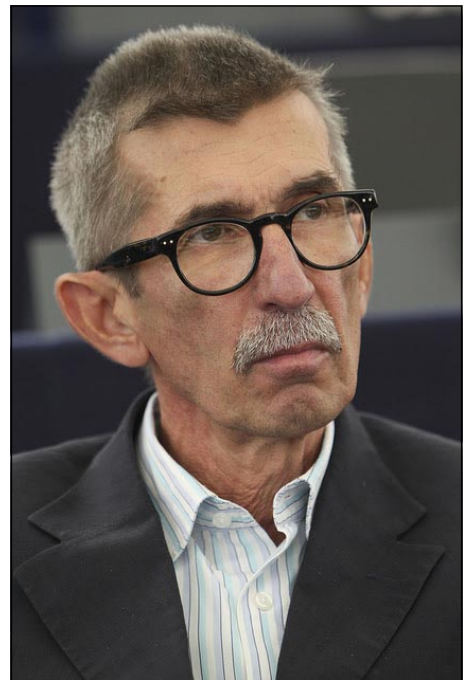
Am mai comunicat, foarte rar, cu el în anii '80. Ei au revenit în Grecia în 1979. Eu am părăsit România în 1981. L-am sunat de la Paris, am vorbit îndelung. Mi-a scris mai târziu, eram la Philadelphia, îi trimisese adresa mea. Mi-a spus că își pune speranțe în Gorbaciov, insista să vin în vizită în Grecia, altfel, spunea, nu ne vom mai vedea decât în vreun cimitir. Ultimul său mesaj a fost o felicitare de Anul Nou, prin 1992, cu antetul PC din Grecia și cu un citat antifascist din Yannis Ritsos. I-am văzut numele într-un articol din *Economist*, era, cred, prin 2004 sau 2005, invoca necesitatea

unui *front global al stângii*, dincolo de divergențele ideologice vetuste. A condus Departamentul de Relații Externe al PCG, a ajuns membru al CC. Devenise un militant, un revoluționar de profesie, își abandonase cariera în domeniul astrofizicii. Apoi, a intrat în Parlamentul European, unde a susținut linia extremei stângi cu vehementă pasiune.

Cred că redea sincer în acele găunoase slogane? Bănuiesc că da. Mi-ar place să cred că în clipele de solitară reflecție pe tema istoriei comunismului, va fi recunoscut, asemeni văduvei lui Nikos Beloyannis, dezastrul moral al mișcării cu care s-a identificat total. Mi-e teamă însă că a rămas complet înțepenit în carcasa convingerilor sale leniniste. A fost, în fond, ceea ce Czeslaw Milosz a numit, în *Gândirea captivă*, un sclav al Istoriei. Nu era un conformist ori un oportunist, alta era plămada din care era făcut. Aceea a adepților fanatici despre care a scris Eric Hoffer. A rămas până la sfârșit un *true believer*. Cel mai bun prieten al tatălui său a fost Grigoris Farakos, un partizan al de-stalinizării gorbacioviste. Hara nu l-a urmat. A rămas fidel dinozaurilor leniniști. Când am aflat că a votat în PE împotriva unei rezoluții de condamnare a încălcărilor drepturilor omului în Cuba, m-am cutremurat. Trăise în România lui Ceaușescu, tremurase și el de groaza Securității...

La Bruxelles, a fost unul dintre susținătorii poziției PSD în privința protestelor din ianuarie 2012. S-a opus cu tărie proiectelor menite să condamne comunismul. A susținut regimul Miloșevici în Serbia și, mai nou, demagogia putinistă. A făcut parte din grupul de "observatori" ai referendumului neconstituțional din Crimeea. M-am freat la ochi când am văzut că a mers acolo în compania extremiștilor de dreapta. De fapt, nu trebuia să mă mir. Fanatismul anti-capitalist, anti-american și anti-european, ca să nu mai vorbesc de cel anti-israelian, justifică, pentru acești oameni, orice salt moral, orice alianță, indiferent cât de impură doctrinar. Greu de imaginat poziții mai diferite decât acestea și cele pe care le susțin eu. Arthur Koestler vorbea despre un limbaj secret al destinului. Cred că avea dreptate.

Toate aceste secvențe mi-au revenit în memorie în dimineața când am primit vestea că s-a dus. Am lângă mine mătăniile de chihlimbar pe care mi le-a dăruit în 1968. Fuseseră ale tatălui său. Fiul meu, Adam, mi-a adus de la Salonic un nou șirag, albastru. Nefericit cel care, adolescent fiind, nu a trăit asemenea prietenii. Una din primele cărți pe care le-am citit în germană a fost *Narziss und Goldmund* a lui Hermann Hesse. *Et pour cause...* Mi-am amintit de scena finală a filmului lui Cacoyannis, *Zorba grecul*. De romanul lui Kazantzakis și de autobiografia sa (*Raport către El Greco*). De discuțiile noastre despre Panait Istrati și *Spovedania unui învins*. Cândva, Hara mi-a spus că a descoperit un satelit și l-a

numit "Volo". Poate că sufletul său călătorește acum spre acel loc în care va găsi, în fine, liniștea senină ce nu i-a fost hărăzită pe acest pământ...

Un comentator m-a întrebat despre răpirea miilor de copii de către comuniștii greci. Nu, nu este vorba de o fabricație propagandistică "antisovietică", ci de realitatea crudă a acelor timpuri îngrozitoare. Acest episod tragic face parte din tragedia mai largă a Războiului Civil Grec, cea mai importantă confruntare militară Est-Vest din Europa în anii Războiului Rece (este ceea ce afirmă istoricul Nikos Marantzidis). Comuniștii, care controlau complet ADG (Armata Democrată Greacă) au răpit acești copii (între 20.000 și 30.000) sub pretextul că-i protejează de represaliile comise de "monarho-fasciști" și de riscul bombardamentelor atomice americane. Au fost plasați în colonii speciale în țările zise de "democrație populară". Între alte locuri, exista o asemenea colonie la Florica (fosta moșie și reședință Brătianu, rechiziționate de comuniști). De asemenea, lângă Oradea. În perioada de vagă desindere, după 1956, au început repatrierile.

Despre emigrația comunistă greacă din România: La CC al PMR lucra, în cadrul Sectorului Special (medical), doctorița Sanda Alevras, grecoaică originară din România, căsătorită cu unul dintre liderii militari ai ADG. Ea se ocupa de chestiunile sanitare; de cele politice și ideologice răspundea Pavel Câmpeanu (Secția Internațională) și de cele logistice - Zoltan Benedek (Gospodăria de Partid).

Am citit prima oară despre răpirile (*abductions*) copiilor duși în "democrațiile populare" spre a fi indoctrinați și transformați în "oameni noi" în cartea lui André Fontaine, *Histoire de la guerre froide*. Era la începutul anilor '70. Tocmai am verificat informația pentru a nu greși. André Fontaine, *Histoire de la guerre froide*, Vol. 1, Fayard, Paris, 1965 (ediție nouă, colecția *Points*), p. 347. Scia marele jurnalist și istoric: "Dintre toate tragediile pe care le-a suscitât Războiul Rece, puține au atins nivelul de amărăciune rezervat acestui pământ al pasiunii și al zeilor avizi".

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Miercuri, 28 mai 2014

E bun și scrisul, dar cu cititul mai cunoști lumea.

Joi, 29 mai 2014

Zbor, alături de Adriana B., spre București, unde ea are o conferință la universitate, iar eu fac o escală de o zi și o noapte, în drum spre Barcelona. Ne amintim de alergarea, din urmă cu câțiva ani, prin aeroportul din Viena, ca să prindem cursa de Timișoara. Ce tineri eram, ce fuleu aveam... La aterizarea pe Otopeni, surpriză: nu o așteaptă doar prietena Delia, ci și fiica Oana, care a venit tocmai din Canada. Văd cum li se umezesc ochii.

Stau la Marius. Fac cunoștință cu Vintureasa de plastic și mă încercă o bucurie amestecată cu emoții: o cunosc din cartea fiului ei. Doar că acolo era altfel. M. are sedință de redacție de la 13, eu am o zi liberă. Să mă plimb prin București sau să merg la Bookfest? După o luptă de câteva secunde, Călătorul e învins de Biblioman. Doar că, de data asta, Bibliomanul nu va mai căra cărți cu el: bagajul e slim, căci mâine zburăm cu Blue Air. Totuși, primesc, de la Ioan Cristescu, *Salonul ludicilor*, antologia realizată de Dan. Îs antologat, nu o pot refuza. E liniște prin târg, pot să vezi în tihnă ce a mai apărut nou, ce s-a mai reeditat, ce s-a mai ieftinit. Particip la lansarea romanului lui Gabriel Chifu. Cu jumătate dintre vorbitori și cu autorul voi zbura mâine spre Catalonia. Cu domnul Ciocârlie, căruia îi descriu rapid Timișoara contemporană, nu. Fac o poză cu Oana și Raluca la standul editurii Universității de Vest. Mă întâlnesc cu Dănuț, cu generalul Degeratu – șef de stat major pe când eram soldat, în '89 –, cu Horia Gârbea, Marian Drăghici. La o poveste cu Silviu Lupescu. Aflu că tot romanele se caută. Și cărțile Mihaelei Rădulescu. Cea mai proaspătă, *Cum iubesc bărbatii*, va fi un tun. Eu iau volumul de poezie al lui Tadeusz Rózewicz și mă retrag discret din târg.

După masă, la o terasă în Crângași, beau bere, vizitez *Salonul ludicilor* și citesc versurile polonezului. Seara, după cină, Marius mă îndeamnă să nu ratez ultimul Roth, *Teatrul lui Sabbath*, dar și niște articole din presa culturală. Cum ar fi, zice el întinzându-mi o revistă, asta. Citesc, râd, dezbatem. Și, ca întotdeauna, intrăm în inima nopții povestind.

Vineri, 30 mai 2014

Pe la 5,40 fac joncțiunea, în fața Casei Scânteii, cu Adi Bodnaru: ne duce un amic al său la aeroport cu mașina. Acolo ne întâlnim cu Gabriela Gheorghiușor, de la care aflăm că puteam să avem un bagaj uriaș, ca al ei, nu doar mititele astea, în care ne-am înghesuit cămășuțele. Data viitoare. Încet, încet vine tot grupul, vreo 29. La ora 8 decolăm, la 10 (ora locală) ajungem. Ne așteaptă un ghid și un autocar. Facem un mic tur al Barcelonei, o escală pe dealul Montjuic, de unde se vede orașul. Pare o grozăvie, iar cei care au mai fost pe aici confirmă: chiar e! Poze, poze, poze și un sendviș. Pornim spre Calella, destinația finală, cam la un ceas de mers de-a lungul coastei, spre Franța. Priveliștea superbă, marea liniștită, dar, după cum se aude prin autocar, rece sloi. Din când în când, afișe

O parte a scriitorilor români participanți la Turnirul de Poezie de la Barcelona

care anunță că în Catalonia se va vota pentru independență. Că o nouă țară a Europei se pregătește să apară. Că democrația e a poporului. Că... hai la vot! Poporul scriitor e cazat la un hotel de patru stele, cu un regim all inclusive. Îmi amintesc celebrul distih: *Sponsore, mânca-ți-aș gura, nu uita literatura!* Totul e perfect. Lipsesc doar vederea la mare și un sistem de încălzire – e răcoare! – care să funcționeze. Coleg de cameră mi-e Adi, care promite să nu sforăie. Îi arăt victorios antifoanele: toți credem că nu sforăim, niciodată.

Seara, la un pahar de băutură, la povești și la bancuri, alături de ceilalți. Nu de toți, unii probabil scriu...

Sâmbătă, 31 mai 2014

Pornim, cu trenul, spre Barcelona, iar asaltul asupra orașului începe pe o terasă, la o bere: mai toți am stat în picioare o oră și ne trebuie putere. Intrăm la Muzeul Picasso, care e într-un palat gotic. În primele săli, lucrări din junete, de pe la 14-18 ani, mărturia unui teribil talent, a unui extraordinar desenator și colorist. Două piese sunt celebre: *Prima împărțășanie* și *Știință și caritate*. Lipsesc aici câțiva ani din opera lui, dar nu și *Meninele*, peste 30 la număr, căci Picasso l-a iubit, nu glumă, pe Velazquez. Mai vedem câteva piese de ceramică și o serie de desene ce bat spre caricatură. La ieșire, ne împărțim în grupuri mai mici. Pentru eficiență. Grupul din care fac parte se plimbă prin Barri Gotic, orașul vechi, eclatant prin palate, biserici, clădiri impunătoare, dar și prin palmierii care îl colorează și îi dau viață. De fapt, tot orașul are un fel de energie ce te împinge de pe o stradă pe alta, dintr-o piață în alta, ce te face să cauți fără să știi exact ce.

Ne oprim să mâncăm ceva, ospătarul ne miroase că suntem turiști și ne încarcă nota. Nu și stomacurile. Ne încruntăm și mai lasă de la el. Victorioși, pornim spre statuia lui Cristofor Columb, care, cu dreapta, arată direcția. Arătăm și noi încotro avem chef și ne immortalizăm astfel în fotografii. Un Columb este în fiecare bărbat! Păi nu?

Duminică, 1 iunie 2014

Domnul Manolescu mă întreabă constant, de câteva ori pe zi, de la Otopeni, încă, ce mai face prietenul meu Dan Mircea Cipariu, contracandidatul domniei sale de la alegerile USR pentru președinție, de anul trecut. E timpul să-i spun bancul cu turistul englez care vine în vizită în România și care vede un om de-al locului cosind fânul. Englezul se apropie și întreabă: *Bade, do you... cosești?* Badea cosește mai departe. Turistul insistă: *Hei, bade, do you... cosești?* Țăranul îl privește puțin pe sub sprâncene, dar își continuă tăcut munca. Englezul nu se lasă: *Bade, do you... cosești?* Omul se oprește, se sprijină-n coasă, se uită la turist și îi spune: *Hei, man, do you have an obsesie?*

După masă, fix la 17, începe... motivul pentru care am venit aici: Turnirul de poezie. Combatanți – poeți din filialele Uniunii Scriitorilor din Arad și Timișoara. Câte cinci, plus câte un invitat de la o altă filială. Arădenii au câștigat ultimile două ediții, din cele trei de până acum. Citim texte noi, nepublicate în volum, că așa e regulamentul, când un arădean, când un timișorean: Romulus Bucur, eu, Gheorghe Mocuța, Monica Rohan, Traian Ștef (invitatul arădenilor), Slavomir Gvozdenovici, Andrei Mocuța, Adrian Bodnaru, Ioan Mateuț, Aurel Pantea (invitatul nostru), Vasile Dan, Lucian Alexiu. Juriul e prezidat de N. Manolescu și e compus din Niculai Onțanu, primarul sectorului 2, care a și sprijinit concursul, Gabriel Chifu, Mircea Mihăieș, Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu. Tonuri poetice diferite, teme diferite, valori diferite. La poeziile lui Mocuța-tatăl se râde. Și cu motiv, căci George citește texte despre realitatea spumoasă din Arad, în care primarul Falcă e personaj. După lectură, juriul va decide care filială va câștiga competiția. Și, în consecință, o va organiza, anul viitor, pe următoarea.

Seara, pe malul piscinei hotelului, facem pronosticuri și glume. Alături de noi, Cătălina Iliescu Gheorghiu, traducătoarea și autoarea unei masive antologii de poezie română con-

temporană, apărută anul trecut, în ediție bilingvă, la Madrid. Cătălina pare, prin temperament și gestică, spanioloaică. Vorbesc la telefon cu Tudor și Crina. E și ziua lor azi.

Luni, 2 iunie 2014

Trezirea la 6.30, la 8 plecăm spre Barcelona, unde la 10.30 avem o întâlnire și o lectură comună cu câțiva poeți catalani. Aflăm că literatura catalană e mai tradusă în România decât a noastră aici, că Regele Spaniei, Juan Carlos, tocmai a abdicat, că sunt diferențe serioase între catalană și spaniolă. O parte dintre noi citim poezie, citesc și gazdele, bem un pahar de vin, îl întâlnim pe José Miguel Viñals, consulul onorific al Spaniei la Timișoara, și pe Cristina, o timișoreancă ce face o stagiatură la una dintre editurile de aici, profilată pe publicat carte pentru copii.

Mergem prin orașul care mă entuziasmează, cu bulevardele lui largi și fără de capăt, cu arhitectura eteroclită, dar lipsită de stridențe, cu o mulțime de zone verzi și palmieri înalți, cu oameni temperamental. Unora dintre noi nu le place Gaudi, dar nu e vreme de polemici. Străzile gâlgăie aici de viață și încă nu a început sezonul turistic. Ne oprim pe Rambla, să bem o bere. Ni se aduce rece, în pahare mari, pântecoase, prin care i se vede culoarea: miere polifloră. Plescăm de plăcere și laudăm virtuțile lichidului. Face toți banii: aproape 10 euro paharul! Probabil că e cea mai scumpă bere din Spania. Oricum, cea mai valoroasă de pe Rambla este, căci – aflăm seara de la confrăți – cele scumpe nu depășesc 5 euro halba. Pun pariu cu Mateuț pe o sticlă de vin de Rioja că ei vor câștiga concursul. El pariază pe noi.

Marti, 3 iunie 2014

După micul dejun, fix la ora 10, faza a doua a concursului. Dar, înainte, aflăm că Aradul a câștigat, poeții lor fiind mai bine punctați de juriu decât ai noștri. Anul viitor tot ei vor participa la competiție, care se va ține, probabil, la Chișinău. În semifinală

s-au calificat șase poeți, câte trei de filială: Gheorghe Mocuța, Traian Ștef, Vasile Dan, respectiv Adrian Bodnaru, Aurel Pantea și eu. Citim tot canon, dar alte texte. Parcă mai bune?

Prin Callela, cu Adi B., să luăm pulsul stațiunii, să facem mici cumpărături și să comentăm decizia juriului și, mai ales, motivația. La întoarcere, la o masă, domnul Manolescu poartă o pălărie de milionar texan. Mă rog, barcelonez. Zâmbim, facem poze, bem o bere.

După-masă, ies pe plajă cu gândul să fac o baie în Mediterana. Doar că bate vântul, e frig, iar apa rece îmi taie nu doar avântul spre larg, ci și... picioarele. Așa că mă mulțumesc să culeg pietre de pe mal. Un pescăruș îmi șoptește că sunt unul dintre cei trei finaliști. Deși n-am avut nicio așteptare de la povestea asta cu concursul, mă bucur.

Miercuri, 4 iunie 2014

După micul dejun, într-o falangă a restaurantului, dăm drumul la poezie: Vasile Dan, eu, Aurel. Ne... batem pentru *Cununa de lauri de la Barcelona*. După noi, citesc laureații de la edițiile anterioare: Gabi Chifu, Adrian Popescu, Ioan Moldovan. Apoi, primim cu toții, mai puțin juriul, o binemeritată pauză. Doamna Ruxandra Garofeanu îmi sugerează, aflând că voi merge la Barcelona, să vizitez Muzeul Național de Artă al Cataloniei și să-l las pe cel de artă contemporană pentru altă dată. Suntem chemați să aflăm rezultatul. Câștigătorul este..., sunt Vasile Dan și Aurel Pantea. Ex-aquo. Dacă premiul se poate împărți, diploma și trofeul nu. Așa că Aurel ia diploma, domnul Dan trofeul de bronz, realizat chiar de ginerele domnului Pantea, care e artist vizual și care va trebui să-i facă și socrului unul la fel. Poate chiar și mai și. Premiul de popularitate îi revine detașat, prin votul fiecărui membru al grupului, lui Gheorghe Mocuța. Aplaudăm, facem poze, ne bucurăm pentru câștigători. Totul e bine când se termină cu zâmbete. Îmi fac cadou o excursie la Barcelona. Singurel. În tren, într-una din stații, urcă un tânăr dotat cu o boxă și un microfon și începe să cânte șlagăre spaniole. Puțin manelizate, dar orișicât. După ce termină și își strânge bănuții de la călătorii melomani, vorbește la telefon: e român.

În Catalonia nu se mai țin coride. Dar arenele nu s-au închis decât pentru tauri, bieții de ei, pentru umanitate s-au transformat în mall-uri. Cum e Arena Barcelona, prin care dau un tur cu scările rulante și cu liftul, ajung la ultimul nivel, unde orașul se panoramează și de unde se vede minunatul Palatul Național, care adăpostește Muzeul Național de Artă al Cataloniei. Se văd și fântânile magice. Seara e un spectacol al jocurilor de apă pe care nu-l voi vedea, fiindcă există riscul să pierd ultimul tren spre Callela. Și să dorm în gară. Așa că, altă dată. Urc spre muzeu. Palatul e impresionant. Și vederea de acolo spre oraș. Pe simeze, artă romanică, gotică și barocă. Frescele de pictură romanică au fost salvate din bisericile de secol XI-XIII din Catalonia. Au fost reasezate pe panouri ca pe niște ziduri de biserici. Nu doar lucrările sunt uluitoare, ci și panotarea. Vreo trei ceasuri le petrec acolo. Din păcate, colecția de artă modernă e, momentan, închisă, dar nu ratez tablouri de El Greco, Zurbaran, Velasquez. Apoi, din noroc, nimeresc o scară ce duce până sus, pe palat, la cupolă. E amețitoare panorama! Poate și de la vântul care s-a pornit și care a adus norii peste Barcelona. E un timp bun pentru poze, dar și o vreme propice mersului spre gară. Stă să plouă.

Seara, la restaurantul de la parterul hotelului, o mică formație pune pe jar câțiva turiști în etate, care dansează cu foc. Îi privim cu interes și admirație. La un moment dat, poetul Vasile Dan exclamă entuziasmat: *Vârsta a III-a nu e moarte!* Criticul Mircea Mihăieș replică: *E mai rău!*

Joi, 5 iunie 2014

Primesc un compliment: *Îmi place poezia ta, e minimalistă*. Și eu care trăgeam nădejde că e inimalistă...

E ultima zi catalană (i-aș zice spaniolă, dar e prea mare iureșul pe aici cu independența). O petrec la soare. Aș intra în apă, dar e tot rece, iar pielea mi-e prea aproape de oase. Mai sunt și răcit... Îmi pare rău că n-am făcut deloc baie în mare. Și că n-am scris niciun vers. Dar, până la urmă, poezia stă mai mult și mai bine pe dinafara cuvintelor. Seara, Mateo dă vinul de Rioja pierdut la pariu. Îl bem pe îndelete. Poezie, nu altceva!

Sâmbătă, 7 iunie 2014

-Tudor, te rog să-ți bei tot laptele. N-ai luat decât o gură.
- Nu mai pot, tata...
- Dar ce ai de ce nu mai poți?
- Sunt bătrân...

POEME CATALANE
ROBERT ȘERBAN

UN MIC ÎNSCRIS

ai spart vreodată o sticlă?
ai adunat cioburile?
te-ai tăiat la degete?

vezi
prietenii sunt precum cioburile:
deși curge sânge
continui să le strângi

O FOTOGRAFIE
NOROCOASA

nu la toată lumea Dumnezeu iese-n poze
dar dacă ai noroc să nimerеști unghiul bun
luminozitatea potrivită și să apeși când ți
se șoptește

l-ai prins

e ca la pescuit
numai că momeala ești tu
cel cu degetul ridicat în sus
un Sfântu Ioan îmbrăcat în Wrangler și
încălțat sport

descărcat pe laptop
Dumnezeu se vede și mai bine și pare fericit
l-ai conectat la internet
apoi la rețele de socializare
la email la youtube la torrente
la ce nici n-a visat vreodată
ține-l în permanență on-line
vei afla instantaneu aproape
că restul lumii te iubește tot mai mult
și îți dă
ca pe-o cuminecătură nesfârșită
like după like

UN POEM ÎMPOTRIVA
SOMNULUI

atât de rău îmi pare
seară de seară
că trebuie să mă culc
adică să ies de bunăvoie din viață și să
mă așez
fără nicio luptă
lat

încât întotdeauna adorm cu ochii plini de
lacrimi

nu visez niciodată
probabil e felul morții de a se răzbuna
și de a nu-mi arăta absolut nimic

când mă trezesc și mă privesc în oglindă
nu mă recunosc
am chipul descompus
iar dacă nu e o zi cu soare
așa îmi rămâne până noaptea
când
oricât m-aș împotrivi
somnia mă aduce în același loc
părând că nu vrea să-mi facă nici cel mai
mic rău

O BALERINĂ

dragostea e și atunci când
găsești balerina de porțelan primită de la
părinți

cu mâinile rupte
i le pui la loc cu două picături de lipici special
dar după aceea n-o mai ascunzi înapoi în
dulap

ci o așezi
fie și pentru câteva ore
deasupra televizorului din dormitor

O ATINGERE

cu cât trăiești mai mult
cu atât îți dorești mai puțin
ca o mână care se întinde din toate încheieturile
dar nu ca să prindă
să strângă
să ia
ci ca să atingă
atât
cu vârful
degetelor

O PLIMBARE

mă plimb într-un cimitir
printre mormintele unor necunoscuți
mă uit la cruci

privesc pozele de pe ele
citesc nume
uneori fac scăderea dintre anul sfârșitului
și al nașterii

oftez din când în când
dar nu pot spune că sufăr

căutați pe cineva anume?
mă întreabă de la distanță un domn cu
ochelari rotunzi
ce mă urmărește de când am venit

mă gândesc că aproape la fel sunt chestionat
când intru în magazinele de pantofi
ca să mă uit la modelele noi sau le cele
reduse

căutați ceva anume?
doar că aici nu pot răspunde ca la pantofi
mulțumesc, mă uit puțin
aici sunt o mulțime de morți care se cunosc
între ei

sunt rude unii cu alții
sunt prieteni vecini dușmani
au copilărit împreună au iubit aceleași fete
pământul pe care mă plimb e într-un fel
al lor

omul care așteaptă un răspuns de la mine
e de-al lor

iar să mint într-un cimitir nu se cade
domnule
îi spun
pe mine mă caut

O POSESIUNE
PERICULOASĂ

scriitorii poartă cu ei
carnețele caiete agende
au prin buzunarele de la pantaloni cocoloașe
de hârtie scrisă

în cele de la cămașă
coli împăturite și răsîmpăturite
în buzunarele de la haină au petece de
șervețele și colțuri rupte în grabă
pe care sunt mâzgălite tot felul de înscrisuri
ciudate

scriitorii au tot timpul hârtie asupra lor
și nici unuia nu-i pasă că hârtia se aprinde
ușor și arde repede

MOSTENIRI APĂSĂTOARE

DANIEL VIGHI

Aș vrea să scriu (și după cum vedeți chiar asta fac) despre lucruri greu de povestit, despre strania lor lipsă de conținut și despre cum, datorită muncii unor autoare precum Smaranda Vultur și Getta Neumann, capătă sens. Nu despre istorie vreau să vorbesc în cronica aceasta a mea despre o frântură din istoria comunității evreiești din Timișoara. Nu istoria este marea mea absență din acele lucruri greu de povestit pe care aș vrea să le povestesc, ci omul, prezența lui cu toate cele: stereotip comportamental, tristeți, bucurii, plictiseli – de ce nu? – plăcerile simple ale unei hoinăreli pe ulițe în care ai copilărit cândva. Și mai înainte de toate, ceva anume al unui exotism căruia nu-i știu numele, se construiește proustian din semnale îndepărtate și despre anume stare de reverie perplexă. Și totuși, ce anume sunt evreii?

Întrebarea asta este a unui adolescent din Lipova rătăcit într-un cimitir mititel cu câteva stele funerare scrise cu un alfabet el însuși straniu, stârnitor de fantasmă și mister. Ce sunt evreii într-o lume fără evrei. Ce sunt evreii într-o lume care mai poartă dinspre dumnealor praful din podul bătrânei case pe care am moștenit-o pe strada Memorandului din Timișoara. Cărți ungurești despre te miri ce nimicuri înduioșătoare, îngălbenite de trecerea anilor în podul casei surpate de căldurile verii, de gerul iernilor fără foștii proprietari. Sticlele mărunțele de un sfert de litru de sifon pe care prea bine le poți folosi astăzi pe post de podoabă rafinată în case moderne, uiegi prăfuite asemenea cărților ungurești împodobite cu găinaț de porumbel, pe care producătorul a scris numele nemțesc al unor străvechi lumi din care nu știu nimic.

Stau acasă și adulmec vechituri din pod și din pivniță; caut omenescul din dosul precarității lor pe măsura unor madlene proustiene. Cu observația că parfumul de mucegai și obiecte părăsite nu-mi stârnesc, așa ca marelui prozator, amintiri ale timpului meu pierdut, ci al lor, al unui popor care a fost pe aici cândva și n-au mai rămas în urma lui decât perdele vechi, decolorate, o cutare pernă decolorată și ea, din aceea decorativă pe care o știu din copilărie și despre care mi se spune că ar fi fost lăsată, cândva demult, la vremea plecării la Israel, plecare căreia i se spune într-un fel sonor "a face alia", care tocmai așa ceva ar putea însemna.

O plecare ea însăși învăluită în povești cum fu aceea a lui nea' Macek, fost șofer la "mașina mică" de la regionala de partid Banat, altfel o Volgă uriașă, care nene îmi spunea mai anii trecuți, pe când lucram la reparațiile casei cu odăi înalte și uși ca în filmele rusești cehoviene ale lui Nikita Mihalkov, să săpăm sub pragul ușilor că precis acolo sunt niscaiva averi ale evreilor plecați în vremea pe când nenea Macek învărtea volanul Volgăi de partid. Tot el mi-a povestit, reducând ușor volumul între două înghițituri din vișinata dibuită în pivnița părăsită – "e bună", mi-a spus, "băgăm ceva triple sec și e și mai bună" – și pe când înghițea din vișinata veche precum sticlele cu sodă (denumirea de proveniență teutonică a apei sifonate) așadar, între două înghițituri, se petreceau amintirile lui nea' Macek despre ce anume a auzit el la regionala de partid cum că evreii care pleacă undeva departe au lăzile cu țoale și alte lucruri vechi și fără valoare bătute în cuie de aur ca să nu se prindă vameșii noștri care, totuși, vigilenți nu s-au lăsat înșelați.

Ciudățeni pe care cărțile Smarandei Vultur și aceea mai nouă a Gettei Neumann (*Destine evreiești la Timișoara. Portretul comunității din perioada interbelică până azi*, Editura

Hassefer, 2014) le corijează simplu: povestind, provocând la povești oameni despre care nu mai știu nimic, mai ales cei din generația mea, vagi amintiri, cutare domnișoară bătrână care venea la Sfatul popular Lipova cu dichis austro-unguresc, cu cercei uriași în lobul urechilor octogenare, domnișoara, fostă avocat, pe care toți o înconjurau cu un soi de respect, dar și de curiozitate asemenea aceleia cu care privim la vreo broască testoașă pe care, acolo, la Lipova, o vedem întâiași dată: "doamna Benedek este evreică", zicea mai pe șoptite, incolor, cutare dintre confrății birocrăți ai mamei, și doamnei tare îi plăcea să se așeze cu gesturi de politețe stranie pentru democrația populară pe scaunul din birou ca să se întrețină despre nimicurile vieții lipovene cu mama mea, pe atunci tânără funcționară la ghișeu cu publicul, jucând o politețe afabilă în dosul căreia își masca o anume agasare pe care i-o stârnea octogenara domnișoară cu cercei și inel din alte vremuri.

Povești încurcate din nimicurile vieții, așa cum le întâlnim în multe din consistentele istorii de viață colecționate de Getta Neumann dintr-un nobil devotament pentru lumea în care a copilărit, supravegheată de silueta nobilă și de profilul tatălui, "rabinul nostru", cum îl numeau timișorenii. Așadar gesturi, priviri jenate, alteori încruntate, răsărite din moștenirea apăsătoare a istoriei despre care am în plan să scriu o serie de povestioare.

Una dintre ele în prag de liceu îmi răsare în amintire, era început de vară, eram tot printr-un birou din Primărie, de data asta nu mai exista Sfatul popular al primilor ani ai existenței mele marcate de mireasma de plumbagină și de frumusețea întortocheată a mașinii de scris Remington, acolo o discuție oarecare, de o banalitate pe care o poți găsi doar în lumea fără anvergură a micilor orașele de provincie, apoi deodată observația funcționarului Vapină, domn cu mânecute din moșteniri birocratice interbelice, spunând în doară despre poporul acela care se mișcă ineluctabil spre Sion: "în fond, oameni cumsecade, nu pricep ce-or fi având nemții cu ei de i-au pedepsit așa", apoi privirea încurcată a bonomului Kilzer, șvab cu simțul umorului – tehnician la spațiul locativ: moșteniri, toate astea, apăsătoare ale istoriei care ne bântuie și azi pe cei care vrem să pricepem cum a fost (și mai poate fi!) cu puțință răul civilizat. În civilizație.

Despre el și despre urmările lui există, alături de alte multe povești de viață din cartea Gettei Neumann, aceea a maestrului Ladislau Rooth: dramatică, plină de crime, de umilințe nedrepte, de lagăre, de echilibru de funambul pe frânghia dintre viață și moarte. Și peste întreg destinul acesta amarnic, muzica eliberatoare, muzica în stare să răsplătească și să aline barbaria lumii moderne. Tot aici veți găsi și istorisirile domnului Alon Gal pentru care totul – bombardamentele în miez de noapte, refugiul din fața războiului înspre Lugoj la început de septembrie 1944 – totul este, mai degrabă, aventuros, amestec de joc al copilăriei și plenitudine a trăirii. Alt obraz al războiului care poate fi (iată!) umanizat de inocența pruncului. Două ipostaze între cele multe din cartea aceasta care umple un gol din istorii savante, cu un salvator parfum de viață, în umanitatea ei la îndemână. Prin truda Gettei Neumann suntem mai aproape de un popor și un destin. Nu este deloc puțin lucru, dimpotrivă, aș spune, autoarea se așază într-o bună continuitate cu truda părintelui ei, căruia, nu întâmplător, celelalte nații ale urbei, îi ziceau, cu anume mândrie posesivă, "rabinul nostru".

DE LA PASTORALELE SMERITULUI SERGHIE PÂNĂ LA DEBARCAREA DIN NORMANDIA VIOREL MARINEASA

În căutările mele bezmetice prin biblioteca personală, dau mai mereu peste o carte cu un format aparte: 19,5/25. Copertă portocalie, titlul tipărit într-o alternanță de bordo (inițialele) și negru (restul). Pe frontispiciu e reprezentat Iisus Hristos, înrămat în ornamente vegetale. Elementele de pe copertă se regăsesc, în mare măsură, și-n interiorul cărții. Volumul mi-a fost dăruit de prietenul Remus, bibliofil de anduranță, cel ce, înainte de 1989, a creat o școală particulară în care se studia greaca veche (modestă replică locală la spiritul Păltinișului), pentru a contracara cumva vacarmul gol produs de propagandă oficială. Aparținuse, cu decenii în urmă, Bisericii ortodoxe române din Măureni, așa cum atestă sigiliul aplicat pe pagina de gardă. *Biserica Ortodoxă Rusă și Războiul pentru Apărarea Patriei* a apărut în anul 1950, la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, în colecția "Documente bisericești", traducere de Paul Donici. Are trei secțiuni: Pastorale către clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Ruse; Pastorale către creștinii din alte țări; Telegramme.

Cele mai multe pastorale, emise între anii 1941 și 1943, sunt semnate de "smeritul Serghie", locțiitor de patriarh și apoi patriarh al Moscovei, omul care, în 1927, a semnat pactul cu diavolul, adică s-a supus puterii sovietice atee (după ce aceasta îl maltratase pe Patriarhul Tihon și-l lichidase pe urmașul său, Mitropolitul Petru de Krutițk), mințind că Biserica nu suferă niciun fel de persecuții. I-au fost împotrivă Biserica Rusă din Catacombe și Biserica Rusă din Diaspora (ROCOR). Disputa continuă și-n zilele noastre, unii vorbind despre păcatul/schisma *serghianismului*, alții fiind de părere că a trebuit să plătească un preț pentru a salva credința. Mesajele lui Serghie (date la comanda lui Stalin, care și-a reamintit brusc de pravoslavnicia rusească) abundă în frumoase volute stilistice, ceea ce ne face să-i dăm dreptate lui Platon atunci când crede că ținta retoricii nu e neapărat adevărul. Cotropitorii naziști sunt asemuiți cu oștile unor Batâi-Han, Mamay, Carol al XII-lea al Suediei, Napoleon, cu cavalerii teutoni, "călcând în picioare orice învoieli și făgăduieli", iar gândul nostru zboară nesmintit la ticălosul Pact Molotov – Ribbentrop. Molohul hitlerist "înăbușă libertatea de conștiință, pângărește lăcașurile sfinte, nimicește cu bombe bisericile lui Dumnezeu, aruncă în închisori și chinuiește pe păstorii creștini, întemnițează credincioșii cari se împotrivesc mândriei lui nebune și planurilor lui de a-și întări stăpânirea satanică peste tot pământul... (...) ochii oamenilor ruși se umplu de lacrimi la vestea că în lăcașurile creștine sunt împușcate mame și bătrâni nevinovați și că bisericile sunt transformate în grajduri". Nazismul ca oglindă a comunismului sau doar *sfântă* Ipcrizie? Alergi la povestirea *Leii mecanici* a lui Danilo Kis (din volumul *Criptă pentru Boris Davidovici*). Edouard Herriot, lider al Partidului Radical și al muncitorimii din Franța, se lasă lesne în voia grosierei propagande sovietice, dornică să-i spulbere suspiciunile referitoare la libertățile cetățenești. Peste noapte, la Kiev, în 1934, Catedrala Sfânta Sofia (pe care comuniștii o transformaseră în fabrică de bere) revine la rosturile inițiale. Celiustnikov, redactor la ziarul *Zorile noi* și responsabil cu lupta împotriva religiei, îmbracă, la comanda secretarului de raion, o sutană din recuzita teatrului și devine preot de circumstanță. Asistă la slujbă, pe post de enoriași, activiști mărunti, ofițeri din Ceka (tatăl NKVD-ului și bunicul KGB-ului) și soțiile lor. Franțuzul pleacă mulțumit, fără să aibă habar că i s-a jucat o farsă și că în Ucraina, la sate, tătuclui Stalin, instaurase Marea Foamete, căreia i-au căzut victime șapte milioane de inși. Tot atunci a fost eliminată elita ucraineană în proporție de 80% și s-a desființat Biserica Autocefală a țării.

Cu cine se mai bate smeritul Serghie în ale lui pastorale? Cu duhul lui Simon Petliura, cel ce visase la o renaștere ucraineană și fusese președinte al unei efemere Republici Populare (1919-1921), separată de Rusia, fie albă, fie bolșevică, pentru a fi asasinat în 1926, la Paris, de un anarhist; cu Polikarp (Sikorski), episcop al Vladimiro-Volânskului, care (ce-i drept, prost inspirat), s-ar fi pus la dispoziția nemților, ca să obțină garanții în ce privește autocefalia Bisericii Ucrainene... Iată-l demascat: "... atât în monahism cât și în arhierie, el s-a purtat ca un adevărat petliurist: se lăuda cu ura lui față de *muscali*, căuta să vorbească numai ucrainește și se ferea să facă slujbe religioase în slavonește".

Pe cale de consecință, punând în balanță și conlucrarea unor detașamente ucraineano-căzăcești cu trupele hitleriste, adversarii de astăzi ai independenței Ucrainei au abilitatea (o abilitate cam din topor!) să asocieze cu fascismul tendințele sale centrifuge față de punctul de comandă al panslavismului. Fac însă uitată împrejurarea că, din cei 11 milioane de morți ai Armatei Roșii în războiul antihitlerist, un sfert au fost ucraineni. (Ca să judecăm cinstit, semn că lecțiile istoriei se predau degeaba, știam de la românii trăitori în zona Cernăuțiului că "revoluția portocalie" din 2004 nu a adus pentru ei mai multă Europă, ci un naționalism ucrainean exacerbat; apoi, după victoria Euro-Maidanului, în acest an, prima măsură, nefericită, a noilor autorități a constat în abolirea limbilor regionale.)

Continuare în pagina 31

DESPRE GLORIE (VI) PAUL EUGEN BANCIU

Mă întreb dacă rostul acestor rânduri este de a-mi ușura calea pentru a lua o hotărâre, sau de a mi-o îngreuna, prin analize la limita admisă de un text pentru a vedea vreodată lumina tiparului. Sincer să fiu a fost o terapie, un mod de a ieși din blocajul instalat în toamna anului trecut, când dintr-o dată am devenit absent la tot ce se întâmpla în jurul meu și incapabil de a avea o reacție, de a mai comenta ce trăiam. A trebuit să reiau introspecțiile acestea pentru a mă elibera de blocajul instalat. A trebuit să încerc să-mi aduc aminte de toate tarele sufletului, de a mă vedea cu ochi cinic, poate nu atât să mă determine să nu regret dacă voi părăsi actualul statut, ultimul din viața mea și, cel mai important poate, cât pentru a-mi ușura comunicarea cu mine, ca un fel de antrenament necesar înainte de a comunica altceva celorlalți.

De la acest pas, la povestea pregătită să fie scrisă n-ar mai fi decât vreo două, trei săptămâni de liniște la munte, în acea cameră pe care, ca slujbaș, nu mi le mai puteam oferi. Mă tem să nu intru din nou în vrie, să nu ajung ca, înainte de a mă vedea eliberat de toate, să trăiesc un nou blocaj. Mă iluzionam că lumea așteaptă de la mine texte pe care n-am mai apucat să le dau, așteaptă de la mine o prezență tonică, pe care am pierdut-o, călătorind pe căile întortocheate ale administrației și răspunderilor ce depășeau puterile unui om singur, aflat în decalaj față de cerințele sufletului său. Amintesc mereu de suflet, pentru că simple texte fără o poziție clară, pornită din interior, dau toți cei ce scriu pe la gazetele literare, de parcă ar fi cu toții editorialiști la unul din ziarele centrale.

Da, m-am lămurit acum că în perioada cât am fost directorul unei biblioteci publice, mi-am găsit un refugiu de lumea prea agitată a literaturii, de cea politică, întrepătrunse una cu alta mai mult decât s-ar crede. Cenzura lui Ceaușescu a făcut pui mulți în cugețul fiecărui om cu computerul sau mașina de scris în față. Nu e gazetar care să nu se întrebe când și pe cine să lovească sau, dimpotrivă, de cine să se ferească. Văd dușmăniile pe față, transmise și exploatate de redactorii de televiziune în emisiuni "față în față", atât ale universitarilor, deveniți dintr-o dată niște cațe democratice, incapabile să asculte măcar argumentele celor pe care-i împricnează, dublate de chemări în instanțe, spre deruta tuturor studenților, că văd subminată de la rădăcină autoritatea, chiar ca idee de structură ierarhică, cu șefi și subordonați. Își văd profesorii de la cursuri împrôșcându-se cu venin pentru niște cauze la îndemâna funcționarilor din administrația unei primării de târg, doar pentru că au principii diferite, pentru că fac politici diferite, pentru că unii sunt în prag de pensionare și alții le vor urgent locul, postul, dar mai ales salariile ultimelor trepte, care pot acoperi fără greutate veniturile angajaților unei întregi școli generale.

Să fi făcut parte dintr-o asemenea structură, să fi trebuit să iau o poziție, pro sau contra, să mă fi vârât în discordiile lor ar fi fost o erodare totală, care m-ar fi adus în câțiva ani la un sanatoriu. Mai întâi pentru că eu nu aveam dorința să-mi calc pe propriile principii, să iau masca unui Iuda, când știu cât îmi iubesc țara, și-n cele din urmă, pentru că înainte de '89 coordonam pagina de filosofie, pagina de proză și de arte, fiind singurul absolvent de filosofie din redacție.

Spun toate astea pentru că le știu toți. Urma constructorului, a scriitorului și ziaristului rămâne. Un pod surpat îl poate duce la pușcărie pe un constructor și la

douăzeci de ani după ce a ieșit la pensie. Cu celelalte două meserii e la fel, ba răzbunările trec și dincolo de mormânt, când sunt puși la zid de către urmași, ori executați de niște pioni ai jocurilor de culise, ce pornesc de la principiul simplu că doar ceea ce se creează acum e valabil, că adevărul aparține celor în viață, învingătorilor.

O mie de zile de concedii medicale sunt trei ani de viață petrecuți prin spitale, locurile unde ajunseseam să mă simt cel mai în siguranță. Am îmbătrânit crezând că n-o să apuc zilele ieșirii naturale la pensie, printr-o suită de amenințări cu pensionarea de boală, cu sărăcia unei morți anunțate din tinerețe, dar amânată mereu, cu reveniri spectaculoase într-un ring unde nu mai puteam duce până la capăt un meci de cincisprezece runde. Femeia mea a înțeles pe jumătate asta, apoi s-a obișnuit cu gândul că voi pleca de lângă ea înainte de a îmbătrâni prea mult, deși uită mereu prin ce am trecut, pentru că nu-și dă seama de întregul calvar. Adevărul e că am ferit-o pentru a nu fi văzut eu ca un handicapat față de care nu poți avea decât sentimente de milă. Și ce viață mai e aceea unde unul din soți îl suportă doar pe celălalt, fără să mai aibă vreo urmă de sentimente pentru el? Ce viață mai e aceea unde unul dintre soți devine un balast pentru familie? Norocul meu că am avut o structură destul de rezistentă, cu o mare forță biologică de refacere. Am fost un om care a iubit viața și a înțeles-o pe măsura sufletului său. Am fost, spun, pentru că nu mai sunt același de altădată. Cad, dar mă ridic tot mai greu, ferindu-mă să cer ajutor decât atunci când simt că totul se termină.

Un calvar de care m-am eliberat prin uitarea de moment. La repetarea unei stări de odinioară totul se va redeschide ca o rană supurândă uitată cu pansamentul pe ea, știu asta, pentru că am trăit-o de mai multe ori. Nu cerșesc dragostea nimănui, deși orice ființă se simte mai în siguranță atunci când are alături un alt suflet. Știu că sunt un sentimental, un romantic, dar asta e structura mea de bucovinean-ardelean, hulită de toți cei între care trăiesc, ca un străin acceptat pentru munca lui și atât. În clipa în care nu mai ești util, devii un balast, indiferent ce ai făcut și cât ai luptat cu tine pentru a te recupera. Se va crede că sunt obsedat de mine, că doresc să trăiesc dincolo de toate previziunile medicilor care m-au tratat. Scrisul m-a salvat de fiecare dată, m-a întors din drum și m-a eliberat de o parte dintre gândurile negre. Când știi că mai ai ceva de făcut, te întorci și de pe patul de moarte.

Am evitat să iau în calculul hotărârii de a abdica tocmai starea precară a sănătății, dar am ajuns la vârsta la care toți cei dintr-o generație au cam aceleași rezultate ale analizelor medicale. Am evitat să iau în calcul și acest amănunt din viața mea, pentru a nu cădea în dunga melodramei, deși mai toți oamenii se află în asemenea situații. Totuși, în clipa în care mi-am dat seama că am pornit pe o pantă fără posibilitate de redresare și am intrat într-un blocaj major, mi-am pus de îndată și problema abdicării, dintr-un raționament simplu de corectitudine față de o instituție de care mi-am lăsat viața aproape două decenii, și față de oamenii ei, colegii pe care i-am condus cum am știut, fără mari zgâlțâituri, dar cu mare speranță. Poate că și postul acela, așa cum intuia femeia mea, a fost un fel de plută menită să mă scoată la liman din fața vârtejurilor ce mi se pregăteau.

Atunci, când încă femeia mea era doar

profesoară de liceu și pretențiile ei erau mai mici, iar salariul cumva comparabil, totul părea într-o normalitate perfectă. Nemaivând pe nimeni alături, am văzut în ea singurul om căruia mă puteam confesa, deși după ce a urcat treptele universitare a devenit mai circumspectă. Familia din care proveneam mă abandonase de mult. Eram chiar un pericol pentru ea, ca aflând anumite amănunte nedorite din trecutul ei, să le scriu în vreo carte și să o compromit definitiv în fața lumii. Departe de mine asemenea gânduri. Nu m-am răzbunat eu nici pe cei

de la ziarul din Ardeal, care mă terminaseră prima dată la doar 27 de ani, pentru că *Zigguratul* e o parabolă, un mod mai delicat de a analiza un sistem în întregul său. Nu m-am răzbunat nici pe cei ce m-au silit să stau mereu la margine, pentru că eram străin de locurile acestea. Un străin care a răzbit singur până la acest capăt de viață, unde tot singur va trebui să se regăsească pe sine pentru a mai supraviețui câțva, până când cele o mie de zile de concedii medicale, cei trei ani și ceva de detenție prin spitale, se vor răzbuna.

JURNAL DE FAMILIE PIA BRINZEU

20 februarie 1940. Bunicul Brînzeu a căzut pe gânduri. Se frământă în legătură cu urmașii săi. Au devenit prea independenți, deși, după părerea lui, nu sunt prea descurcăreți. Primul născut, Felician, ar fi trebuit să își termine deja lucrarea de doctorat despre Goga; al doilea, Pius, tatăl meu, a revenit din Franța – ce l-o fi apucat? –, unde a stat unsprezece ani și părea să aibă un viitor reușit ca medic, dar a susținut mereu că francezii l-au ajutat să ajungă directorul spitalului din Strasbourg doar pentru că știau că se va întoarce în țară; iar al treilea, Iulian, a terminat științele economice, unde dorește să activeze, dar și-a dat doctoratul în drept. Doar mezina, Domnica, e singura despre care nu își face griji. Studentă la București în anul al doilea la Litere, e cuminte și ascultătoare. În curînd urmează să se căsătorească cu avocatul Birău, un tânăr promițător, găsit de el. Nu sunt ei foarte potriviți, recunoaște bunicul, dar Birău are o carieră frumoasă în față. Să le dea Dumnezeu noroc!

E nemulțumit în special de Pius. Se enervează prea tare când bunicul se oferă să-l ajute. Își amintește că i-a scris din Franța să nu se amestece prea mult în viața lui când va reveni în țară, că își va aranja singur situația, având legăturile necesare. Iar în iunie, înainte de a pleca la București să-și echivaleze diploma, l-a cam repezit. Bunicul voia să-i pregătească o cerere în care să menționeze o eventuală reducere sau chiar anulare a taxei de echivalare și Pius s-a răstit la el: "Ce-ți bați atâta capul, doar eu plătesc!" Copilul e tot copil, chiar dacă are 28 de ani, și, în nesăbuința lui, crede că se poate descurca singur. Dar nici măcar nu și-a dus cererea la Minister până nu a vorbit cu el. Ce bine că au venit să instaleze telefonul și a putut, chiar de la distanță, să-l sfătuiască ce să facă!

Brusc, ușa bibliotecii se deschide cu zgomot, lovindu-se de perete. Intră bunica, roșie la față. Coana preoteasă abia respiră de emoție: "Ce veste îngrozitoare! Nica ne scrie că nu mai vrea să se mărite cu Birău. Vai, vai, vai! Ce va zice lumea?" Consternată, îi arată scrisoarea în care fiica lor folosește cuvintele bunicului pentru a mărturisi că a hotărât să le facă pe plac și "să se orienteze spre un punct fix, în loc de atâtea fluctuații ale cunoștințelor studențești." Dar a ales un alt punct fix! Nu Birău, cel știut deja de toată lumea, ci un soț pe care să îl iubească!

"Imaginează-ți cine e", se îngrijorează bunica, "prietenu l lui Pius din Franța, inginerul Cojocariu, cel care ne-a vizitat de Crăciun." A fost o vizită scurtă, de trei zile și nu au aflat prea multe despre el, doar că este implicat în lucrările începute de societatea "Industria Auriferă" pentru construcția fabricii de zinc de la Copșa Mică. Atât. E un tânăr simpatic, nu-i vorba, un om de lume, trăit prin Franța și Italia. I s-a părut bunicii că s-a uitat cam lung la Nica și a invitat-o de vreo două ori să meargă la plimbare împreună. Dar bunicul n-a observat nimic. Discuțiile s-au purtat tot timpul numai despre război și cine a mai avut grija a doi tineri care abia s-au cunoscut? De Anul Nou Alexandru era deja plecat, așa că nici măcar nu au apucat să danseze împreună. Și, culmea, au fixat deja logodna peste o lună și nunta la vară, fără să întrebe pe nimeni nimic. Blitz-krieg! Război în timpul războiului... Oare să fie de bine? "N-avem încotro", suspină bunicul. "Mi-e teamă că nici fata noastră nu se va mai lăsa prea mult îndrumată. Dar, cine știe, poate că inginerul este omul potrivit..."

VIZUAL SI VIZIONAR

(I) Unul din marii bizantinologi ai veacului trecut este aclimatizat și la noi prin volumul de referință Endre v. Ivánka, *Elenic și creștin în viața spirituală a Bizanțului timpuriu*, ediția a II-a, trad., postfață Vasile Adrian Carabă, Editura Nemira, București, 2013, 136 p. Austro-ungar prin filiație familială, dar și ca structură mentală, școlit într-ale teologiei, filologiei clasice și istoriei filozofiei, cu stagii de predare la Budapesta, Viena, Graz și chiar Cluj (1941-1944), el a preferat studiile concise ca mijloc de cercetare și propagare a opiniilor sale insolite, dar cele trei cărți (nici ele de foarte mari dimensiuni) au marcat neîndoios un jalon important în evoluția domeniului pe plan mondial. Strălucitoare și extrem de modernă, de pildă, rămâne demonstrația din acest volum apărut inițial în 1948, după care gravele erezii din viața Bisericii veacurilor III-VIII (origenism, arianism, nestorianism, monofizitism, iconoclast etc.) au avut toate în comun temeuri ale gândirii elenice "exprimată în structurile lor filozofice bine determinate de curentele dominante ale epocii". Dar, aparent paradoxal, ele și-au găsit reprimandarea și înfrângerea grație exact aceleiași elastice structuri de gândire grecizant-elenice "tocmai prin modul potrivit de abordare și încadrare a ei în spiritul credinței creștine", cum subliniază traducătorul și editorul întregii colecții "Byzantium", pe care am omagiat-o în repetate rânduri pentru profesionalism, deschidere culturală și acribie științifică. Cât despre versiunea autohtonă a lucrării de față, felicitări pentru adaptarea cursivă a unei sintaxe literalmente tardo-latine prin care sintaxa germană a savantului seamănă mai mult cu frazarea alambicată cantemiriană ori cu cea arborescentă de la cumpăna secolelor trecute, în care excela genialul cronicar al vieții romane Theodor Mommsen.

(II) Un harnic și industriuos cercetător timișean oferă cititorului avizat o privire interesantă și aprofundată asupra mitului reprezentativ "pentru export" al plaiurilor carpatine, prin noua monografie semnată Marius-Mircea Crișan, *Dracula și reprezentarea ficțională a spațiului românesc*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, 294 p. Văzută ca (încă) "un răspuns românesc la acest subiect", lucrarea academică de față, elaborată în cadrul unui proiect de mai mare anvergură, caută să analizeze influențele literare ale "paradigmei inventate de Bram Stoker", focalizând pe sinteza textelor ce au configurat și consacrat Transilvania ca "spațiu vampiric" și pe scrierile britanice care au deconstruit treptat acest veritabil stereotip cultural. În fine,

scriitori români precum Marin Sorescu, D.R. Popescu, Marin Mincu, Victor Iancu, Alexandru Mușina sunt convocați sintagmatic pentru a răspunde "într-o manieră mai mult sau mai puțin polemică" declucului planetar vampirico-transilvan ce a pătruns până în desenele animate pentru copii (vezi, e.g. *Hotel Transilvania* din 2012). De altfel, după convenitele onorări ale efortului reînnoit și performant propriu tânărului erudit, îi sugerăm – dacă tot a făcut trecerea către teatru și interpretările dramaturgice ale mitului – să își mute pe viitor atenția asupra spațiului cinematic, unde posibilitățile comparative sunt infinite, ca și bucuria vizionării unor filme regizate de maeștri versatili și extrem de diferiți stilistic, de la Mel Brooks și Coppola, până la Werner Herzog, Roman Polanski și foarte recentul Dario Argento.

(III) Și fiindcă am virat discursul de întâmpinare către aria vizualului, nu pot să ratez ocazia de a-l recomanda călduros pe cel mai autorizat și mai calificat critic de film de la noi. Mircea Neacșa nu este neapărat și cel mai notoriu comentator al fenomenului cinematografic, deoarece nu apare obsesiv la televiziuni și se dovedește oarecum super-calificat pentru nivelul actual al discuțiilor de specialitate de la noi, cu doctoratul său în teorie filmică și audiovizual dat la Sorbona și Düsseldorf pe tema carnavalescului fellinian, prin elevatele cursuri universitare cu care a străbătut țara, poposind și la Timișoara, cu ordonatele și profunde articole de critică literară și cinească din revistele serioase din țară și străinătate. Încă nu am văzut recent apăruta *Introducere în abordarea semio-cognitivă a analizei de film*, dar m-au încântat pe deplin cărțile apărute relativ recent la Brumarul local: *Camera secundă. Articole și Studii de Film* (2011, 286 p.), respectiv *Cinematograful postfilmic. Note și lecturi despre filmul contemporan* (2013, 318 p.). Pentru studenții mei de la Arte și Design au devenit bibliografie obligatorie, iar pe mine însumi m-au introdus într-un limbaj de specialitate pe care la un moment dat mi-aș fi dorit să îl aclimatizez eu însumi în limba noastră nativă. Un semnal de alarmă puternic împotriva "paupertății studiilor academice care au tangență cu teoria audiovizualului" într-o societate văzută de el "în declin și care s-a adaptat la starea de perdant istoric" (poate un pic excesiv aici!), concomitent cu metamorfozarea concetățenilor săi "în masă de manevră facilă pentru mecanisme automate de persuasiune și de marketing politic"! Adevărat, îngrijorător și vrednic de remediat printr-un demers de atare calibru.

RUSIA MEA DIN CIOBURI (III) RADU PAVEL GHEO

RUSIA DIN AMERICA

Am locuit un an în Statele Unite împreună cu soția mea, Alina. Câștigaserăm dreptul de rezidență și am fi putut rămâne acolo. N-a fost să fie. Nu ne-a plăcut, așa că ne-am întors în România.

În America am cunoscut și câțiva ruși – majoritatea tineri, între 20-30 de ani. Pe unii i-am cunoscut mai îndeaproape și i-am comparat, inevitabil, cu imaginea rusului din cărțile citite. Se potrivea, se cam potrivea... Mari scriitori au ruși!

În complexul unde locuiam venea din când în când o rusoaică tânără – și frumoasă, desigur: Ecaterina. Nu accepta însă să i se spună Ecaterina sau Katia. Ea era de-acum Catherine. Cathy.

Iată una din ciudăteniile sau "misterele" sufletului rusesc. Rușii aveau un fel straniu de a se integra (sau camufla) în societatea americană. Am scris despre ei chiar cât eram acolo, în priză directă, iar textul a intrat apoi în volumul meu *Adio, adio, patria mea...* Iată cam ce am văzut. "Am văzut că... [rușii] își americanizează numele cât pot, ca să nu le pună probleme de pronunție americanilor care i-au primit în patria lor. Mihail devine imediat Michael, Ivan își leapădă pufoaica și se scrie John, Igor se descurcă și el cum poate. Pentru numele de familie mulți aleg o variantă franțuzită, care are o conotație nobilă, mai ales în America. Găsești grămezi de Volkanoff, Shoschtakoff, Cherniloff. Însă m-a impresionat fervoarea cu care, atunci când se întâlnesc, fie că se cunoșteau sau nu dinainte, rușii vorbesc între ei în rusește. Doar în rusește". Ciudat, paradoxal... rusesc, nu?

Revenind la Katia-Cathy, tînăra știa că e frumoasă și se pricepea să o arate. În timp ce americancele, inclusiv cele dăruite cu frumusețe, se îmbrăcau șleampăt sau plat, asexuat, de obicei în blugi și tricouri lălii, de trebuia să te muncești câteva secunde ca să le deosebești fața de dos, Cathy își etala feminitatea și sexualitatea așa cum femeile din Europa de Est știu s-o facă foarte bine, iar rusoaicele, cel mai bine. Se îmbrăca elegant. Purta fuste mini sau midi, dezgolindu-și măcar pulpele, își asorta veșmintele și accesoriile, zîmbea dulce, nu profesional, se alinta, se unduia... Când am cunoscut-o, tocmai îl cucerise pe un vânzător de magazin, cu care urma să se mărite. Tipul era frumuseț, plăcut, vesel și mai ales cetățean american, astfel că, odată cu căsătoria, Cathy urma să obțină și cetățenia SUA.

Povestea Katiei devenite Cathy mi s-a părut exemplară pentru felul în care rușii (și mai ales rusoaicele) reușesc să se descurce în lume, profitând de șansele oferite de sistemul în care intră și exploatăndu-i slăbiciunile. Petersburgheză și absolventă a Facultății de Litere, Katia venise împreună cu familia în SUA prin 2000. Aveau statut de refugiați politici. De cine se refugiase ea în 2000 habar n-am, dar știu că un refugiat politic beneficiază de niște avantaje pe care imigranții economici nu le au. Apoi, ajunsă acolo, Katia se angajase ca îngrijitoare la domiciliu a unei americance ușor handicapate. Nu trecea pe la asistata ei decât atunci când avea chef, dar încasa regulat cecul trimis de guvernul Statelor Unite. Când cea pe care ar fi trebuit s-o îngrijească protesta și o amenința cu denunțul la autorități, Katia venea câteva zile la rînd, pînă o îmbuna. Americanii sînt atît de naivi! Iar Katia era rusoaică și avea farmec, cum am zis.

Katia fura când și cînd de prin magazine. Lucruri mărunte, fleacuri vag utile: pixuri, agrafe de birou, dulciuri... O făcea, după cum spunea chiar ea, "de antrenament". Tot de antrenament urma să fie și căsătoria ei: după obținerea cetățeniei, Katia avea de gînd să-i dea papucii vânzătorului și să își ia un bărbat înstărit, mai potrivit cu statutul ei de licențiată frumoasă din Rusia. Katia – o rusoaică autentică, un personaj de roman.

Nedrept aș fi însă dacă n-aș pomeni aici și de Igor – unicul Igor pe care l-am cunoscut. Eram amîndoi vânzători într-un magazin. Îmi vine greu să-l descriu altfel decât printr-o analogie cu un personaj din Dostoievski: Alioșa Karamazov. Era înalt, blond și cu gesturi aparent lente, dar extrem de eficace. Nu l-am văzut furios decât o singură dată (parcă...). Era tot timpul blajin, amabil, săritor, cu un zîmbet timid pe buze și o bunătate aproape vizibilă. Radia.

Igor le era drag tuturor și părea să placă și el pe toată lumea. Am simțit de multe ori că o carte sau alta vibrează de realitate vie, dar mult mai rar că, așa cum spunea Oscar Wilde, "viața imită arta". Unul din cazuri a fost el, Igor-Alioșa.

ÎN APĂRAREA CAPITALISMULUI

CRISTIAN PĂTRAȘCONIU

Cartea *Franța, Europa, România. Eseu despre economie, politică și libertate* reprezintă volumul de debut în limba română pentru Bogdan Călinescu. Nu este, desigur, un debut absolut. Sau este – după știința mea –, dar sub acest nume. Fiindcă, în 2005, 2008, 2009 sau în 2012, Bogdan Călinescu a publicat în Franta cărți cu un excelent ecou la public și la critică – dar sub un alt nume: Nicholas Lucassin. De altfel, inclusiv acest volum "topește", în bună măsură, eseuri din două dintre cele patru cărți publicate în Franța. La această selecție – care nu e deloc "datată" – ba dimpotrivă, o spune chiar Bogdan Călinescu, e de o "actualitate siderantă" – se adaugă notele sale pline de prospețime și de idei din lunarul ieșean "Timpul", precum și un eseu din, din păcate defuncta, "Idei în Dialog". Aceasta este, foarte sumar formulat, "rețeta" după care a fost alcătuit volumul în limba română al lui Bogdan Călinescu.

În preambulul cărții, Horia-Roman Patapieviți spune că avem "o carte perfect argumentată" (și duce mai departe această afirmație – "care constată răul lumii noastre civilizate – statul, nu statul în sine, statul care ne-a naționalizat societățile, ne-a etatizat viețile, ne-a ipotecat proprietățile, a pus botniță libertăților – uniformizând egalitățile și înregimentînd fraternitățile"). Și, adaugă Horia-Roman Patapieviți: "din carte aflați din observații, și nu din teorii, de ce nu este și ce anume, de fapt, este. Iar concluzia e atent și îndelung susținută de dovezi". Așadar, *argumente, observații, dovezi*. Din abundență!

Pentru cîmpul editorial românesc și pentru aria tematică pe care o survolează și explorează, o asemenea carte este rară. Nu avem de-a face, desigur, cu o carte de statistică, nu e o lucrare de sociologie, nici de filozofie politică aridă. E ceva, cum spuneam, neobișnuit pentru peisajul nostru editorial atunci cînd propune referințe livrese de frontieră. Este un volum de istorie recentă, de istorie a ideilor, care are asemănări de familie, spre pildă, cu volumele lui Jean Sevilla – aceeași forță ideatică ieșită din comun, aceeași pasiune pentru adevăr, fapte, demonstrație, aceeași voluptate de a demistifica, aceeași insistență de a lua în calcul detaliile care sînt scoase din discuție de adepții postmoderni ai, să zicem, idealismului german – cei care spun, de exemplu, că "dacă realitatea mă contrazice, cu atît mai rău pentru ea". E un volum în care o foarte solidă și igienică plasă teoretică – de multe ori, explicit numit ! – adună și pune în valoare date esențiale ale lumii de astăzi.

În 1991, ca tînăr student, Bogdan Călinescu a părăsit România și a plecat în Franța. A rămas acolo. A vrut "să se integreze" în Franța, să înceapă o viață nouă. S-a detașat de România – o spune într-un dialog pe care l-am avut cu el în volumul *Noua Școală de Gîndire a Dreptei* – dar asta nu a însemnat că ar fi devenit dezinteresat de România. Dacă nu ar fi rămas în Franța (acolo unde și-a construit o carieră impresionantă), unde ar fi fost astăzi, ce ar fi fost astăzi aici Bogdan Călinescu? În ce

zonă a pieței autohtone de idei ar fi evoluat? Ce opțiuni publice ar fi făcut Bogdan Călinescu? În ce tranșee ar fi luptat? În spatele căror baricade? Cu fața la cine? Umăr lîngă umăr cu cine? Există nenumărate indicii în volumul apărut la editura Humanitas. O selecție minimală a acestora ne ajută să ne facem o idee cît se poate de clară. Iată:

1. La începutul anilor 90, Bogdan Călinescu ar fi fost, tranșant, radical, în alte zone decît în "tabăra" celor care au dominat primii ani ai democrației originale. Iată ce spune undeva Bogdan Călinescu: "despre cercul politic din România" – "ceea ce m-a frapat în anii 90 în România a fost apariția pe scena politică a securiștilor și a fostelor lichele comuniste. De asemenea, *ceea ce mi s-a părut atunci incredibil a fost nonșalanța cu care aceștia dădeau lecții de economie de piață*". Nu știu dacă Bogdan Călinescu avea barbă sau dacă purta ochelari la începutul anilor 90, dar, în caz că avea sau că purta, era destul de periculos pentru el.

2. Din cîte direcții ar fi fost o țintă Bogdan Călinescu? Citatul reproduș puțin mai înainte este revelator privitor la cum vorbește acesta despre "lichele comuniste". În volumul lansat recent, scrie des în această direcție – des, elocvent, dur, fără echivoc. Despre statul asistențial, despre Che Guevara, despre Lenin (dă un citat devastator din V. I. Lenin – "umanistul deplin al comunismului". Iată-l, inclusiv spre uzul celor fără memorie și, în egală măsură, pentru idioții utili ai vremurilor noastre: "Tovarăși, revolta țăranilor (culaci) trebuie strivită fără milă. Interesele revoluției sînt în joc. 1. Trebuie să spînzurați (în așa fel încît toată lumea să vadă) cel puțin 100 de țărani înstăriți, vampiri cunoscuți; 2. Să le publicați numele; 3. Să le confiscăți grînele și vitele. 4. Să luați ostatici ca să le fie frică de noi. Al vostru, V.I. Lenin").

Mai mult: scrie elogios despre Al. Soljenițin și groaznic de acid despre Karl Marx. Are cineva vreun dubiu că, privind și din această perspectivă, Bogdan Călinescu nu ar fi fost, din mai multe direcții, o țintă de cursă lungă? Iată ce poate spune: "față de nazism, comunismul beneficiază de clauza ideologiei celei mai favorizate". Este o formulă antologică și cît se poate de justă; dar, privită cu ochelari de cal, ea poate deveni un cap de acuzare în portofoliul noilor comisari ideologici de stînga ori neo-stînga!

3. În ce mă privește, sînt foarte convins că, la fel cum se întîmplă cu mulți lideri de opinie care apără democrația liberală, statul de drept, ideea de reformă autentică a statului, piața liberă, Bogdan Călinescu ar fi fost, în repetate rînduri, acuzat că e "nazist, fascist, radicalist, fundamentalist" – în (ne)buna tradiție a tirurilor imbecile, fără somație și fără prea multă minte, executate de stînga. Iată, puțin mai detaliat, de ce e probabil că lucrurile ar fi putut sta așa: Bogdan Călinescu apără ceea ce numim "modelul american", e coroziv față de stînga franceză, față de stînga în general (spune undeva că, la proba faptelor, stînga, dacă rezolvă o criză, o face doar cu mijloacele drepte), afirmă (cu mult

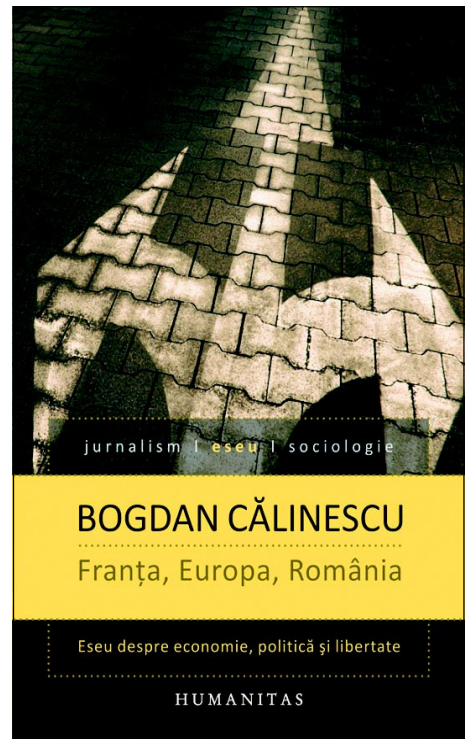
înainte de o trezire mai amplă) că mitul Obama e gol-goluț și că actualul președinte al SUA este unul dintre cei mai slabi președinți pe care i-au avut americanii; spune, în repetate rînduri, că socialismul nu rezolvă nimic în sens practic și pentru oameni, că socialismul ajunge, cum ar fi spus Margaret Thatcher, să termine *și* banii noștri și că, pentru a-și acoperi impostura, sfîrșește prin a-i acuza vehement tocmai pe cei care denunță această stare de fapte.

Este, cum spuneam, anticomunist și antietatist. Vrea lustratie - de pildă, inclusiv pentru Mihai Răzvan Ungureanu, cel cu care a fost coleg de școală vreme de 12 ani și despre care are cîteva rînduri caustice. E un dur, un radical, un "fundamentalist" – conform retoricii stîngii. Un om de mare bun simț, în fond! Ceea ce, pentru spațiul public românesc, este, adesea, un păcat greu de iertat.

4. Nu exclud ca despre Bogdan Călinescu să se fi putut spune la un moment dat că "nu are suflet". Iată ce spune despre celebrele greve din Franța de acum 2 ani: "celebrele mișcări sociale – *adjectivul "social" fiind un passe partout ce îl scutește pe cel care-l utilizează de a căuta argumente*". Să ceri argumente după ce ai emis formula magică – "social" (totul e social și trebuie să fie social și nu are cum să fie altfel decît social și, întrucît e social, e de nediscutat și de necriticat!) poate fi și e adesea, inclusiv în spațiul public românesc, o crimă teribilă.

5. Adeziunea sa pentru solidul sistem american – ațît de hulit în Franța – ar fi fost, pentru mulți ani, o premisă bună de alianțe culturale în cîmpul intelectual românesc. Probabil că nu și în ultimii ani - cînd componenta axiologică s-a detașat clar de componenta lucrativă în cazul celor care au vorbit convingător sau doar au mimat că o fac cu privire la sistemul de valori americane. Mă gîndesc că, la fel ca și în cazul altor intelectuali din țară, Bogdan Călinescu ar fi putut fi lejer acuzat de deviaționism în sens sovietic – căci Bogdan Călinescu este un avocat al sistemului american și își menține această opțiune chiar și atunci cînd principiile care subîntind acest sistem cer să fie puse, coerent și consecvent, în practică. Încă un motiv pentru care, à propos de SUA, Bogdan Călinescu ar fi fost privit cu mefiență: Obama! Bogdan Călinescu a spus de la început că Obama nu poate – *yes, he can't!* Eroare gravă – chiar și pentru dreapta autohtonă, încă topită de admirație nătîngă în fața lui Obama – să ai dreptate, cum a fost în cazul de față, cu mult înainte ca lucrurile să devină strigător la cer de evidente.

6. Este posibil, probabil chiar, că Bogdan Călinescu ar fi fost privit cu unele rezerve și dinspre tabăra cea mai reformistă a ultimului deceniu social-politic românesc: "tabăra Băsescu". Nu am o certitudine în acest an, doar o credință destul de puternică. În textele sale despre România, referința la Traian Băsescu este cvasi-inexistentă. În schimb, avem fragmente ample despre un politician de rang înalt cu care Bogdan Călinescu s-a cunoscut foarte bine, fostul președinte francez, Nicholas Sarkozy. Citind

portretul critic, multicolor și multietajat, pe care Bogdan Călinescu îl face lui N. Sarkozy, e greu de reprimat aprecierea că multe dintre tușele critice de acolo ar putea fi aplicate și președintelui României.

7. Nu vreau să îmi imaginez ce și-ar fi putut auzi în România eseistul francez de origine română de la, să iau la întîmplare: sindicaliști, ziariști, chiar profesori universitari. Mai precis, nu vreau să îmi imaginez ce i-ar fi spus liderii de sindicat atunci cînd BC le-ar fi denunțat impostura și le-ar fi spus în clar ce sînt cu adevărat: lideri politici *de facto*, marionete politice ale stîngii, atașați solid nu unor cauze sociale, ci unor cauze oligarhice. Pasajele despre syndicate din textele lui Bogdan Călinescu sînt foarte dure și nu am nici un motiv să cred că, schimbînd desigur ceea ce este de schimbat, aprecierile ar fi stat cu mult diferit și față de syndicatele de la noi. La fel, nu cred că perspectiva pe care o proiectează cu privire la mass media din Franța ar fi fost mai măgulitoare vizavi de cea din România. Cunoscînd bine datele și faptele mass media autohtone, cred că, dimpotrivă, tușele critice ar fi fost și mai groase. În fine, sînt memorabile pasajele sale despre mediul academic din Franta, un mediu sufocat de stîngism care e în plin proces de a fi importat și în România.

Nu merg mai departe – sînt destul de clare bornele invocate pînă acum și cred că se vede limpede seria tematică, familia din care fac ele parte. Iată încă un citat, ultimul, despre cît e de radical Bogdan Călinescu: "Economia de piață e singura care funcționează. Iar capitalismul este singurul sistem viabil. Dacă există cineva care reușește să-mi demonstreze contrariul, promit că voi cere imediat să devin membru al Partidului Comunist. Singurele țări care s-au îmbogățit și în care indivizii sînt fericiți sînt țările democrat-capitaliste. De altfel, nu există democrație fără capitalism". Radical, deci, de bun-simț.

Bogdan Călinescu, *Franța, Europa, România – Eseu despre economie, politică și libertate*, Editura Humanitas, 2013.

LITERATURĂ ȘI DIPLOMATIE

VASILE POPOVICI

Robert Șerban: *Postura de ambasador – am făcut un sondaj printre cunoscuți – pare cea mai tihnită și, în consecință, cea mai râvnită. Mai ales de cei care fac artă. Intuiesc că mă veți contrazice, adică veți spune că nu e așa, dar dacă o veți face, aștept argumente... forte.*

Vasile Popovici: Începem în notă frivolă. Fie și așa! Admit că viața de ambasador poate fi și ușoară, nu însă pe relația cu o țară membră UE, nu și dacă îți propui să ai rezultate. Portugalia a trecut, trece încă, în destule domenii, printr-o criză profundă. Atunci însă când schimburile comerciale și investițiile portugheze în România au crescut constant pe toată durata crizei portugheze și când, în ultima vreme, de când Portugalia dă semne că iese din recesiune, exporturile românești către Portugalia cresc cu 70%, când relația e caldă, când mereu se întâmplă ceva între București și Lisabona, ar fi greu să vorbești despre viața tihnită. Sunt aproape trei ani de la preluarea misiunii din Portugalia și mi se pare că rezultatele se văd. Ce nu se vede e că aș scrie cărți, din păcate. Mă leagă cu iluzia că va veni o vreme și pentru ele, de nu va fi prea târziu.

– În majoritatea cazurilor, o ambasadă e un loc... funcționează, steril, închis, secretos, rareori e și un ferment cultural al țării pe care o reprezintă. Cine, unde și cum face diferența? E importantă diplomația culturală ori contează prea puțin în actualul context politic?

– Diferența o face voința șefului de misiune de a organiza evenimente culturale, care conferă prestigiu, mai mult decât se poate crede îndeobște. Evenimentele culturale se adresează uneori unui public limitat, de câteva sute de oameni, dar care se multiplică în toată presa dacă știi să comunici. Diplomația culturală contează enorm în orice context, doar prostii nu înțeleg asta. În Lisabona am ICR, ceea ce e de neprețuit pentru o ambasadă. La Rabat nu am avut, dar m-am bătut să organizez evenimente culturale cu impact, cu sau fără ajutor financiar ICR, instituție care a tăiat orice subvenție de la un moment dat încolo pentru țările fără filiale, cazul Marocului. Am găsit însă alte surse de finanțare, fiindcă prestigiul obținut prin organizarea de evenimente culturale de impact mi s-a părut de neprețuit. Dar desigur că o ambasadă e și ceea ce spuneați: loc steril, închis, secretos. Nu se poate altfel. Însă un diplomat care e doar funcționar e un handicapat iremediabil în plan social – și deci de puțin folos țării care l-a trimis la post. Cum să fii acceptat de societatea unde trăiești și mai ales de elita țării în care te afli dacă nu prin asimilarea culturii locale și a culturii în general? E elementar. Un diplomat trebuie să fie pregătit să ia toate formele, să se adapteze, să facă față, să fie interesat și să intereseze – altminteri e, cum spuneți, un funcționar într-un birou. A nu fi integrat în societatea țării de reședință mi se pare – ca diplomat – un teribil eșec. Există însă și specia asta, cu aer trist și stingher.

– Aproape cinci ani ați reprezentat țara noastră în Maroc. Apoi, ați fost trimis ca ambasador în Portugalia, unde activați și acum. E mai simplu aici? Aveți nostalgia regatului, a deșertului marocan?

– În primii doi ani am resimțit teribil nostalgia Marocului, întreținută de mesaje de o rară intensitate umană ce ne veneau din Regatul Cherifean. Chiar și acum mă emoționează amprenta marocană sonoră, gustativă, olfactivă mai cu seamă. Îmi dau seama că vom fi legați de Maroc pentru totdeauna, și eu, și soția mea, și cred că și copiii. Atașamentul acesta profund nu era de bănuie cât timp am trăit acolo, ca pește-le-n apă. Odată trecuți Gibraltarul, am înțeles că nu va fi simplu, că va trebui să luptăm să ne readaptăm la Europa, care atât ne-a lipsit dincolo. Acum ne lipsește pământul african. Cine să înțeleagă natura umană? Ca diplo-

mat, a fost mult mai simplu în Maroc, unde dimensiunea UE, deloc simplă, conta totuși mai puțin. Am preluat ambasada de la Lisabona cu sentimentul că învăț o meserie nouă, lucru pe care-l știam oarecum, fiindcă orice nouă țară te obligă să iei totul de la capăt: ești din nou elev (nicidecum student), înveți totul de la zero, cultura, oamenii, limba, obiceiurile profunde ale locului, pe care trebuie să le adopți, dacă nu vrei să rămâi în afara lumii. Asta nu înseamnă că Portugalia e mai complicată decât Marocul sau invers, doar că aici lucrurile sunt mai complicate de sistemul pur european pe care trebuie să-l integrezi urgent, ca să faci față solicitărilor continue de acasă.

– Există un accent cultural românesc în Portugalia datorat ambasadei României la Lisabona? Mai exact: ce ați întreprins, din această perspectivă, domnule Vasile Popovici?

– Am găsit la Lisabona un ICR care funcționa, cu un bun renume local, după cum am putut constata încă din primele săptămâni când am făcut cele aproape 60 de vizite de curtoazie la ambasadori și oficiali centrali, vizite în urma cărora am ieșit năuc de atâtea nume și figuri noi. Ordine se pune în cap doar după un timp. Revenind: România exista cultural înainte de a veni eu acolo. Ce am făcut eu a fost 1. să deschid pentru ICR Lisabona câteva uși ale unor mari instituții locale, care au devenit imediat parteneri, cu un public prestigios, cu o rețea de promovare proprie și 2. să solicit o rigoare mai mare în organizarea evenimentelor. Acestea toate sunt lucruri verificabile.

– Nu vă cer să dezvăluiți un secret diplomatic, dar vă invit să povestiți cea mai... cea întâmplare pe care ați trăit-o ca diplomat.

– Viața de diplomat nu e făcută din întâmplări palpitate. Când trăiești palpitant ca diplomat înseamnă că nu ești în rolul tău și că îți asumi riscuri de care un diplomat trebuie să se ferească, cu prețul compromiterii sale și a țării pe care o reprezintă. Palpitant mi s-a părut încă de la primul post să devin om al locului, să fiu acceptat, invitat, să mi se accepte invitațiile pe care le fac, la orice nivel, să devin atractiv pentru societatea străină unde am intrat. De aici încolo, lucrurile devin simple și, diplomatic, palpitate, fiindcă ies parcă de la sine.

– V-am citit, chiar în Orizont, pagini foarte frumoase de jurnal. Pe când o să-l găsim în librării, sub formă de carte?

– Ce am scris despre Maroc nu face nici pe departe de-o carte, iar în Portugalia am scris și mai puțin, și mai disparat, deși uneori aș fi vrut s-o fac.

– Cu ani în urmă, anunțați proiecte literare foarte, foarte... nu găsec alt cuvânt, tari. Unul dintre ele viza un excurs critic în literatura erotică românească. Mai e în picioare proiectul? A făcut și pași pe hârtie?

– Proiectul acela era o prostie, care azi nu mă mai interesează câtuși de puțin. Aș vrea să scriu însă o carte despre rușine, temă foarte personală, sentiment foarte intim, cu care întrețin și azi o relație vie, ce-mi vine din lumea rurală unde m-am născut și de unde m-am smuls cu spaimă și cu toată voința de care am fost în stare. Romanul ascensiunii – al parvenirii, cum s-a numit cu o nuanță peiorativă pe care n-am înțeles-o niciodată – m-a pasionat de când mă știu.

– Mai reușiți să fiți la curent cu ce se întâmplă în literatura română, sau munca de diplomat v-a deturnat de la cea de cititor profesionist?

– Citesc relativ puțin și de aceea foarte selectiv, timpul fiindu-mi măsurat. Pur și simplu nu-mi permit să-l risipesc ca să văd dacă o carte începe să fie bună de la pagina 50 încolo. Dacă nu e bună în primele rânduri sau măcar pagini o las din mâini. Am citit recent volumul despre parabole – formidabil – al lui Andrei Pleșu (*Parabolele lui Isus*).

Adevărul ca poveste). M-am amuzat de narcisismul iremediabil al Anei Blandiana din volumul de memorii și pseudo-memorii *Fals tratat de manipulare*, unde o vedem mereu în ipostaze de personaj veșnic pozitiv, dacă nu chiar formidabil de pozitiv. Mi-a plăcut apoi să citesc memoriile drapate în interviu ale lui Paul Cornea (*Ce a fost – cum a fost*), pe care îl admir, pentru privirea critică cu care își examinează orbirile de tinerețe. Citesc printre picături literatură engleză, americană, franceză și portugheză.

– Dacă ar urma să fiți trimis ambasador într-o țară în care nu există cărți, care ar fi cele cinci cărți pe care le-ați pune în genta diplomat? Argumentați, pe scurt, la fiecare titlu.

– Aș lua *Biblia*, fiindcă lectura ei e ca un cutremur continuu. Aș lua *Război și Pace*, fiindcă am acolo toată gama umanului, inclusiv ce găsec pe larg la Dostoievski. Aș lua Maupassant, fiindcă are un scris inteligent, erotic și crud, care face viața lizibilă, deși fondul ei rămâne obscur. Aș lua *Iliada* și *Odissea*, o ediție într-un singur volum, fiindcă și acolo ai totul – despre oameni și zei. Și aș lua un roman englezesc, poate *Mândrie și prejudecată*, ca să văd cum reușește eroiul principal să parvină, în ciuda a tot și a toate.

– Credeți în minuni, Excelența Voastră? Vi s-a întâmplat vreuna, vreodată?

– E o minune când ți se împlinesc dorințe improbabile. În liceu, de pildă, mă visam diplomat. Liceul era silvic, eu, ce să mai vorbim. Povestită accelerat, viața e nu doar ridicolă, ca orice film derulat rapid, ci și miraculoasă. De multă vreme, poate din studenție, poate chiar un pic mai devreme, cred în puterea modelatoare a voinței, a gândului intens, a visului concentrat. Asta s-ar putea numi probabil minune.

– Ce e cu statuia lui Lucian Blaga, pe care ați ridicat-o de curând? De ce Lucian Blaga și nu Mircea Eliade? Și unde se află acest monument?

– De ce Blaga și nu Eliade? Într-o țară a poeziei, cum e Portugalia, una din rarele țări din Europa unde poezia rămâne – azi încă – între valorile cele mai înalte, trebuia să aleg un poet. Câte țări cunoaștem a căror Zi Națională să fie legată de viața și opera unui poet? În câte țări, ca în Portugalia, numele poetilor e pe buzele oamenilor cu un fel de respect sacru? Țara aceasta respectă nu doar poezia, ci și Litera scrisă precum și puterea unificatoare a limbii – portugheza în speță – care dă suflet unei comunități și chiar, ca în trecut, unui Imperiu mondial. S-a nimerit ca poetul român ales să fie și un mare gânditor. Va fi contat și o amintire cu Noica vorbindu-ne, lui Mircea Mihăieș și mie, despre cât ar vrea să-l traducă pe filozoful Blaga și să-l exporte. Am dorit apoi ca personalitatea

omagiată să nu fie controversată. Lucian Blaga, om cu convingeri democratice solide, n-a fost angajat politic. A trăit în vremuri când ușor ar fi putut să fie atras de extrema dreaptă românească, iar mai târziu să cedeze, ca atâția alții, compromisului cu nou instalata putere comunistă. N-a făcut-o și a plătit prețul izolării și interdicției de a publica până în ziua morții, condamnat să trăiască împreună cu întreaga familie la limita mizeriei. Omagiem, așadar, și acest act de demnitate.

L-am preferat pe Blaga fiindcă a fost timp de un an (1938-1939) ambasadorul Regatului României în Portugalia. L-am preferat, în fine, fiindcă trecerea lui prin îndepărtata Lusitanie, cum numea el Portugalia, a adus culturii române volumul de poeme *La curțile dorului*. Unul dintre poeme figurează azi, în portugheză, pe monumentul de la Estoril, în traducerea Micaelei Ghițescu. Acestea sunt argumentele. Omagiem prin această alegere poezia, noblețea gândului, o victimă a comunismului – și prin ea pe celelalte toate, lipsa de compromis care compromite. Nu am nici cea mai mică îndoială că monumentul Blaga, așezat în inima orașului Estoril, cu fața către parc, cu fața către Ocean, va deveni pentru românii rezidenți ca și pentru românii în trecere prin Portugalia, un loc de pelerinaj.

De ce la Estoril? Ambasadorul Lucian Blaga a avut reședința, ca mulți alți ambasadori din vremea sa, la Hotelul Palácio Estoril, în apropierea și pe terenul căruia se înalță monumentul. Estoril și Cascais vor reuni astfel, sub însemnele mai vechi (Eliade la Cascais) și mai noi (Blaga la Estoril), un spațiu de marcată prezență românească. Aș mai adăuga că bustul poetului a fost executat de artistul plastic Aurel-Gheorghe Ardeleanu, cu sprijinul Institutului Cultural Român. M-am adresat artistului timișorean fiindcă mi-a rămas în minte statuia lui Sorin Titel de la Margina, la a cărei inaugurare, într-o zi mohorâtă din anii '80, fusesem cu Vighi, Marineasa și parcă și cu Eugen Bunaru. Soclul a fost finanțat de Banca Transilvania. Primăria Cascais a dat imediat avizul pentru construcție (simt nevoia să mă asigur din când în când că l-a dat într-adevăr). Când monumentul a fost în picioare, am avut sentimentul acut al lipsei de măsură: eram acolo, în chiar mijlocul celui mai elegant oraș de pe coasta lusitană... Aș vrea să le mulțumesc aici guvernatorului Muguș Isărescu, lui Lilian Zamfiroiu, președintele ICR, Domnului Horia Ciorcilă, președinte CA Transilvania, lui Vasile Pușcas, administrator al Băncii Transilvania, primarului Cascais, lui Jaime de Almeida, marchiz de Lavradio, directorului general al Hotelului Palácio din Estoril.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

SUNTEM AMENINTATI DE TRIUMFUL BARBARIEI

FLAMARION CALDEIRA RAMOS

Flamarion Caldeira Ramos este profesor de Etică și Filosofie politică la Universidade Federal do ABC (Brazilia). Realizează cercetări despre Teoria critică a Școlii de la Frankfurt și a publicat mai multe articole și traduceri despre Schopenhauer și pesimismul filosofic. A realizat un "Manual de filosofie politică" pentru editura Saraiva.

Ciprian Vălcă: *V-ati ocupat în special de studierea gândirii lui Schopenhauer. De unde vine interesul dumneavoastră pentru opera autorului Lumii ca voință și reprezentare?*

Flamarion Caldeira Ramos: Schopenhauer este un autor-cheie pentru a putea înțelege filosofia contemporană. El se află tocmai la intersecția între proiectul modern de cunoaștere a lumii prin subiectivitate și falimentarea aceluiași proiect. La el, filosofia lasă deoparte pretenția de a deveni o cunoaștere absolută asupra lumii pentru a fi o încercare a filosofului individual de a oferi o imagine particulară despre enigma existenței. Totodată, Schopenhauer a fost citit de câțiva dintre principalii scriitori ai secolelor XIX și XX, precum Proust, Tolstoi, Thomas Mann, Kafka, Guy de Maupassant, Borges, Beckett și, de la noi, Machado de Assis. Prin intermediul lui, de altfel, precum și prin intermediul lui Eça de Queirós, filosofia pesimistă a lui Schopenhauer a fost mereu prezentă în gândirea braziliană.

– Credeți că putem înțelege situația culturii occidentale contemporane apelând la intuițiile filosofiei schopenhaueriene?

– Cred că Schopenhauer încă îi oferă mult material celui care reflectează despre realitatea actuală. Până la urmă, chestiuni precum pofta nepotolită a dorinței, a enigmei cunoașterii, a morții și a durerii de a trăi sunt mereu la ordinea zilei. E adevărat, însă, că unele intuiții ale filosofiei schopenhaueriene au fost mai bine dezvoltate de către autori care i-au urmat, precum Nietzsche sau Freud. Se pare că tocmai în opera acestor doi autori vom găsi cele mai bune interpretări despre lumea actuală.

– Care este rolul filosofiei în lumea noastră tot mai atașată de efemer și de trăirile clipei?

– Filosofia este încă interesantă pentru cei care nu se mulțumesc cu efemerul și care caută ceva să zicem mai "substanțial". De aceea, cu toate acestea, cărțile de filosofie încă sunt bine vândute, câțiva specialiști sunt consultați de către presă pentru a elabora păreri despre evenimente din lumea actuală, câțiva dintre ei reușind chiar să umple săli întregi cu oameni plini de nădejde în a asculta vreun "cuvânt înțelept" etc. Cred însă că rolul efectiv al filosofiei este cel de a elabora interpretări despre realitate, interpretări care nu sunt la îndemâna sensului comun al științei și al jurnalismului. Aceste interpretări în mod normal au nevoie de mult timp până să fie elaborate și de și mai mult timp până sunt înțelese. Astfel, opera filosofică se află într-o temporalitate care este străină grabei și zgomotului lumii moderne. Faptul că opera lui Emil Cioran, de exemplu, a fost ignorată atât de multă vreme, ne arată cum filosofia se află într-un alt registru temporal.

– Este filosofia tot mai mult o formă de autism ce va sfârși prin închiderea absolută în sine? Sau mersul istoriei spiritului continuă, impunând acompaniamentul unei forme

de reflecție filosofică?

– Cred că ceea ce se petrece cu filosofia nu este atât de diferit de ceea ce se petrece în alte domenii ale cunoașterii. Științele particulare se închid din ce în ce mai mult în propriile lor specialități, iar artele îndeosebi suferă de acest proces de auto-absorbție. Filosofia, în special filosofia academică, s-a închis în discursul său și în modul său de exprimare, astfel încât doar cineva înzestrat cu o anumită educație reușește să-i urmărească dezvoltarea. Dar, așa cum am mai spus înainte, filosofii sunt în mod constant invitați să elaboreze unele sinteze care îi obligă să iasă din sine și să vorbească înspre lume. Așa că filosofia din exteriorul academiei mai are ce spune, chiar dacă ceea ce spune se va ciocni constant de drumurile pe care a apucat lumea modernă, capitalistă și consumistă.

– Care ar trebui să fie relația corectă dintre știință, filosofie și religie? Aceste viziuni despre lume sunt complementare sau concurente?

– Cred că o posibilitate de a răspunde fără să fiu naiv la această întrebare este să spun că știința, filosofia și religia vor fi mereu în conflict. Filosofia este o formă de gândire care, față de știință și de religie, este nu numai diferită, ci de mai multe ori complet contrară amândurora. Cine încearcă să unească știința cu filosofia ocolește cu greu un fel de scientism în care filosofia se prezintă doar ca un gen de secretară a științei. Totodată, cine unește filosofia cu religia abia reușește să-și deghizeze nostalgia față de vremea în care filosofia nu era nimic mai mult decât *ancilla theologiae*. Pe de altă parte, atunci când filosofia își întoarce spatele către știință și religie, ea revine mereu la un fel de discurs închis în sine care nu interesează pe nimeni. Așadar, filosofia trebuie să dialogheze cu știința și cu religia – de altfel și cu artele! – și are nevoie de ele în aceeași măsură în care un opozant are nevoie de adversarul său. Raportul este deci dialectic, implică dialog și dispută.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Mai târziu, am ieșit prima oară cu o fată:
i-am acoperit ochii cu mâna stângă,
și pentru că nu știam cum se câștigă o pâine,
am luat în dreapta un arcuș învățat cu bani
și am atins-o de câteva ori pe talia încrețită a rochiței,
până când am început să mă pricep
la felul în care se face pulbere un violoncel
din păduri de foioase
și cum i se toarnă în ceai pe ascuns.

Apoi, ne-am jucat ca niște copii
născuți mai greu sau mai ușor,
cum se întâmplă cu zilele într-o țară
din patru anotimpuri,
fără să știm ce pericole ne pândesc
prin ruinele unei duminici dimineața
care abia se mai ținea în scaunele noastre,
fiindcă celelalte îi fuseseră ucise pentru plușul
unor căței de deasupra banchetelor din spate,
cu atât mai mult cu cât știau deja să dea din cap.

– Împărtășiți opinia acelor gânditori care vorbesc despre declinul fatal al civilizației occidentale sau priviți viitorul cu optimism?

– Diagnosticul catastrofe sunt mai atrăgătoare, deoarece par mereu a corespunde mai precis cu ceea ce vedem zi de zi. În afară de aceasta, optimismul în privința viitorului pare a fi un soi de naivitate pe care nu ne este îngăduit să ne-o permitem. Să credem, totuși, într-un "declin fatal al civilizației" devine o cale destul de comodă, pentru că ne-ar da certitudinea că am putea clădi ceva dincolo de realitate așa cum o cunoaștem azi. Cred că lumea devine din ce în ce mai stabilă în haosul pe care îl observăm zilnic. Capitalismul s-a stabilit ca un sistem care nu oferă nicio alternativă posibilă dincolo de el însuși. Contrară fiind conformismului, această viziune este poate cea mai pesimistă cu putință, pentru că nu întrezărește nicio ieșire pentru dilemele care chinuiesc trista noastră omenire.

– Credeți că suntem amenințați de triumful barbariei, că fundamentele culturii

noastre riscă să fie nimicite sau există încă speranță?

– Da, suntem amenințați de triumful barbariei. O barbarie, însă, care se stabilizează și devine curentă, banală. Ne-am obișnuit cu o realitate haotică. Nu va avea loc un sfârșit de lume din pricina unui dezastru al mediului înconjurător, de care unii se tem, nici măcar un război nuclear care ar amenința viitorul speciei umane, ci administrarea vieții prin intermediul acestui capitalism care insistă în a rămâne invulnerabil față de orice contestare socială. În acest răstimp, mulți oameni vor continua să trăiască mizerabil, majoritatea lor în sărăcie, cultura se va nivela, iar mulți se vor mulțumi cu vreun simulacru de fericire.

Interviu realizat de
CIPRIAN VĂLCAN

Traducere din limba
portugheză braziliană de
FERNANDO KLABIN

Fata se simțea tot mai bine cu mine,
așa că am hotărât să nu ne despărțim atât de repede:
i-am împletit o funie din ciorapi
și mi-am răcit inima ce se încălzise prea tare,
de parcă îmi promisem cărțile împachetate
în hârtia unui manual de medicină greșit.

Am mers împreună până la ultima oră,
de obicei de sport,
să ne separăm pentru tot restul ei
în două rânduri portocalii,
ca toate cutiile negre de-acasă.

Nu ne-am mai văzut până azi,
poate și pentru că i-am ținut mereu mâna stângă la ochi,
dar de fiecare dată când o femeie mă simte în spatele ei,
mângâie ușor, cu dreapta,
șoldul bărbatului care o însoțește
și așteaptă să trec mai departe.

POEME DE DANIELA RATIU

POETIC

* * *

Dumnezeu s-a supărat pe tine
Se supără pe fiecare dintre noi probabil în fiecare zi în fiecare secundă ce curge ca o picătură de miere caldă aurie prin care razele soarelui trec ca printr-un vitraliu despărțind lumina în unde precum eșarfele diafane din mătase
În fiecare seară a vieții tale când duhurile se plimbă pe bulevarde prăfuite amestecându-se cu trecătorii duhuri fără frică dansând printre bolizii trecând în viteză pe Calea Victoriei duhurile luând chipurile reclamelor uriașe colorate fosforescent știi că e așa atunci când legăturile electrice pârâie știi că e așa atunci când televizoarele lăsate deschise în vitrinele luminate feeric sunt scurtcircuitate de imaginea lui Gog preț doar de o secundă cu botul plin de sânge rânjind preț de o secundă trecătorului ce trece în grabă în drum spre casă căutând un taxi galben fugind de orașul care îl hăituiește precum o pradă
știi că e așa atunci când vântul se plimbă pe bulevard și aduce un miros straniu de însingurare de gol de plonjare într-un fel de frică amestecată cu gândul că tu știi că nu te mai poți opri din această erotică vinovată voluptuoasă sete de sânge precum o partidă de sex interzisă precum un sex animalic pe care l-ai visat în starea REM
știi că e așa de atunci de când ai lăsat ușa deschisă iar duhurile au intrat și de atunci dansează în tine fără încetare ca dervișii ca bacantele dansul la bară lasciv aiuritor ținându-te într-o permanentă excitație orașul e al tău îți spui femeile toate le umpli cu balele tale cu poftele tale nesățioase intri în ele și ieși ca prin gurile de metrou negre înfiorate uneori telefonul sună și femeia aia plânge dar duhurile sunt alături de tine și îți șoptesc *închidete telefonul acum închidete telefonul* femeia spune ceva de Dumnezeu și vocea ei pare atât de departe știi că e așa că nu poți să o mai vezi fără să te simți mic mic de tot atât de mic încât ar trebui să o iei de la capăt și ar fi al naibii de greu să mai treci încă o dată prin camera ca o gaură neagră în care ți-ai simțit tot corpul creierii risipindu-se în toate cele patru zări tras de caii Apocalipsei și atunci ți s-a spus *teme-te* căci atunci când vei fi adus pe brațe din nou aici tu vei crede că vei fi adus în slavă dar atunci *vom duce lucrurile până la capăt*
În fiecare seară a vieții tale când duhurile se plimbă pe bulevardele prăfuite șoptindu-ți la ureche *ucide ucide* în timp ce stai tolănit pe bancheta din spate pe scaunele din piele bej ale mașinii de lux mirosind a tutun de pipă mirosuri în care se amestecă tămâia vanilia piperul scorțișoara mirodeniile pământului un bolid ce se prelinge de-a lungul bulevardului reflectându-se în vitrina de lux Gucci un bolid de lux negru ca o panteră amușinând sângele urban tu știi că *Îngerul Păzitor* și-a întors fața de la tine ai amintirea camerei ca o gaură neagră ce absoarbe tot ca o urieșească centrifugă reciclatorul universal *Capătul Căpătului*
În fiecare seară sub luminile orașului aprinse feeric deasupra ta uriașe candelabre din cristal te luminează precum în reclamele revistelor de lux și tu îți sfărteci semenii uitând porunca *sănuucizi* și tu ucizi cu sete pentru că tu nu mai ai nevoie de *Îngerul Păzitor* tu nu mai ai nevoie de Domnul tu nu mai ai nevoie de femeia care îți plânge la telefon povestindu-ți despre tine cum erai tu odată atunci când erai bun și priveai lumea știind că ar putea fi pentru tine precum în *Cântarea Cântărilor* așa vei trece tu prin viață dar tu nu ai nevoie de nimeni Duhurile îți spun *Nu ai nevoie de nimeni* pentru că ești tu și orașul ăsta stă la picioarele tale precum o târfă care îți îndeplinește orice dorință nerușinată a minții tale care te stăpânește

* * *

Tu ai poezia în tine poezia în oase în carne în sângele care se plimbă de-a lungul trupului tău poezia e în tine e scrisă în celulele precum diamante ce se rostogolesc unele după altele unele după altele cu clinchet de cristal
Tu ai poezia în tine ca și cum ai face dragoste cu ea într-o indecentă decentă iubire poezia în fiecare celulă în ADN-ul ca o partitură ce te scrie pe tine tu femeia care ai poezia în tine ca un secret marele secret al vieții tale
Tu ai poezia în tine și ea hălăduind în tine privește lumea prin ochii tăi prin palmele tale auzul tău mirosul gustul tău de femeia-poezie

* * *

Cuvintelor se dezvelesc foiță cu foiță până când ajungi la miezul fierbinte cuvintele se dezghioacă până când ajungi la miezul lor precum diamantele cuvintele se amestecă până când devin tu

* * *

Te lași locuit de rău ce coboară în tine ca pe o scară intră atunci când pofteste tu crezi că răul intră și deschidă ferestre să le lase larg deschise precum primăvara care intră verde dar nu răul intră și deschide sertare multe sertare cotrobăie adulmecă scoate din unghere tot ce ai uitat pierdut ascuns scoate toate astea și le pune în mijlocul tău zdrențe nimicuri boarfe vechituri rufărie rugoasă pocnită destrămată ruptă găurită din care molii zboară isterice căutând luminile aprinse în tine aruncându-se de nebune în filamente fierbinți ce te străbat ca linii de frecvență electrică
Și tu simți ca și cum ai fi plin ca și cum le-ai putea asorta pe culori pe mirosuri pe gusturi fine zgronturoase aspre moi calde fierbinți reci apă foc gheață
Te lași locuit de rău și crezi că după fiecare seară atunci când te întinzi în cearșafurile albe îngâni *Tatăl nostru* și crezi că *El* te iartă pentru că tu spui aproape plângând și tu chiar plângi și *Îl* rogi să Te înțeleagă că doar așa poți ajunge la *El* ucigând-ți semenii în fiecare seară a vieții tale furând de la fiecare câte ceva
Răul e pentru tine o vampă seară de seară coboară scara prin tine aparent amuzată plină de chef de amor de fiecare dată când face sex cu tine simți că ai atins *nirvana* așa spui *răule vampă cu care ating nirvană până când voi fi bun* așa spui de fiecare dată ca să te audă *El* că tu de fapt te supui răului ca să îl înțelegi pe *El*
Te lași locuit de rău pentru starea asta despre care nu vrei să vorbești cu nimeni pentru că o dată spuse cuvintele fură tot și ar duce mai departe răul te locuiește drogul tău nebunia ta secretul tău fără de care nu mai poți nu mai vrei să trăiești

* * *

E în fața ta femeia asta pe care ai cunoscut-o abia azi în seara asta așa cum îți place ție seara când soarele devine roșu excitant și aerul se umple de un fel de bleumarin transparent

ce umple bulevardele acoperă luxuriant clădirile femeile devin și mai frumoase apetisante strălucitoare dive mirosind a parfumuri împrăștiind feromoni atât de delicat bărbații arată precum actorii de cinema mașinile alunecă de-a lungul bulevardelor totul dar absolut totul e simplă figurație pentru tine
tu ești bărbatul stăpânul orașului care nu doarme tu ești bărbatul care umblă cu cheia orașului în buzunarul de la piept în dreptul inimii tale roșu-vibrant tu ești bărbatul care iubești de fiecare dată definitiv
Femeia asta va fi a ta o vei iubi o noapte vei intra în ea ești sigur de asta vei intra în ea ca un supersonic o vei colinda pe toate aleile ei parfumate flori multe flori *doamne cemiresme* o vei iubi o noapte întreagă o vei desface precum o floare și când aproape vor crăpa zorile veți privi împreună artificiile doamne cum o vei iubi tu doar o noapte
Și a doua zi o iei de la capăt femeile astea cum se plimbă ele pe străzi stau cuminți în mașini în restaurante în camere de hotel în apartamente luminate de soare și le iubești când pășesc ca și cum ar dansa balerine urbane purtând în păr flori albe delicate ca în desenele japoneze pe hârtie de orez fină aproape ca o pânză de păianjen
E în fața ta o altă femeie la fel de frumoasă ca cealaltă cealaltă cealaltă căci tu nu te mai poți opri fiecare femeie le conține pe toate celelalte sunt precum păpușile matrioșka

* * *

Ai mințit ai trădat ai privit în ochi și ai spus *sunt bunsunt drept* cobori urci atinge privești în ochi și spui *cuvintele mele sunt deasupra mea* moartea e ca o păpușă prăfuită urâtă cu mecanismul stricat pe care crezi că o uiți într-o cameră unde nu mai trebuie să intri spui *cuvintele sunt deasupra mea precum păsările* educ mai departe cuvintele camuflate în gândurile pe care le pradă le duc și le ascund de ochii lumii
Ai mințit ai trădat ai privit în ochi femeii bărbați prin fumul de țigară care îți camuflează privirea de prădător prin ușile și ferestrele înalte albe cu mânere de aur învechit răzbat zgomotele orașului ce își trăiește viața ca o himeră și tu privești cotoarele cărților aliniate pe rafturi căutând-o pe cea între paginile căreia ascunzi gândurile tale
Femeile intră și ies intră și ies ca și cum o scară rulantă le-ar aduce și duce departe de tine atunci când te plictisește zâmbetul lor rănit ai ajuns la această înțelegere a lucrurilor mintind trădând până când toate astea sunt ca și răni cusute vindecate șterse din memoria pielii tale

* * *

Tu nu crezi dar scrisul taie în tine hălci din sinele tău ca și cum îndeletnicirea asta ar fi propriul abator în care sângele scrisului tău se prelinge din tine se scurge murdărește unelte metalice imaginea sinelui tău se reflectă în metal speriat când în extazul propriilor descoperiri când excitat explodând de fericirea propriului orgasm
Tu nu crezi dar scrisul rupe din tine fricile tale angoasele căutările mirările perplexitatea descoperirii în fiecare dimineață amiază seară noapte a lumii ăsteia nicidecum înțeleasă atât de departe și atât de aproape intrându-ți pe sub piele substratul substratului sinelui tău
Tu nu crezi dar scrisul e o altă formă a ta e conturul tău ca un halou aura ta identitatea ta secretă abia perceptibilă pe care o cunosc doar cuvintele precum îngerii demonii uneori rătăciți în preajma ta alteori dând nas în nas cu ele cuvintele uneori intrând pe fereastra dormitorului tău larg deschisă întinzându-se lângă tine în patul uriaș cu așternuturi albe brodate cu firul subțire al somnului tău
Tu nu crezi dar scrisul e ca o corabie pe puntea căruia stai întinsă mângâiată de vântul ca o adiere sărată mirosind a scoici descifrând în tangajul în legănarea valurilor cuvinte propoziții perfecte ca și cum cineva ți-ar spune ți-ar repeta într-una ca o muzică în surdină *tunucrezidarscrisuleștitunucrezidarscrisuleștitu*

* * *

Amurgul roșu se lasă ușor peste orașul care respiră ca și cum ar fi făcut dragoste soarele cu orașul soarele e femininul orașul e masculinul viril obraznic într-un soi de vibrantă sexualitate adevărată poezie urbană
peste Foișorul de foc amurgul lasă dăre ca în stampele japoneze pe care penița zgârie tandru liniile pe care soarele se retrage
Femeia privește din balconul încadrat de boltă orașul la picioarele ei orașul ca un bărbat iubit în tăcere căruia nu îi spui nicidecum nimic despre secretul pielii tale care arde

CIUMUREL

BOGDAN MUNTEANU

Bogdan Munteanu s-a născut în 28 aprilie 1979, la Arad. A debutat în 2010, cu volumul de proză scurtă *Vals pe fire de păianjen* (Ed. Limes). În 2011 a publicat volumul *Bine te-am răătăcit, Incognito!* (Ed. Limes). A publicat proză în reviste literare ("Orizont", "Luceafărul", "Zon@ Literară", "Mozaicul", "Accente", "Arca") și în antologii (*Prietenii despre care nu mai știi nimic* – Ed. Brumar, 2012, *Alții* – Ed. Brumar, 2012, *Treizero* – Ed. Mirador, 2013, *Cărți, filme, muzici și alte distracții din comunism* – Ed. Polirom, 2014). A inițiat proiecte de promovare a literaturii și scriitorilor români contemporani, prin organizarea unor serii de evenimente în Timișoara și prin lecturi susținute în instituții de învățământ. Proiectul "Scriitorii sunt pe Facebook", realizat împreună cu Marius Aldea, a câștigat titlul de cea mai bună campanie de PR/Marketing/CSR la ediția a III-a a Galei Industriei de Carte din România. Locuiește în Timișoara. În prezent lucrează la volumul de proză scurtă *Ai uitat să râzi*.

I.
O dimineată obișnuită de vară. Transpirăm amândoi, se anunță o zi caniculară. Suntem în fata blocului, dăm târcoale interfonului, ce să-i spunem oare, cum naiba să ne prezentăm? Nu-l cunoaștem, nu ne cunoaște. Știm doar că el ne poate rezolva. Și că-l cheamă Ciumurel. Sau că așa i se zice. Ciumurel vă ajută, numai să nu-l deranjați după ora 8, are treabă, multă treabă, așa ni s-a transmis. Mă mai uit o dată la ceas. E șapte fără un sfert. Treaba nu pare chiar atât de complicată, dar, la naiba, noi nu ne pricepem, suntem doi puțeri de 18 ani, poate durează mai mult, cine știe. De aia am venit la șapte fără și nu la șapte și, sau, și mai rău, la opt fără. O să fie bine, mormăie Cezar. Ha! Pe cine vrea să fenteze? E speriat, se vede de la o poștă. Își face curaj, nimic altceva. Eu apăs, vorbește tu! zice Cezar. Îl prind de mână, stai, mă, stai, de ce să vorbesc eu? Habar n-am ce să spun. Ba ai! Îi zici cine suntem și de ce-am venit. Păi de ce nu-i zici tu, văd că te pricepi! Deșteptule!

Ne mai învățăm, ne mai dăm cu părerea, ne mai ciondănim. În șoaptă, trebuie să fim precauți. Dai o bere după ce rezolvăm? Dau, zic fără să stau pe gânduri. Batem cuba și Cezar apasă butonul. Se apropie de interfon, aproape că-și lipește buzele de el. Soneria țiuie. Tare, mă zgârie pe creier. Scanez blocurile dimprejur, să nu cumva să apară vreun curios la geam. E în regulă, nu e nici dracu'. Așteptăm vreo jumătate de minut, după care se lasă din nou liniștea. N-a răspuns. Ce facem acum, futu-i? Nu știu, se crizează Cezar. Nu știu, cretinule, ce mă-ntrebi pe mine? Aproape că strigă, nu e bine, fir-ar, nu așa, trebuie să-l fac cumva să-și țină fleanca. Mă proptesc în buton, țiuitul reîncepe și-l acoperă pe Cezar. Pentru câteva clipe nu-i văd decât buzele în mișcare. Mă înjură. Se oprește. Mă împinge de lângă interfon și își reia poziția de vorbitor. Un firicel de sudoare i se prelinge de la tâmplă înspre bărbie.

Se aude un fâșâit, apoi se lasă din nou liniștea. A răspuns, băi, chiar a răspuns. Și uite-l pe Cezar, tace ca prostul. Îi dau un ghiont. Tace în continuare. Zi, mă, odată, ce dracu-aștepți, îi sâsâi în ureche ca un gânsac. Trebuie că l-am enervat din nou, se-apucă să dea din mâini, să nu mă bag, să-l las în pace, știe el. Apoi șoptește iritat: să zică asta întâi, apoi zic și eu. Dar Ciumurel tace. Oare l-o fi anunțat cineva că venim?

Are și Cezar dreptatea lui. Poate-o fi vreun protocol de care proștii ca noi n-au habar. Poate-o fi mai bine să așteptăm, să nu ne-aruncăm ca tâmpiții. În difuzor se-aude același fâșâit, ca o respirație greoaie. Îmi vine o idee. Mă apropii de aparat, nu prea e loc pentru doi, trebuie să ne înghesuiim. Îmi lipesc capul de-al lui Cezar și încep să respir profund, chîîîh, chîîîh. Din când în când hârâi, să imit cât mai bine zgomotele din difuzor. Îi dau un ghiont lui Cezar, fă și tu așa, ajută-mă! Surprinzător, mă ascultă. Respirăm amândoi ca la un control de plămâni. Mă întind și încerc ușa, știu că e blocată, nu s-a auzit declicul. Și totuși, trag. Hârâi și trag. Întâi mai sfios, apoi cu forță. Ușa din metal scrâșnește, dar rămâne înțepenită.

Ne pomenim că tușim ca doi măgari. Așa am auzit în difuzor, poate-o fi parte din protocol. Ciumurel sau cine-o fi acolo, tușește groaznic, ca un tuberculos. Ne-am înroșit la față, tusea pare să nu se mai oprească, dă-i și noi înainte, ce-ai ajuns să faci cretinule ce protocol ce protocol de ce n-ai zis ceva de la bun început orice bună ziua suntem noi băieții ce putea să se întâmple am fi fost deja sus poate am fi terminat treaba și uită-te uită-te cum ragi și i-ai dat și la prostul ăsta de Cezar brânci fă și tu fă și tu și-acum rage și el rageti amândoi până vă dați duhul până se trezește tot cartierul și dacă acum se apucă ăla Ciumurel să cânte la trompetă sau mai rău la tubă sau și mai rău cel mai rău să tragă părțuri ce faci ce faci boule?

Îmi venea să-mi bag picioarele în toată treaba, să-l iau pe Cezar, să ne cărăm dracului de-acolo, ne-om descurca noi cumva și fără ajutor, întotdeauna am scos-o la capăt. Dar ceva mă ținea în loc, probabil faptul că ni s-a spus de la bun început că la Ciumurel n-ajunge oricine și că am avut noroc. Mare noroc. Mă opresc din tușit. Se oprește și Cezar. Ne retragem capetele de lângă interfon. E liniște. Adică s-a oprit și Ciumurel? Când? Când s-a oprit, bă? Sau s-o fi întrerupt? Îl bombardez pe Cezar. Ridică din umeri, mă ia la rost, de ce-l întreb pe el, ce, bă, ce pula mea, tu n-ai urechi? Cezar înjură prea mult. Începe să mă enerveze.

II.
Mă uit la ceas. E șapte și cinci și nici măcar n-am intrat în scara blocului. La naiba cu protocolul și cu presupunerile de doi bani. La naiba și cu berea lui Cezar, o să vorbesc eu. Dă-te la o parte, îi zic. Trag aer în piept și mă apropii de interfon. Da, e mort. Apăs din nou pe buton. Țiuitul soneriei nu mă mai deranjează. Sunt calm, sunt pregătit, o să-mi fac treaba. Fâșâie, a răspuns, gata, acum e momentul! Ce?! Ce dracu? Cezar a apăsât butonul de întrerupere. Nu-mi vine să cred! Ave, tâmpitul! Mă uit la el cu dușmănie și izbucnesc, bă, deci bă, cum ai putut să faci asta? Zi, că te sparg! Cezar îmi face semne disperate să tac și se uită peste umărul meu, în lungul aleii. Întorc capul și văd o mogâldeată. Se apropie de noi. Mă trezesc cu un pumn în coaste. E Cezar, îmi transmite că el nu e prost și să nu-l mai înjur fără motiv. Înghit în sec, are dreptate, bine c-a apăsât butonul. Vom aștepta să treacă pericolul și-apoi mai vedem noi.

Pericolul e un boschetar bătrân. Se oprește în dreptul nostru. Nu zice nimic, doar se uită. Mă stânjenește, e ca în visul ăla, când te pomenești dintr-odată în curul gol pe stradă și îți vine să intri în pământ de rușine. Și n-ai ce face pentru că e un vis și visele sunt ridicele. Dar nu eram într-un vis, eram în fața blocului și așteptam. Așteptam ca nenorocitul ăla care-și belea ochii la noi să-și

vadă de drum, așteptam să apăsăm din nou butonul, așteptam să ne lase Ciumurel înăuntru, să-l rugăm să ne rezolve și pe noi, pentru că așa ni s-a spus, că el o să ne rezolve. Nu era ca în visul ăla idiot, uite, aveam blugi, aveam și cămașă și pantofi noi-nouți, la Ciumurel nu te poți prezenta oricum sau cel puțin așa îmi închipui. Poate chiar de aia se zgâia coate-goale ăsta, ne vedea ferchezuiți și se gândea ce bine de ei, uite, de-abia le-au mijit mustățile și au tot ce vor, iar eu scormonesc prin pubele, ce nasol să ai ghinion în viață. Era uscat ca o aschie, aș fi putut să-i dau un spîț în cur și să-i fi zis marș de-aici, strâmbule, ce te uiți, avem treabă, ne încurci! Da, chiar asta ar trebui să fac, nu să mă simt stânjenit.

Îl văd pe Cezar cu coada ochiului, e tot un zâmbet. Își duce mâna la buzunar. Ce naiba, i-am zis să schimbe tot ce are, să facă ce știe, să fure de la ai lui, să spargă o bancă, eu m-am descurcat, nu mă interesează, să nu cumva să ne prindă Ciumurel descoperiți, nu se știe niciodată cu ăștia care te rezolvă, sunt imprevizibili, odată se înfurie și-ți cer mai mult și ce te faci atunci? Și uite-l pe Cezar, îi dă prăpăditului din euroi! Îl prind de mână, stai, bă, stai. Nu, zice, lasă-mă. Îl cunosc pe ăsta, îți spun eu după. Și se scotocește, se scotocește, cum naiba o să găsească el măruniș amărât printre... Nu, nu, îl trag de pantaloni, prea târziu, a scos euroii la plimbare. Bancnote albastre, portocalii și verzi se îngrămădesc în mâna lui. Scoate din teanc una de 20, o flutură între degete și pare foarte fericit, ține, Feri baci, zice, ia-ți o cutie de bere și două țigări. Ia-ți și de mâncare! Ce faci aici, n-ai murit? Ăla, janghinosul, se apropie de Cezar, își ia banii liniștit și în loc de mulțumesc zice *köszönöm*. Apoi se târăște mai departe printre blocuri.

Feri baci, ce tare, jubilează Cezar, cu gura până la urechi. Ne zicea nouă povești cu femei când eram mai mici. O să-ți povestesc odată.

Mă uit din nou la ceas. Avem mai puțin de 45 de minute la dispoziție, n-am înaintat deloc și am pentru prima oară impresia că nu vom reuși. Cu toate astea, Cezar rânjește, e bucuros că s-a întâlnit cu un coate-goale care-i spunea povești cu femei când era mic.

Mi-ai zis, mă, cretinule, de aurolacu' de Feri baci, și-ncă de două ori! am izbucnit. Nu era el ăsta! Tu n-ai văzut că habar n-avea cine ești? Bine că nu i-ai dat toți banii, poate-ți spunea o poveste! Trebuie să intrăm, înțelegeți? Așa că taci dracului din gură!

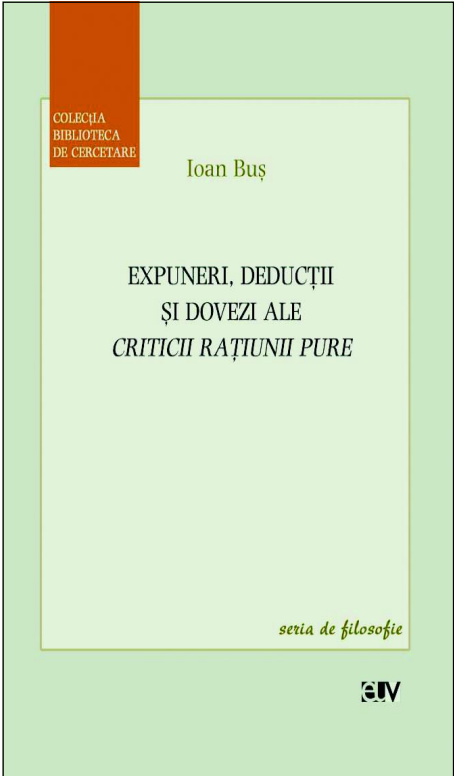
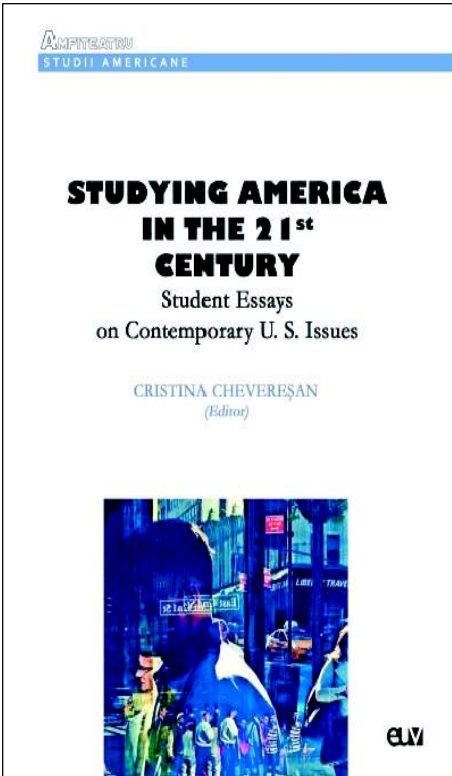
Ba el era! se-aprinde Cezar. Ce, îmi spui tu mie? Nu l-ai văzut în viața ta! Și a zis și *köszönöm*, n-ai auzit?

Taci, mă, taci! am mârâit printre dinți, și m-am dus înapoi la interfon.

[...]

* (fragment din volumul *Ai uitat să râzi*)

ORIZONT A CITIT

CONTINENTUL GRI

CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

Prigoana scriitorilor partinici sau Meciu Poli – UTA la autorlăc

Vine din Arad, stimați cititori, un informator sagace, harnic, muncitor. Apariția lui este anunțată de o foaie de hârtie boțită cu numărul de înregistrare "10484, ziua 2, luna II, anul 967". În dreapta numărului, scris cu altă culoare – pare a fi creion chimic, din acela pe care îl aveau dulgherii – MAI SERV. RAI. ARAD BIROUL III Nr. 307/Nr./10081 din 31.I.1967. La mijloc, "strict secret", ca peste toate terfeloagele acelea socotite, vezi bine, secrete stricte, să nu cumva să afle dușmanul anglo-american sau colegi de-ai lui Titel cam ce anume coceau "organele". Și ce anume cocea organul apare în rezoluția scrisă pieziș peste foaie: "după înregistrare se trece la munca informativă". Nu departe este mângălit, mai mare și tot pieziș, ceva ininteligibil, din care am descifrat cuvântul "verificat", subliniat cu fermitate. Sub cele două adnotări ale unor șefi - titlul hârtiei: "Către M.A.I. DIR. REG. BANAT serviciul III" și corpul efectiv al productului: "Înaintăm alăturat o notă informativă furnizată de agentul «Anghel Spiridon» la data de 13.XII.1966, privind pe unele elemente de la revista Orizont Timișoara". Întâmpinarea este semnată de Șeful SERV. RAI. ARAD, Nedelea Ioan și de ȘEFUL BIROULUI III căp. Radu Gheorghe.

Și iată marfa pe care o reproducem cu totul, pentru a vă lăsa și plăcerea de a adulmea și ceva anume din vechiul meci POLI - UTA, strecurat și prin biroul RAI ARAD, ca să ne exprimăm în limbajul involuntar paradisiac al organelor raionale din Arad.

Așadar:

NOTA INFORMATIVĂ

Vă informez despre o anumită atmosferă de la scriitorii timișoreni. Discutam într-una din zile în Timișoara cu un tov. cu muncă de răspundere la Comitetul regional PCR Banat și la întrebarea mea dacă se va scoate o nouă revistă culturală în Timișoara, mi-a răspuns "da, dar fără gașca de la Orizont". Și avea perfectă dreptate. La revistă redactorul șef - un fost mediocru și alții câțiva - SORIN TITEL, ANGHEL DUMBRĂVEANU și MIRCEA ȘERBĂNESCU. Ajungi să publici în revistă dacă ești prietenul lor. Pe MARANDIUC l-au lansat ca scriitor după o beție de o noapte întreagă cu SORIN TITEL. Același MARANDIUC a făcut o petrecere

de a ajuns să-și lase fratele său ceasul amanet la restaurant, după ce el a citit în cenaclu la Timișoara. SORIN TITEL este un scriitor tânăr și talentat și am impresia că este folosit drept unealtă de către alții. Un element care se împotrivesc ridicării tinerelor talente este MIRCEA ȘERBĂNESCU. Tov. A., scriitor, secretarul de partid de la filiala Uniunii Scriitorilor, ne povestește într-o zi că ȘERBĂNESCU a fost legionar. MARANDIUC povestește într-o zi că știe la cineva un almanah din 1942 în care MIRCEA ȘERBĂNESCU a scris împotriva bolșevicilor, cum îi numea el pe comuniști. A. se interesează de tinerii din Arad, dar se lovește de împotrivirea celorlalți de la Orizont. Un singur om a fost luat acolo în brațe, MARANDIUC, dar n-a reușit să publice decât o singură dată, întrucât de mai multe ori controlul presei i-a scos schițele lui pentru că îi resping; cei care s-au ridicat (MIRCEA MICU, OMESCU CORNEL, etc.) au plecat din Arad la București și așa au reușit. Aradul are o tradiție de cultură și publicistică. Talente sînt multe și acum în Arad. Din cauza acestui grup ei nu sînt ajutați să se ridice. Cei care sînt dispuși să dea bancheturi, da, chiar dacă scriu fără să slujească ideile comunismului. Este o problemă cu implicații profunde și foarte delicate. Tot datorită acestui grup scriitorii de valoare au plecat din Timișoara cum e cazul lui RADU TEODORU care s-a stabilit în Brașov.

Cînd ne adresăm la București ni se spune că avem Filiala și revistă a filialei la Timișoara și au dreptate. Dar nu se va putea realiza un succes pînă nu se va destrăma țesăturile dedesubturilor. Să se ridice și în orașul nostru noi creatori de pe pozițiile ferme, partinice, e o dorință izvorâtă din ultimele documente de partid, pentru că operele lor ar sluji educației cetățenilor. Iată de ce consider că problema are un acut substrat politic și merită să fie cercetată.

Pe cine publică "Orizontul" din Arad? Pe Alex. Popescu NEGURA, despre care v-am mai relatat, pe IOSIF LUPULESCU despre care v-am mai relatat, pe C. MARANDIUC de care am amintit mai sus, pe SUCIU SILVIU fost legionar și condamnat politic. Ca D. SINITEANU să ajungă să publice o schiță la "Orizont" a trebuit să se intereseze un tov. de la regiunea de partid de ce-i ține lucrările la sertar. Față de D. SINITEAN, MIRCEA ȘERBĂNESCU a avut o atitudine de desființarea lui ca scriitor cu câțiva ani în urmă. De ce? Pentru că SINITEANU prin ce scrie vorbește de partid, de viața noastră

noastră? În situația lui SINITEANU mai sînt și alții care au luat premii și la București și-n "Orizont" nu au loc pentru că sînt partinici. Despre gașca de la "Orizont" și ieșirile lor relații mult mai amănunțite poate furniza scriitorul I. A., secretar al organizației de partid de la Filiala Uniunii Scriitorilor, care ne spunea în una din zile că și el, din cauza lor va pleca din Timișoara la Cluj. Scriitorii partinici de talent sau pleacă ori sînt ținuți în umbră de această gașcă. Toate acestea m-au determinat să vă informez pentru că ținînd seama de rolul creatorului de artă, problema este importantă, acută dar și spinoasă. Aș dori-o rezolvată. n

Arad la 13.XII. 1966 "ANGHEL SPIRIDON"

Observații: I

MARANDIUC CORNEL este urmărit în lucrare de verificare prealabilă. Agentul a furnizat prezenta notă în urma discuțiilor purtate pe marginea relațiilor sale cu cei de la revista "Orizont" din Timișoara și ce anume cunoaște despre aceștia.

Sarcini trasate:

Agentul a fost dirijat în continuare să meargă la Timișoara pentru a ține legătură cu A. de la care să afle noi aspecte negative din activitatea membrilor revistei "Orizont", menționați mai sus.

Măsuri:

O copie a notei se trimite la Serviciul III M.A.I. Dir. Regională Banat pentru exploatare, iar o copie la lucrarea lui MARANDIUC CORNEL." (CNSAS, dosar 1943, vol. I, pp. 73-75).

Revine Anișoara Odeanu. Virgil Birou e irascibil

Ne "parvine" din dosar o Notă informativă cu doi clasici ai literaturii bănățene. O reproducem ca pe o necesară pagină de istorie literară, dezgropată din trecerea molcom-banală a vremii. Citește Anișoara Odeanu, participă Virgil Birou:

NOTA INFORMATIVĂ

Sedinta din noiembrie 1966 a filialei Uniunii Scriitorilor s-a ținut în prezența a 33 de participanți. A citit o năvelă ANIȘOARA ODEANU care cu acest prilej și-a reluat activitatea sa literară întreruptă după căsătoria sa cu Dr. Criveț.

ANIȘOARA ODEANU are o destul de bogată activitate de scriitoare la București

între anii 1934 cînd a debutat cu romanul "Într-un cămin de domnișoare" în editura "Adevărul" și pînă în 1945.

După naștere este bănățeană iar actualmente domiciliază în Lugoj. Are un talent care s-a bucurat de multe aprecieri între cele două războaie. În ultima vreme suferă cu ochii și are și o afecțiune cardiacă.

Referatul asupra nuvelei citite l-a făcut NICOLAE ȚIRIOI care a subliniat mai ales două însușiri de preț ale scriitoarei: puterea de cunoaștere a sufletului omenesc și umorul narării dar a arătat și faptul că nuvela zugrăvind chipul unui savant, tematica este actuală, ironia însoțind conturarea personajelor în care mai răbufnesc unele teorii ale mentalității burgheze.

La discuții au luat parte Ș. F., ANDREI LILIN, MIRCEA ȘERBĂNESCU, NICOLAE PÎRVU, iar concluziile le-a tras AL. JEBELEANU care a prezidat ședința. Toți, cu excepția lui NICOLAE CIOBANU, au arătat calitățile remarcabile din punct de vedere literar ale autoarei. CIOBANU a formulat obiecții în numele gustului modern al tinerilor scriitori de azi. El a găsit nuvela idilică: "n-are clocotul, curentul subteran care să ne trimită mai direct în ambianța contemporană". După el azi se impun conflicte mai puternice, chiar tragice, nu o tratare așa satirică și într-un stil mai puțin colorat de prețiozitate.

La ședință au participat printre alții și VIRGIL BIROU /venit în a doua parte/, ROMULUS FABIAN și ION MAXIM dar ei n-au luat cuvîntul.

VIRGIL BIROU în ultima vreme se plînge din nou că este foarte bolnav, suferă cu inima și într-adevăr nu arată prea bine. A ținut să participe ca bănățean într-un cînt el se consideră reprezentantul cel mai de seamă al literaturii bănățene. De cînd este pensionar este extrem de irascibil, se supără foarte repede pe toți cei care-l contrazic, sau se comportă împotriva intereselor sale. Lucrează după cîte am aflat, la continuarea volumului "Drumuri și popasuri bănățene" apărut anii trecuți, deci la reportaje privind noua viață a provinciei natale.

Vine foarte rar la redacție și numai cînd are interes. Uneori dă pe la cofetăria "Macul roșu" dar nu se înțelege bine nici cu BUTEANU AUREL, VICTOR IANCU și nici cu FRANYO ZOLTAN pe care îi înfîlnea acolo. Are ranchiuni personale pe aproape toata lumea. ROMULUS FABIAN nu-l contrazice cu nimic, deci îi este mai puțin antipatic, mai mult, se pare că-l urăște în ultima vreme pe ANDREI LILIN care la rîndul său, îl vorbește de rău și se arată indignat de atitudinea lui BIROU.

În 7 decembrie s-au citit amintiri literare traduse de A. BUTEANU dintr-un poet maghiar localnic.

ss. Traian

OBSERVAȚII

Materialul prezent concretizează poziția unor elemente cu antecedente politice aflate în atenția organelor noastre, în cadrul cenaclului literar timișorean.

Din conținut nu rezultă concret probleme deosebite legate de activitatea acestor elemente.

Agentul în continuare are sarcina de a avea în atenție stabilirea activității, comportarea și legăturile următoarelor elemente:

ION MAXIM
FABIAN ROMULUS
DASCĂLU IOAN
PETRUȚ FLORIAN
SORIN TITEL
NICOLAE CIOBANU
Ș. F.
Notă la anexa agentului
ss. Mr. Coșeriu Ioan

Cpt. Prescure V.

SOCIETATEA LA RAZE

ROENTGEN: FDR

DANIELA MAGIARU

Teatrul Național din Timișoara a organizat în lunile mai și iunie Festivalul European al Spectacolului Timișoara – Festival al Dramaturgiei Românești (FEST-FDR), conceput în două etape. Prima, 14-18 mai, secțiunea FDR, a cuprins zece zile de spectacole de teatru pe text românesc. Cea de-a doua, FEST, 10-17 iunie, a lărgit cadrul evenimentului, adăugându-i și o componentă internațională și multidisciplinară, cu o secțiune *Outdoor*, care a cuprins spectacole în aer liber, o alta – *Sound Scene* – a inclus concerte și o a treia de Performance și teatru-dans.

La momentul scrierii acestui articol, FEST este în plină desfășurare; de aceea, privirea va survola numai prima parte a festivalului. Trebuie precizat încă de la început că FDR își păstrează identitatea bine conturată de-a lungul anilor. Este un festival care promovează cu fervoare dramaturgia românească, în special cea contemporană. Anul acesta, selecția spectacolelor invitate i-a aparținut criticului de teatru Oana Borș.

Lumi casa(n)te

Teatrul Național Târgu-Mureș, Compania "Liviu Rebreanu" și Colectiv A Cluj

Punct Triplu, de și în regia lui Bogdan Georgescu

Cu: Ion Vântu, Berekméri Katalin, Elena Purea, Mihaela Mihai, Csaba Ciugulitu, Andrei Chiran. Scenografia: Irina Gadiuța, Sound Design: Sever Bârzan și Levente Jancsó II; Light Design: Attila Kászoni

Asociația Centrul Multimedia Teatru Fix, Iași, *Dreaming Romania*, de Mihai Pintilei-Jabenitan, regia: Pintilei-Jabenitan Mihai, Radu Horghidan

Cu: Mihai Pintilei-Jabenitan, Adrian Marele, Ancauța Gutui, Roxana Durneac, Claudia Chiraș, Bogdan Cantauz, Alex Iurașcu, Delia Neagu, Ionela Gîtlan. Scenografia: Claudiu Stian, Alin Ștefan Prodan

Ediția din 2014 a propus spectacole care sunt necesare prin temele abordate, dar și prin formele pe care le-au luat montările. S-au regăsit în acestea nevoia de poveste, doza de oroare, de intruziune într-un real pe care îl (re)vedem în oglinzi multiplicare și pe care îl plasăm uneori ascuns printre gânduri, refuzând să îl conștientizăm, aflați sub protecția unei bule imaginare de sticlă. Subiectele tratate sunt de cele mai multe ori incommode și ele ar trebui să se constituie într-o invitație la reflecție. Incursiunile în imediat au conturat lumi fragile, cu locuitori casanți și casați, aflați în lipsă de repere, (*Carpathian Garden*) sau în căutarea acestora (*Pisica verde*), debusolați, forțați să ia decizii extreme (*Bucharest Calling*, *Punct Triplu*). Imaginea obținută este cea a unei societăți care se zbate între neputință și inerție, aflată într-o cădere continuă. Îndoctrinarea, efectul televiziunii asupra libertății de gândire a omului, atitudinile pasive și fals-active fac din România o țară "de vis" în *Dreaming Romania*. Rădem, văzând-o conturată, recunoscând tipare și situații familiare și ne întristăm, atinși fiind de gândul că tarele se adâncesc, că soluțiile devin inexistente, iar acțiunile ajung până la consecințe ultime: (sin)ucidere, spălare de creier. Bine conturate, fie ca scriitură (*Pisica verde*), fie ca punere în scenă (*Punct triplu*), aceste montări sunt importante pentru definirea unui moment – cel actual, al unor existențe – de aici și acum și pot funcționa ca adevărate semnale de fum. Faptul divers este investit cu valoare maximă, adâncit în concret și scos din anonimatul unui subsol de pagină de "actualități". Înscenările sunt deseori simple, cu resurse minimaliste care pun în valoare tematica.

Trecutul e prezent?

Teatrul Național Târgu-Mureș, Compania "Liviu Rebreanu"

Efectul Genovese de Alina Nelega

Regia Gavril Cadariu

Cu: Cătălina Mustață, Nicolae Cristache, Diana Avrămuț, Sergiu Marocico, Luchian Pantea, Tiberiu Vasiniuc, Andrei Chiran, Raisa Ane. Scenografia: Bartha József

Tipografic Majuscul, producție a Teatrului Odeon București, co-producători: dramAcum / Festivalul Internațional de la Nitra

Cu: Cătălina Mustață, Alexandru Potocean, Gabriel Răuță, Mihai Smarandache, Silvian Vâlcu. Scenografia: Andrei Dinu; Coregrafia: Florin Fieroiu; Muzica: Bobo Burlăcianu; Light design: Andu Dumitrescu

Mai mult decât necesară este și revizitarea trecutului în toate formele sale. De pildă, *Efectul Genovese* vorbește despre colaboratorii Securității, despre cât de mult ne asumăm astăzi din greșelile trecutului și cum trecem sub tăcere capitolele rușinoase ale istoriei personale, despre cum filele din dosarele pătate ale informatorilor Securității pot reveni la suprafață. *Efectul Genovese* amplifică voci susurate cu scopul de a provoca discuții, actualmente insuficiente, și care par pierdute în noianul de inutilități regurgitate de media.

Un alt spectacol, *Tipografic Majuscul*, de și în regia Gianinei Cărbunariu vorbește despre dosarele Securității (tema fusese abordată de regizoarea-dramaturg și în *X mm din Y km*) și o face răspicat și tranșat, *comme il faut*, într-un docu-teatru extrem de bine realizat, cu foarte bune performanțe actricești, trasate cu mare precizie. Un spectacol care trebuie vizionat și care trimite și la o listă lungă de lecturi și de dezbateri vitale. Într-o lume sufocată de banalități și fleacuri, subiectele esențiale legate de realitățile comuniste par să ne scape. Montarea Gianinei Cărbunariu le readuce în prim-plan, punând degetul pe o rană încă sângerândă.

Jocul de-a...

Godot Café-Teatru București

Carpathian Garden, de și în regia lui Radu Iacoban

Cu: Tudor Aaron Istodor, Radu Iacoban;

Scenografia: Irina Moscu

Teatrul Luni de la GreenHours și Compagnie 28

DONTCRYBABY, de Catinca Drăgănescu, regia: Eugen Jebeleanu

Cu: Conrad Mericoffer, Ștefan Huluba, Nicoleta Lefter, Camelia Pintilie, Cristina Drăghici, Silvian Vâlcu, Sebastian Claudiu. Scenografia Velica Panduru; Sound design: Sebastian Claudiu

Teatrul Național Cluj

Sânziana și Pepelea de Vasile Alecsandri.

Regia: Alexandru Dabija

Cu: Anca Hanu, Miriam Cuibus, Angelica Nicoară, Irina Wintze, Romina Merei, Adriana Băilescu, Patricia Brad, Matei Rotaru, Ionuț Caras, Radu Lărgeanu, Cristian Grosu, Adrian Cucu, Cătălin Herlo, Dragoș Pop, Cristian Rigman, Miron Maxim, Silviu Iorga, Mihnea Blidariu. Scenografia: Cristian Rusu; Muzica originală: Ada Milea, Anca Hanu; Mișcare scenică: Florin Fieroiu; Asistent costume: Cătălina Chirilă

Teatrul Național "Radu Stanca" Sibiu *Solitaritate*, de și în regia Gianinei Cărbunariu

O co-producție Teatrul Național "Radu Stanca" și Théâtre National de la Communauté

Française de Belgique, în colaborare cu Le Festival d'Avignon 2014.

Cu: Marius Turdeanu, Ciprian Scurtea, Florin Coșuleț, Diana Fufezan, Ofelia Popii, Mariana Mihu, Adrian Matioc, Cristina Ragos, Ali Deac; Decor și light design: Andu Dumitrescu; Costume: Andrei Dinu; Coregrafia: Florin Fieroiu; Muzica: Bogdan Burlăcianu

Spectacolul / performance de Eugen Jebeleanu și-a extras energia din prospețimea actorilor și din bucuria de a (se) juca. Construit sub formă ludică, reia "ușor inspirat de *Scufița Roșie*" povești cunoscute care urmează întrucâtva tiparul clasic al poveștii originale, dar o face remixat, *with a twist*. Montarea aduce inteligent și în interpretări extraordinar de nuanțate și exacte grimase cauzate de realități prezente, ingenios prelucrate. O abordare care beneficiază de un look stilat, cu pantofi cu toc, oă, jerseuri negre, buze roșii, pe fundal alb. Realitățile actuale sunt recuperate cu mult umor în cazul producției *Carpathian Garden*, care se constituie într-o portretistică a unei societăți mereu în căutare de personaje cu iz de model, fie că ele provin din zona bisericii, politicienilor, starurilor de filme pentru adulți sau a parcărilor. Sunt aduse în prim-plan tipologii și sunt creionate cu multă ironie, bine jucate și valorizate de către cei doi protagoniști.

Alegând formatul jurnalelor TV, creatorii

spectacolului trimite la manipularea maselor și impun un ritm alert, care face ca trecerile să pară dezvoltări ale cadrelor cu expunere scurtă. Cu iz de instantaneu este și *Solitaritate*, care propune subiecte pe o paletă extrem de variată: de la tensiunile interetnice la bonele filipineze, de la relațiile de familie la cele politice. Totul e realizat în cheie comică, mascând percepția aflată pe muchia dintre tragic și comic, dintre ilar și dramă. Nouă actori foarte buni încarnază în tușe groase personaje ale universului din imediata noastră apropiere. Umorel își găsește un aliat de nădejde în regizorul Alexandru Dabija, care recitește *Sânziana și Pepelea* și redă povestea astfel încât simți în fiecare scenă, cu apariția fiecărui personaj, în interpretarea fiecărui cântec plăcerea pură a jocului. Pentru spectator ea vine din (re)descoperirea unei viziuni ludice care alunecă pe toboganele imaginației, exploatând minunat fiecare fibră a textului. Montarea are ceva din pofta de a explora a unui copilul, din desfătarea oferită de un material abil valorificat, pus în scopul unei doze sănatoase de râs.

FDR 2014 a oferit prin montările propuse o viziune coerentă asupra României actuale, văzută prin ocheane reglate la altitudini diferite, servind toate ca puncte de control, înregistrând fapte și atitudini și provocând reacții. Viziunile regizorale s-au cristalizat în reprezentații care, deși diferite ca formă, se întâlnesc în intenții.

MAI, LUNĂ CU TESZT

În perioada 24-31 mai Teatrul Maghiar de Stat "Csiky Gergely" din Timișoara a organizat Festivalul Euroregional de Teatru (TESZT). Cea de-a șaptea ediție s-a centrat în jurul temei trecutului și a raportărilor la acesta. Montările au abordat subiecte dure, povești provenite din spații și timpuri diferite care se întretaie, modelând canelurile memoriei.

La acestea face apel și ultima premieră a stagiunii 2013/2014, din repertoriul Teatrului Maghiar din Timișoara, *Incendii*, de Wajdi Mouawad, în regia lui Radu-Alexandru Nica. Rememorării i-au fost circumscrise și multe dintre montările invitate la eveniment, precum *A fost odată la Timișoara* (Teatrul Național Timișoara), *Roșu*, (Teatrul "Katona József" din Budapesta, Trupa Maghiară a Teatrului Popular din Subotica), *Europa, Europa* (Teatrul Studio K), *Ținuturile joase* (Teatrul German de Stat Timișoara), *Carnaj* (Compania Forte) și Teatrul Szkéné, *Secretele noastre* (Pintér Béla și Trupa), *Neoplanta* (Teatrul din Novi Sad).

În programele *off* au fost incluse concertele de la miezul nopții, susținute de artiști cu background-uri diferite și care au angrenat sonorități aparte, un *Jam* teatral, o expoziție cu lucrările artistice pornind de la tema acestei ediții. Două premiere au avut loc în timpul festivalului, una ca rezultat al colaborării dintre două coregrafe: Baczó Tünde și Táborosi Margaréta, și o a doua, care a avut la bază un workshop coordonat de regizorul Urbán András. Anul acesta, organizatorii au editat o carte, *Drumuri transfrontaliere*, care are la bază ideea de dialog și de facilitare a acestuia între teatrele, instituțiile și artiștii din euroregiunea DKMT.

CINE N-ARE JAPONEZI, SA-SI CUMPERE DANA CHETRINESCU

Cititorii mai vigilenți vor observa imediat că ne repetăm. Nu mai departe de luna trecută alesesem să le vorbim tot despre japonezi (și de Adrian Năstase, în compania samuraiului obsedat), dar, nu cu mult timp în urmă, mai concepusem un text cu un titlu similar, doar subiectul vizând un alt mare popor de la Răsărit. Pe vremea aceea, însă, povesteam despre chinezii care cultivă roșii en gros chiar sub nasul nostru, la Buzău. Acum vă povestim despre un japonez care a dat lovitură în afaceri, închiriind prieteni oricui se resimte de pe urma absenței unora de-adevăratelea.

La început, povestea mi s-a părut gogonată din cale-afară. Ceva mai artificial, mai forțat și mai cinic-postmodern decât prietenia cu ora sau cu kilogramul nu se putea imagina. Apoi mi-am luat seama, cum se zice, și m-am gândit că lucrurile stau mult mai rău (sau mult mai bine, depinde din ce unghi le privești). Categoriile *For sale* și *To let* sunt, la urma urmei, mult mai numeroase, mai diverse, mai "cu tradiție". Nu trebuie să căutăm mai departe de vorba aceea proastă, despre cea mai veche meserie din lume. Prietenie de vânzare nu s-a mai pomenit? Dar iubire? Se pare că da, ba despre ea s-au scris piese de teatru, poezii și chiar romane, nu doar un biet eseu, ca acesta despre prietenia *à la japonaise*.

Mai apoi, să ne gândim la o altă vorbă, deloc proastă de data aceasta, din înțelepciunea populară, despre succesul comercializării bătrânului. Nu demult, *Academia Cațavencu* se revolta amuzându-se de o decizie a ministrului Muncii, Rovana Plumb¹, care decreta că bătrânii nu mai trebuie îngrijiți în centre specializate, ci acasă. Normal, zicem noi, dar decretul ministerial continuă cu precizările: iar dacă nu-i iau rudele acasă, să-i ia altcineva, contra unei sume de bani. Iată, deci, cum proverbul se vede ilustrat ad litteram, cu aerul ușor imbeciliza(n)t cu care se petrec, inevitabil, asemenea transferuri de sens: cine n-are bătrâni, să-i cumpere. Pe urmele Cațavencilor, putem imagina și noi un scenariu în care un întreprinzător temerar preia de la stat un număr de 5-6 cetățeni seniori pe care poate, de pildă, să-i plimbe foarte mult cu tramvaiul, acesta fiind – lucru bine știut – gratis pentru pensionari. În acest fel, oamenii muncii nu vor mai munci, dar vor putea călători cu trenul străbătând țara în lung și-n lat (însoțitorii bătrânilor veterani, care va să zică, au și ei înlesniri la CFR).

Pe cale de consecință, cum ar zice un jurist, deși ei nu aveau inițial bătrâni, nici nu i-au cumpărat (pentru că li s-au dat), vor putea obține bani buni pe ei fără să cheltuie un leu. Exact invers față de proverb. Ce mai, ca la Radio Erevan. Bineînțeles, soluția guvernamentală "plumbiană" (sau "plumbescă"?) sună bine și în prag de alegeri, având un potențial electoral destul de vânos, nu doar din partea pensionarilor, gata convinși, ci și din partea noii categorii înscrise în nomenclatorul meseriilor, a vânzătorilor-cumpărători de nagenenari.

După ce n-am avut bătrâni și i-am cumpărat, adică i-am investit cu cap, observăm că putem face același lucru și cu copiii. Fenomenul nu e proverbial (încă), dar are un nume pe care poți să-l cauți în dicționar. "Produs sau preparat care înlocuiește un alt produs sau preparat cu care are unele proprietăți comune", scrie DEX-ul. Cam cum era Nechezolul când nu se găsea Jacobs la alimentară. Sau cum este acum mărlul care se vinde cu Happy Meal la McDonald's, sănătos și natural, numai bun pentru copii, cu etichetă care precizează: "poate conține

urme de țelină" (!?) Ați ghicit. Este vorba de fenomenul – sau cuvântul – "surogat", adjectiv pe lângă substantivele "familie" sau "mamă". Există și un site medical care explică foarte clar care sunt "cerințele obligatorii" pentru o mamă surrogat², ba chiar și un "program" de sănătate – internațional, bag seama, sau cu pretenții expansionist-globale, având el nume anglofon, *Surrogacy*: femeia trebuie să fie sănătoasă, să aibă între 18-35 de ani, să fi născut cel puțin un copil sănătos, să aibă o stare fizică și psihică bună, să poată face dovada stabilității morale și a lipsei unui trecut criminal. O clinică de reproducere care se respectă are, firește, și o "bancă" de mame, căci la bancă, nu-i așa, poți duce orice, de la bijuteriile familiei, la celule stem, de la bancnota de un milion de lire, la ovule.

Nu e deloc de mirare că o mamă nu poate fi criminală dacă vrea să intre în bancă, așa cum n-ar trebui să ne mire (deși ne miră!) că un "tată" nu poate merge la banca de spermă decât dacă are IQ peste 100. Aceeași clinică oferă consiliere dezinteresată și dacă clientul nu alege mamă de la banca ei: "puteți găsi o mamă-surogat în reclame". Dacă se procedează astfel, însă, clientul poate constata că fișa postului se complică. O posibilă fumizoare care a dat anunț la ziar nu se încurcă cu lipsa trecutului criminal, dar se descrie ca fiind frumoasă ca o cadă. Din acest motiv, prețul de pe piață, de 20.000 Euro pe cap de embrion implantat³, i se pare jignitor de mic. Alte mame "sănătoase, fără vicii" nu cer, în schimbul bebelușului legat frumos cu fundă roșie de cadouri, decât "seriozitate și respect". Asta, cel puțin până văd cu cine au de-a face. Cele mai hotărâte pot face vizite de "vizualizare" până și în Italia, pentru a vedea cu ochii lor cuplurile care vor bebe Ersatz, înainte de a se decide să se închirieze pentru o perioadă nici prea lungă, nici prea scurtă, ci numai bună – de fix nouă luni.

În România, legea nu are nimic împotriva mamelor surrogat. Adică, să ne înțelegem, dacă acestea ar da copilul pe gratis. Vorba înțeleaptă ne spune că bătrânii sunt de vânzare, dar despre cine n-are copii și îi cumpără nu e la fel de înțelept să apostolezi. Există de multă vreme un proiect de lege, emanat de Camera Deputaților, privind sănătatea reproducerii și reproducerea umană asistată, în care se precizează că un cuplu cu probleme de fertilitate ar putea încheia la notar un contract cu mama purtătoare pentru a suporta numai costurile medicale și a-i oferi acesteia veșnicele bonuri de masă (un soi de *paspartout* românesc) pe perioada sarcinii. Nu discut dacă acest proiect de lege o fi bun sau prost. Deocamdată, însă, țara arde pe diverse teme electorale, nu are vreme să se coafeze la banca mamelor.

Revin la japonezul cu prieteni de închiriat pentru a semnala ceva ce mi se pare chiar îngrijorător (la mine, în primul rând). Nu am găsit nimic ieșit din comun nici în bătrânul de închiriat, nici în mama și bebelușul surrogat. Iubitul sau iubita de închiriat precizam de la început că sunt ceva limpede ca apa de izvor. Dar pretenția niponă mi s-a părut mai caraghioasă decât oricare alta prin nonsensul ei. Nu mai ne izbesc în plex, cu sensibilitatea noastră oricum prea selectivă, cazurile de mai sus pentru că ne-am hârșit într-atât? Mă tem că da...

¹ Spartakus, "Cine n-are bătrâni să-și cumpere, că primește bani pe ei", *Academia Cațavencu*, 7 aprilie 2014.

² BioTexCom, Centru de medicină reproductivă, mamesurogat.net

³ Focus, 30 august 2013.

COLECTIA DE PITICI CIPRIAN VÂLCAN

Autrefois, au Japon, on louait des prêtres. Leur job ? Officier lors de fausses cérémonies religieuses organisées pour des mariages. Parfois, on profitait de l'occasion pour agrémenter l'assistance de quelques étrangers, également loués. Ça faisait plus international, donc plus chic. Tout ça, c'était pour le plaisir. Aujourd'hui, on loue des amis, mais pour d'autres raisons. Seuls, trop seuls, de plus en plus de Japonais n'hésitent pas à dépenser plusieurs milliers de yens pour passer un moment, une journée parfois, en compagnie d'un acteur de circonstance à la recherche d'un revenu d'appoint. Surfant sur le vague à l'âme de leurs compatriotes en manque de partenaire ou refusant la responsabilité d'une relation, une dizaine de sociétés - le double d'il y a huit ans - proposent une multitude de services. Chez Client Partners, l'un des leaders du secteur, le tarif de base évolue autour de 2 980 yens (21 euros) de l'heure, la première étant facturée 5 980 yens (42 euros), frais de transport inclus (*Le Monde*, 12 janvier 2014).

Hanul mongol Möngke avea o mare pasiune pentru piticii europeni, pe care-i socotea cele mai fascinante făpturi din lume. Plătind adesea mai mult decât greutatea lor în aur, reușise să adune la curtea sa aproape 300 de pitici pe care îi dăduse pe mâna unor profesori ciudați ce aveau drept misiune să-i învețe limbile latină și chineză. Hanul supraveghea în fiecare lună progresele omuleților, cerându-le să-i recite câteva versuri. Deși nu pricepea o iotă din spusele lor, era încântat de sonoritatea acelor cuvinte ce rămăneau de neînțeles pentru el și-i răsplătea de fiecare dată pe profesori cu câteva monede de aur. Se întâmpla ca în nopțile când hanul era chinuit de insomnie, fiind împresurat de umbrele dese ale dușmanilor pe care-i sfîrtecăse în bucăți, lăsându-i apoi pe seama vulturilor, să bată din palme de trei ori, semn că are nevoie de compania piticilor.

Treziți brusc din somn, piticii erau obligați să danseze, să facă tumbe, plecaciuni și giumbușlucuri, încercând cu disperare să-l amuze pe Stăpînul Universului. Dacă reușeau și Möngke izbucnea în râs, știau că aveau să primească o pungă cu aur plus o duzină de urechi de maimuță, delicatea supremă la curtea hanului. Dacă dădeau greș, îi așteptau douăzeci de lovituri de bici și două săptămâni fără mâncare gătită de bucătarii Stăpînului Lumii, doar cu ierburi și rădăcini. Dacă se întâmpla ca un pitic să intre definitiv în dizgrație, Möngke porunca ca acesta să fie îmbrăcat în straie prețioase, țesute special pentru el de cei mai pricepuți croitori din Imperiu, fiind apoi trimis în chip de cadou, într-o cutie de bambus încrustată cu aur și fildeș, unuia dintre vasalii săi de încredere, ca semn de maximă bunăvoință. Se spune că ar fi existat și cîțiva pitici pe care Marele Han i-ar fi strangulat cu propriile-i mâini, dar aceste zvonuri nu sînt confirmate de surse istorice credibile.

Möngke pare să fi crezut, pornind de la observațiile unui călugăr budist ce i-a stat o vreme alături, că piticii sînt oameni superiori, capabili de operații mentale imposibil de realizat de către oamenii obișnuiți. Unii istorici susțin chiar că Marele Han era convins că dacă ar fi reușit să adune la curtea sa toți piticii de pe fața Pămîntului, ar fi devenit invincibil, iar imperiul lui ar fi durat 10 000 de ani, la adăpost de orice pericol și de orice distrugere. Fiind însă un spirit lucid, știa că așa ceva e imposibil, că vor mai exista mereu pitici neștiuți de nimeni în creierii munților sau în jungle cu neputință de explorat, astfel încît imperiul său, la fel ca alte imperii, urma să fie spulberat, lăsînd loc altor și altor regate desenate de misterioasele forțe fără chip ale Norocului și Capriciului.

Însă luciditatea lui incomparabilă, devenită un prețios auxiliar al cruzimii sale de temut, nu-l împiedica să se lasă pradă urii inexplicabile față de oamenii foarte înalți, pe care-i socotea simple rebuturi naturale, bieți muritori săraci cu duhul ce reprezentau o pată rușinoasă pe obrazul omenirii. Ordinele sale erau extrem de precise: orice bărbat care depășea cu mai mult de două capete înălțimea medie din Imperiu era sortit să fie ucis pe loc, leșul său trebuia ars, iar cenușa urma să-i fi răspîndită în munți; orice femeie care depășea cu două capete înălțimea medie trebuia strangulată, iar trupul ei tăiat în bucăți era aruncat la ciini.

Se spune că Möngke ar fi murit de tristețe, dar asta pare să nu mai fi interesat pe nimeni. Hanul Kublai, cel care i-a urmat pe tron, avea să prefere filosofia confucianistă, colecționînd doar pitici originari din nordul Chinei.

STRĂLUCIRI ÎN TUNECARI

CRISTINA CHEVEREȘAN

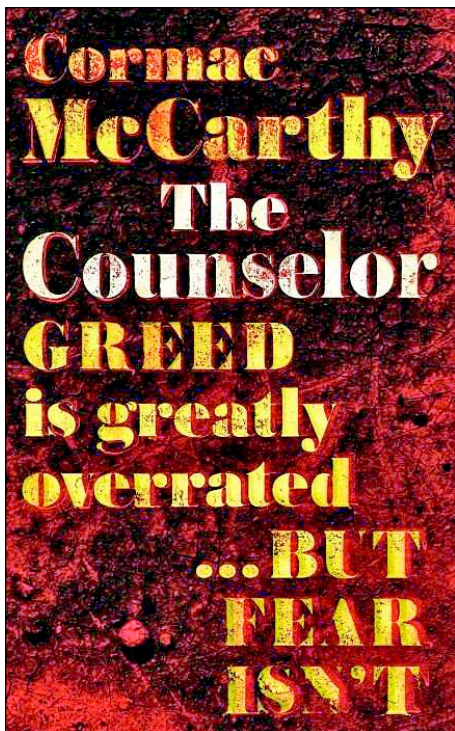
Că printre liderii literaturii americane contemporane un loc aparte i se rezervă lui Cormac McCarthy e un fapt incontestabil. De la *Blood Meridian*, considerat de Harold Bloom romanul cel mai memorabil după faulkerianul *As I Lay Dying*, până la premiile și ecranizatele *All the Pretty Horses*, *Child of God*, *No Country for Old Men* și *The Road*, cărțile lui au reconfigurat felul Americii moderne de a se raporta la propriile evenimente, mentalități, posibilități. În același timp, McCarthy se adresează unui public mult mai larg, incorporând teme ce nu îmbătrânesc, nelăsându-se îngrădite de un anumit spațiu sau tip de cultură. Dacă la opt ani după Pulitzer-ul pentru *The Road* un nou proiect, posibil intitulat *The Passenger*, se lasă așteptat, McCarthy nu poate fi bănuțat că ar fi stat degeaba.

Unii speculează, chiar, că romanul anunțat se va fi transformat deja într-un film, întrucât în 2013 o peliculă cu distribuție spectaculoasă, *Consilierul*, se baza pe scenariul omonim semnat de scriitorul însuși. Deși nu era prima oară când McCarthy se lăsa atras de universul fascinant al viselor de celoid, de această dată avea să se implice total în ecranizarea scrierii concepute special în acest scop, fără a renunța la elementele care l-au făcut celebru. Întunecată, încărcată, violentă, lipsită de valori, scrupule, omenie, lumea din *Consilierul* surprinde, înfioară, dezgustă, șochează publicul destul cât să-l împingă la o interogare serioasă a tarelor unor societăți ce nasc, promovează și susțin monștri.

Povestea în sine se compune din mai multe planuri, aparent disparate, ce se intersectează dramatic spre final, atenția cititorului împărțindu-se între fragmente plasate în SUA (Texas), Olanda (Amsterdam), Mexic. După debutul cu o scenă a cărei unică miză pare a fi sexul, anunțând o incursiune în zona obscurului, surpriza nu întârzie: Consilierul o cere pe Laura de soție cu un inel negociat în Europa și totul pare a se derula către un happy-end. În penumbră colcăie însă Răul sub forme dintre cele mai diverse, legate inextricabil: droguri, bani, carteluri, crime, închinări, urmăriri, răpiri, eliminări fizice prin procedee mai mult sau mai puțin ingenioase. În spatele acestora: lăcomia, inconștiența, cruzimea, cinismul. La capătul lor: consecințele devastatoare ale unor decizii pripite și ale renunțării la principii, morală, suflet. Scufundată în depravare, povestea lui McCarthy, ca de obicei, avertizează mut.

Textul "poartă cu siguranță ADN-ul literar al autorului [...] Intriga se desfășoară rapid și nemilos, ca în tragedia greacă. Ignorând indiciile cum că are de a face cu niște criminali feroce care, după cum afirmă un personaj, "îți vor scoate ficatul și-l vor mânca în fața câinelui tău", Consilierul se implică într-un transport de cocaină din Columbia spre Chicago într-un camion cu fose septice. Camionul dispăre și totul se destramă¹. La o primă impresie, totul e acțiune, viteză, agresiune a simțurilor și așteptărilor. "Morții nu îi pasă. Moartea nu are sens" e replica unui proprietar de cafea, sub semnul căreia stă întregul scenariu. În juru-i se construiesc atât suspansul, cât și pasajele intermediare, de respiro și meditație, tipice scriitorului american.

"Poate că Schiller avea dreptate. Pe vremea când zeii erau mai umani, oamenii

erau mai divini. Pietrele însele au o perspectivă asupra lucrurilor. Poate nu sunt atât de tăcute cum crezi", spune traficanțul de diamante într-unul dintre monologurile filozofice ce rup ritmul atrocităților și predică la propriu despre idolii uciși de diavoleasca și futila domnie a rapacității. "Tot ce există va pieri într-o zi. Definitiv. Și va lua cu sine orice explicație ce i s-a găsit vreodată. De la Newton și Einstein la Homer și Shakespeare și Michelangelo. Orice creație atemporală. Arta și poezia și știința ta nu sunt nici măcar fum. Alles Vergänglich ist nur ein Gleichnis, cum spune Goethe". Asemenea intervenții (cvasi-neverosimile în baia de sânge, printre conspirațiile ce se încheagă în situații fără ieșire) introduc sobrietatea și moralismul – ca să nu mai vorbim de intertextualitatea - specifice romanelor lui McCarthy. Deși nu regăsim atmosfera post-apocaliptică din *Drumul*, finalul pare aproape, iar orizontul protagoniștilor și al cititorului se întunecă în egală măsură.

Nesăbuiința Consilierului niciodată numit și devoțiunea luminoasă dar perdantă a logodnicei, extravagantele magnatului drogurilor, Reiner și excentricitatea sinistră a iubitei de coșmar, Malkina, inteligența distructivă a lui Westray, intermediarul afacerii fatale, scilipirile de moment, egal deprimante, ale multiplelor personaje secundare (voci și gesturi mai degrabă decât profiluri complet agregate) jalonează traseul descendent al grupului, comunității, lumii în genere, nu doar pe cel al protagoniștilor individuali. Brevitatea scenariului impune o concizie a gândirii și rostirii deloc nefamiliare lui McCarthy. Totuși, suflul scurt, de schiță, face din *Consilierul* doar o primă încercare, un schelet de mare carte. Strălucirea averilor ilicite se întâlnește cu freamătul minților geniale și corupte și cu frământările unor conștiințe bântuite de inevitabilitatea responsabilității, lipsind însă, în acest stadiu, dialogul plauzibil între ele.

¹ Alexandra Alter. "Literary Giant Obsessed by Movies". *The Wall Street Journal*, 11.10.2013, <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303442004579121733648876754>

SCENARIST LA HOLLYWOOD (EP. 2)

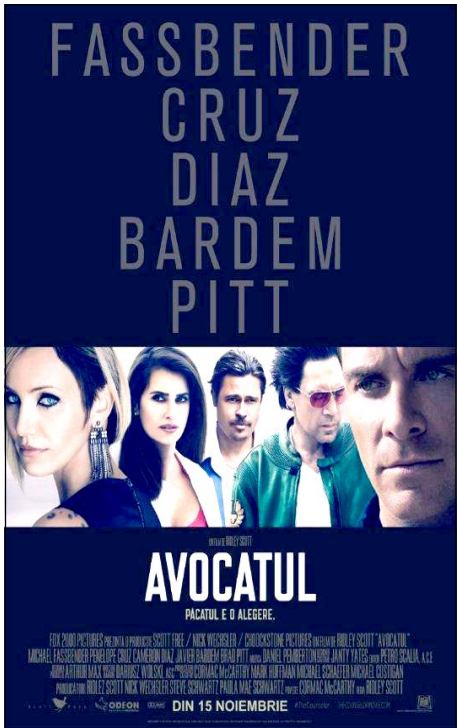
ADINA BAYA

Ce poți să îți mai dorești după ce ai câștigat un vraf de premii literare prestigioase (printre care și Pulitzer-ul) și după ce ai fost catalogat în mod repetat drept unul dintre cei mai mari scriitori americani contemporani? Ei bine, ai putea să îți dorești să devii o personalitate la Hollywood, pare să răspundă Cormac McCarthy. După ce i-au fost ecranizate cu succes trei dintre romane, McCarthy s-a decis să nu mai fie doar autorul "după care" se fac filme, ci chiar cel care scrie scenariile. Primul pas în acest sens l-a făcut în 2011, cu *Alb și negru* (*The Sunset Limited*), regizat de Tommy Lee Jones. Un film cu decoruri reduse și buget modest, în care miza cade aproape exclusiv pe dialoguri. Un fel de piesă de teatru pusă pe peliculă, dacă vrei.

Trei ani mai târziu, McCarthy repetă experimentul cu *Avocatul* (*The Counselor*). De data asta avându-l drept partener în scaunul regizoral pe Ridley Scott – acest bunic al thriller-ului hollywoodian. De la seria *Alien* sau de la *Blade Runner* și până la *Gladiator*, Scott a creat o adevărată școală în ultimele câteva decenii, brevetând un stil de a face filme de acțiune ce asigură succes la box-office. Alăturarea celor doi poate părea improbabilă, la o primă vedere. Cum se împacă apetența pentru dialoguri stufoase și incitarea la reflecție pe marginea unor întrebări filosofice fundamentale, specifice lui McCarthy, cu pasul rapid, marșarea pe acțiune și festinul de efecte speciale, specifice lui Ridley Scott? E drept că mariajul dintre cele două direcții nu e complet nemăintâlnit, dar nici tocmai frecvent. Juxtapunerea ar fi putut rezulta într-un film de acțiune scris isteț, à la *Heist* de David Mamet. Sau ar fi putut prelua un aer de pastişă, bazat pe replici și întorsături narative care refrișează genul de acțiune, în maniera filmelor lui Tarantino.

Trailerul împănă din plin cu celebrități al filmului *Avocatul* și faima celor două nume majore care îi stau în spate au creat un torent de așteptări pozitive în jurul său. Dar, din păcate, încă din prima jumătate de oră a filmului îți poți da seama că stilurile diferite ale scenaristului și regizorului nu au reușit să se alieze pe un teren comun fertil, ci mai degrabă târăsc povestea în sensuri distincte. Când plonjând în discuții abstract-filosofice care nu se asortează nicicum cu tenebrele lumii interlope în care se întâmplă acțiunea, când alunecând spre clișeu romantic și replici fade, *Avocatul* e un film în care se vede cu ochiul liber că se ciocnesc viziuni divergente în privința realizării.

Construită în jurul unui avocat (Michael Fassbender) care se trezește captiv între itele unei povești complexe cu crime și droguri dirijate de carteluri mexicane, povestea servește drept pretext pentru zugrăvirea unei atmosfere noir, condimentate din plin cu sex și sânge. Nu lipsesc imagini cu trupuri decapitate, aluzii la "snuff films" (crime brutale filmate în direct pentru a fi comercializate ulterior), împușcături și cadavre aruncate la groapa de gunoi. Toate fac parte din peisajul cotidian al mahalalelor mexicane

în care legea este dictată de cartelurile ce dirijează traficul de droguri. Mediul este perfect pentru reiterarea unor teme recurente la Cormac McCarthy. La fel ca în *Drumul* (*The Road*) sau în *Nu există țară pentru bătrâni* (*No Country for Old Men*), umanitatea văzută prin ochii scriitorului american e definită, în esență, de cruzime și violență. De un joc perpetuu între pradă și prădător. Însă spre deosebire de acestea două – la care McCarthy a semnat doar romanele ce stau la baza filmului, nu și scenariul –, *Avocatul* e marcat de o incongruență estetică greu de remediat.

În vreme ce filmele anterioare realizate după romanele lui McCarthy invită la reflecție asupra prevalenței pe care a dobândit-o violența în societatea occidentală, în *Avocatul* problemele efective de concepție a filmului constituie un bruiat constant, care te distrage de la substanța ideilor abordate. Tarat de monologuri mult prea criptice și adesea plasate inoportun, de un scenariu plin cu pasaje de umor ce se vrea negru, dar cu greu reușește să smulgă un zâmbet, filmul te face să te întrebi dacă talentul scriitoricesc al lui McCarthy poate fi cu adevărat transpus în domeniul redactării de scenarii. Prea sărac în tensiune pentru un thriller și prea plin de acțiune pentru un film ce mizează pe dialoguri, *Avocatul* e un film inegal, ce reușește să convingă cu greu. Iar de la ratare nu îl salvează nici măcar jocul căruia nu i se poate reproșa nimic al lui Michael Fassbender, în rolul avocatului ce află pe propria piele că nu poți fi doar un pic mândrit cu banii cartelurilor de droguri. Și nici cel al lui Cameron Diaz, care sfâșie cu un calm de felină destinul tuturor personajelor din jurul ei și calcă pe cadavre cu un sânge rece ce amintește de personajul lui Kristin Scott Thomas din *Numai Dumnezeu iartă* (*Only God Forgives*), una dintre revelațiile *noir* ale anului trecut. Jocul câtorva actori și replicile ce încapsulează definiția apocaliptică a umanității prin ochii lui McCarthy sunt, poate, singurele motive care fac filmul demn de văzut pentru fanii scriiturii sale.

ULTIMA FOTOGRAFIE

LUCIAN-VASILE SZABO

Bogdan Hrib este unul dintre cei mai complecși și surprinzători scriitori români ai prezentului. Face parte din generația de mijloc, iar scrisul său a ajuns la deplină maturitate. Dovada o reprezintă romanul *Ultima fotografie*, apărut în anul 2012 la editura Cartea Românească. Prozator de cursă lungă, autorul dădea impresia, înainte de această carte, că vrea să evolueze în zona genului detectivistic, a spionajului și a misterului. Și-a asumat curajos abordarea la graniță, riscul venind din faptul că exegeții se apleacă mai greu asupra unor astfel de producții, care își au însă publicul lor, entuziaști și fidel. Rezervele asupra genului detectivistic (adică mai mult decât "polițist", acceptând că detectivul este un polițist evoluat, unul capabil să rezolve cazuri complicate, care nu sunt la îndemâna gardianului public) vin dintr-o lungă tradiție a identificării domeniului cu literatura de aventuri, de divertisment, "nese-rioasă". Bogdan Hrib și-a asumat în mod deliberat să susțină acest gen literar, dovadă stând cărțile sale anterioare, cu titluri cât se poate de explicite: *Filiera grecească* (2006), *Blestemul manuscrisului* (împreună cu Răzvan Dolea, 2008) sau *Ucideți generalul* (2011).

Însă *Ultima fotografie* schimbă registrul. Detectivismul este înlocuit aici de un imobilism postmediatic (cumva post... traumatic) asumat. Un fotoreporter, sufocat parcă de avalanșa de emoțiilor jurnalistice la care a fost supus, încearcă să se retragă din lumea acaparatoare a cotidianului, a imediatului factual covârșitor. Eroul este pur și simplu anesteziat de trăirile intense, de alergatul după subiecte și fotografii bune. Și-și poartă cu mândrie, blazare și emfază acest refuz de a mai fi o rotiță a trecerii de la privat la public, de la anonim la celebritate pentru o seară sau două. Nu mai vrea să alerge, nu mai vrea să stea, nu mai vrea să facă nimic, nici măcar o poză. Experiențele sunt multe și complexe, căci nu e doar fotoreporter, ci face fotografii atât din pasiune (una care nu are nevoie de motiv), cât și de nevoie, sărind de la cele de nuntă la cele artistice. Dar pentru că asaltul cotidianului nu se oprește, deoarece factualul vine încă peste el, riscând să rezezească și să pună în funcțiune instinctele reportericești, eroul pur și simplu fuge, se izolează pe un vapor, într-o croazieră care nu pare a avea nimic spectaculos.

Starea postmediatică are multe în comun cu șocul post traumatic, inclusiv faptul că nu putem afla concret cum s-a declanșat și dacă există cu adevărat tratament și o strategie de recuperare eficientă. Acest sentiment de pierdere trăit de ziariști după ce ies sau sunt scoși din redacții a fost prea puțin analizat. În România există multe persoane în această situație, nu neapărat în vârstă, forțate să iasă din organizațiile media nu prin pensionare, ci prin inadecvare. Cei mai mulți foști jurnaliști nu s-au putut adapta ofensivei mobile și cibermădă, acceptând că navigarea pe internet este mult mai dificilă și serioasă

când este necesar să fie respectate regulile de bază ale meseriei. Însă alții au căpătat un pronunțat sentiment al inutilității, nu a lor, ci a muncii lor. În epoca în care cei mai mulți vorbesc și nu ascultă nici măcar vorbele apăsate nu mai au trecere, cu atât mai puțin celele cumpănite. Eroul lui Bogdan Hrib fuge deoarece simte că problema este și mai gravă. Banalul este livrat în știri ce se vor importante, nedepășind în realitate consistența unor fapte diverse poate amuzante, însă vede ca utilitate a informației sau divertisment.

Figura fotoreporterului se conturează treptat în lunga croazieră din Malta până la Capul Bunei Speranțe, într-o odisee sufocată de banal și exotic mărunț. Desigur, Bogdan Hrib a utilizat în roman multe amintiri personale și întâmplări trăite ori auzite de la alții. Paradoxal însă, iar acest lucru sporește profunzimea cărții, nu vom ști niciodată unde sunt granițele între factual și fictiv, ce este rememorare și ce este invenție. Autorul reușește să sintetizeze în câteva propoziții figura eroului Alexandru Zaharia, obligat să acționeze permanent ca un anti... erou: "Fotoreporterul. Cel care a fost arestat și după '89, a luat bătaie și de la țărani, și de la mineri, a fost împușcat de jandarmi, a pozat femei îmbrăcate provocator și dezbrăcate la fel de provocator, fotograf de război, fotograf de vedete, de nunți și botezuri, fotograf de reportaj, portretist, peisagist, bețiv, curvar, nesimțit, băgăcios, șmecher, pasionat de fotografie" (p. 15). Mai ales pasionat de fotografie...

Voiajul cel lung la bordul *Queen of the Seven Seas* înseamnă, de fapt, nu atât renunțarea la viața de fotoreporter, la nevoia de a ridica aparatul și a poza tot ce e semnificativ sau nu, ci o modalitate de a combate uriașul cinism existențial. Alex Zaharia este conștient că pasiunea pentru fotografie îl distruge, deoarece este o modalitate perversă, alterată, de a vedea lumea, covârșind existența, însă, inconștient, nu poate accepta completa dezabuzare postprofesională. Vrea să rămână uman, să bea bere și să respire liber, să tândălească. Călătoria este prilej de rememorare, dar și de reasezări ale prezentului. Iubiri trecute se împletesc cu unele noi, ocazionale, fascinante fiind apariția în peisaj a Dianei Anton, o fostă colegă de bancă din școala primară. Femeia dispăre misterios la Capul Bunei Speranțe, lăsându-l pe Alex perplex, antidotul la indiferența existențială de până atunci. El își aruncă aparatul foto în ocean, decis să înceapă o nouă viață, dar care avansează destul de scrâjnit. Romanul debutează la nuntă, a treia căsătorie a lui Alex, cu o femeie întâlnită în Malta, la întoarcerea din croazieră. La nuntă ne întoarcem la final, când, după lunga așteptare a cavalerului de onoare, eroul este reumanizat. Primește un mesaj pe telefon de la dispăruta Diana și totul devine mai ușor. E un *happy end* tonic la unul dintre cele mai surprinzătoare romane din literatura română a ultimilor ani.

DESPRE O CARTE

ADRIANA CÂRCU

Gândul de a face o nouă carte* s-a născut la o bună bucată de vreme după publicarea volumului *Povestea zilelor noastre*, volum în care, împreună cu 12 prieteni timișoreni plecați în lumea largă, m-am lansat într-o aventură ce s-a vădit a fi un act reciproc de recuperare biografică. De data aceasta, pe lângă dorința de accesare a unor experiențe netrăite, nevoii neîntrerupte de "reconectare la sursă" i s-a adăugat și un crescând sentiment de echitate. Dacă poveștile celor plecați din țară au dat, la vremea lor, măsura izbânzii și au dezvăluit prețul renunțării, povestirile celor 12 prieteni "neplecați", care alcătuiesc capitolele volumului *Povestiri din vremea de după*, configurează un document a cărui valoare rezidă în însăși profunda sa încărcătură emoțională.

Povestirile consemnate în el rememorează răstimpul și împărtășesc experiența a 12 vieți, evocă evenimentele de după plecarea mea din țară, documentează revoluția din 1989 și, în mod dureros, surprind chiar și sfârșirea din viață a doi prieteni: Oscar Berger și Ștefan Călărășanu. Consemnarea acestor fapte de viață întregeste, după cum mi s-a părut firesc, portretul unei generații care a marcat, timp de decenii, profilul cultural al urbei în care m-am născut. Spațiul timișorean, loc de baștină sau de adopțiune pentru toți interlocutorii, este liantul acestui proiect binar. El constituie punctul de convergență și matca auctorială a fiecăreia dintre cele 24 de povestiri însumate în cele două volume.

Într-un eseu intitulat *Gândul de "acasă"*, spuneam "Atunci când pleci, fie că te adaptezi în noua patrie, fie că nu, desprinderea de matcă își continuă neabătut cursul." Astăzi aș adăuga că această desprindere conține, în dinamica ei internă, un conflict care definește însăși drama neapartenenței. Când pleci din țară, procesul de circumscriere în noul context social nu se poate face fără o nouă definire a identității, iar acest lucru devine posibil doar prin osmoză; cu alte cuvinte nu devii mai puțin român, dar devii treptat tot mai "străin". Timpul care trece face ca viața pe care ai părăsit-o să se închidă în urma ta ca o cortină după ieșirea actorilor, iar la fiecare încercare de a reintra în scenă, să găsești sala tot mai goală.

Aceasta este scena pe care mi-am dorit s-o repopulez, măcar virtual (dacă tot ne place atât de mult termenul), cu "personaje" care n-au încetat să locuiască în teritoriul afectiv numit nostalgie. Dorința mea de a petrece timp cu prietenii din Timișoara a fost mână de gândul neascuns de a-i avea "pentru mine" vreme de câteva zile, într-o intimitate pe care cotidianul nu o mai permite. Un alt gând a fost acela de a rememora prin povestiri un timp al devenirii comune, care ne-a fixat, și mie, și lor, coordonatele identității. Timpul când existența noastră avea același fundal este cel care m-a ajutat acum să reînnođ legăturile și să arunc punți nu numai peste uitare, dar și peste granițe.

Recuperarea unui timp trăit în absență este cel de-al doilea mobil al acestui demers biografic. În același eseu spuneam: "Prima mea vizită la Timișoara, după revoluție, a fost însoțită de sentimentul clar că orașul nu-mi mai aparține. Orașul meu se încărcase cu o experiență la care eu nu participasem, oamenii lui trecuseră prin momente care acum ne despărteau." Nevoia de a deveni depozitară relatărilor despre dramatica încheiere a unui parcurs istoric traumatizant a constituit, văd acum, o formă de participare a posteriori pe care simțeam că o datorez orașului meu. Împărtășirea experiențelor trăite de către cei de acasă au avut rolul și darul de a-mi apropia evenimentele, iar însuși actul povestirii m-a inclus în retrăirea lor.

Ca și în cazul primului volum, întâlnirile au fost pătrunse de bucuria revederii și însoțite de emoția retrăirilor, ele au avut, toate, ca premisă subînțeleasă, pe de o parte, curățenia intenției, iar pe de alta - curajul confruntării și onestitatea povestitorilor, nu în ultimul rând cu și față de ei înșiși. Timp de doi ani buni am contemplat împreună cu prietenii mei timișoreni mirificele peisaje ale copilăriei, am fost martoră la frumoasele și zbuciumatele căutări ale adolescenței și la drumul nu o dată anevoios al realizării. Au fost doi ani în care 12 oameni mi-au încredințat viața lor într-un act de prietenie care trece dincolo de timp.

Munca la carte a adus cu sine agonia și extazul cărora faptul că le cunoșteam deja gustul nu le-a atenuat cu nimic din intensitate. Am transpirat de emoție la fiecare draft revizuit împreună, în scris, la telefon sau pe Skype, am plâns atunci când nu mi-a fost creditată intenția și am dansat singură prin casă la primirea un bun de tipar nemaisperat.

Acum iată că și volumul acesta e gata, și eu privesc din vremea de după alcătuirea lui la sutele de ore petrecute în compania prietenilor mei ca la un timp care mi-a îmbogățit existența cu existența lor.

* *Povestiri din vremea de după, întâlniri cu 12 artiști timișoreni*, Brumar, 2014. Volumul fi lansat luni 7 iulie ora 19:00 la Casa Artelor.

TUR DE ORIZONT

În cel mai recent număr al **Luceafărului** (nr.5/2014), criticul Dan Cristea scrie despre excelentul volum de poezie al lui Mircea Bârsilă, *Viața din viața mea* (Editura Viața Românească, 2014), Radu Voinescu despre *Critica științifică și lectura hedonistă*, Adrian Lesdencuic semnează eseu *Poezia lui Ion Barbu și gustul criticii. Interpretări moderne, postmoderne, transmoderne*, Horia Gârbea - *A mânca pentru a trăi. Gustul și aroma imanenței*, Adrian G. Romilă se... situează *Între două gusturi sau câteva chestiuni privind canonul literaturii în școală*, Cornel Ungureanu recenzează *Cartea șoaptelor*, de Varujan Vosganian, Simona Grazia-Dima se apleacă asupra volumului de poezie semnat de Pavel Sușară, *Sissi*, Răzvan Voncu analizează, sub titlul *Trei reprere ale feminității românești*, cartea lui Dan C. Mihăilescu, *Castelul, biblioteca, pușcăria*. Poezia din același număr al lunarului bucureștean este semnată de Medeea Iancu, Robert Șerban și Daniel Dăian, cronică plastică îi aparține Iolăndei Malamen, iar cea sportivă, lui Gelu Negrea. Mai sunt o multime de texte bune de citit, căutați revista, e aici <http://www.revistaluceafarul.ro/>!

DĂ, BRE, PREMIU!

Criticul Eugen Lungu este autorul unei analize – *Premiile, o eternă dilemă* – a modului în care se dau, se iau, se discută și contează premiile literare, în **Contrafot** (nr.1-4/2014). Scrie dl Lungu: "Premiile literare sunt jinduite de toți și contestate de mulți. Nimic nu le poate face perfect valabile pentru toată lumea și întotdeauna se va isca o junță estetică, sau cel puțin un ins, care să conteste decizia juriului. Dacă ar fi să ne închipuim, prin absurd, că un juriu generos ar aureola frunțile tuturor celor care și-au depus operele pentru un eventual concurs, și atunci s-ar găsi inși care să protesteze zgomotos – de ce lui X, care scrie te miri cum și, pe deasupra, mai e și canalie patentată, i s-a dat premiul la egal cu Y, care, nu-i așa?, e inegalabil?!"

De la premiile ziarelor de provincie până la barosanul Nobel, rar festivitate de decernare care să nu fi fost însoțită de negări și reprehensiuni, de dezmințiri, tăgăduiri și proteste. Scandalurile Nobel, care însoțesc aproape fiecare decizie a Academiei Suedeze, ne avertizează că și în rasata lume blondă, model de echilibru intelectual, cumpătare și demnitate ariană, *parti pris*-urile nu sunt o raritate, ci, mai degrabă, o regulă. Atunci ce le mai rămâne năbădăioșilor meridionali, atleti ai subiectivității și cumetrismului înfloritor? Aici, la porțile Orientului levantin toți și toate sunt luate în foi de viță, întortocheatele arabescuri ale aranjărilor nemaiuimind pe nimeni. (...) Exceptând Nobelul – acesta, da, are darul de a monumentaliza nulități! – autori de care lumea habar nu avea până în ziua decernării, devin într-o clipă mari vedete, lista garantându-le de acu încolo o oarecare notorietate. *Nobeliții* nu sunt totuși *inubliabili*. Cine își mai amintește astăzi de "jalnicul Sinclair Lewis și rizibila Pearl S. Buck", "de mai vechii Eucken, Pontoppidan, Gjellerup, Sitteler, Benavente, Undset, Karfeldt, Jensen, sau de mai recentii Laxness, Agnon, White, Martinson, Johnson sau chiar de contemporanii Cela ori Fo?" (Mircea Mihăieș). Cine a avut curajul "literar" s-o parcurgă pe Nadine Gordimer – premiata în 1991! – nu atât pentru merite estetice, cât pentru faptul de a fi condamnat apartheidul? (Mă consider una dintre nevinovatele ei victime – i-am citit aproape toate cărțile importante în speranța să-i descopăr marea operă. De unde? Părea un Ion Canna în fustă!)"

CENZURA, PIXUL ȘI TAMPENIA

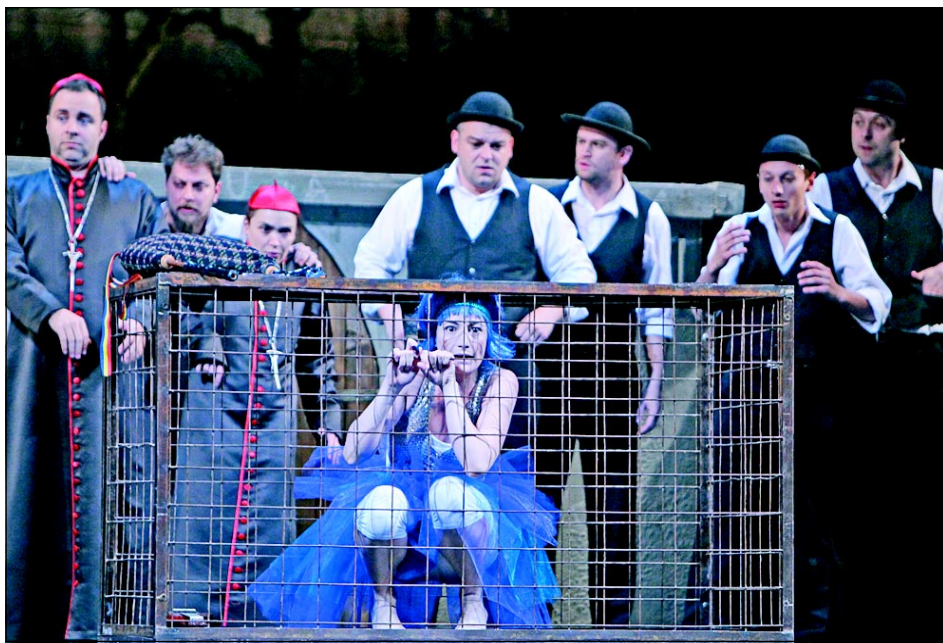
Ca mai întotdeauna, **Suplimentul de cultură** e plin de informații culturale și de texte proaspete. Fie că sunt rubricile permanente, fie că sunt fragmente din cărți aflate pe *Teava* editurilor, fie că sunt știrile de și

despre lumea care face ori consumă cultură, toate fac un sumar din care are ce alege și cel mai mofturos cititor. În numărul 443 al săptămânului ieșean, Florin Iorga îl intervievează pe scriitorul Radu Mareș, iar discuția dintre cei doi ne-a mers la... suflet. Am ales o bucătică din ea și pentru dumneavoastră. Radu Mareș: "Înainte de '90, ca să publici o carte trebuia să te bați, asta-i expresia cu toate acreditările și răsfaloșită. Să bați la uși, să fii insistent pe la edituri, să te lupți cu cenzura, să ai pile sus-puse. În 1986, din *Pe cont propriu* mi s-au scos la viză circa 50 de pagini, dar mi s-a și atras atenția să nu fac gălăgie, dacă vreau să-mi văd cartea tipărită. Eram lovit în ficat, dar n-am scos o vorbă. Mi-am prezentat însă cazul la un colocviu despre roman organizat la Tg. Mureș unde eram între romancieri, colegi și prieteni, lume bună, critici din prima linie și reacția produsă m-a descumpănit. Un confrate romancier a luat cuvântul în contra-replică amendându-mă cu severitate. Un critic pe care-l prețuiam, între patru ochi, să nu fim auziți, m-a ironizat: *Îți faci reclamă?* Securitatea însăși, din culise, a ciulit urechile și am fost avertizat de asta. Mai cu seamă, ce m-a dat peste cap a fost, în ambianță, zâmbetul alb, concesiv și distrat, care indica detașarea, dezinteresul și într-o oarecare măsură plictiseala. Toate erau absurde, cartea mea apăruse. Nu curgea sânge din textul amputat, problema pusă de mine pe tapet n-avea miză. Sigur că de asemenea cazuri e de preferat să te ții la distanță, mai bine zis să nu iei cunoștință de ele. Cam asta era concluzia. Fii cuminte, ține-ți gura. Obstacolele înseși ridicate în fata editării unei cărți erau și ele de-un ridicol mortal, chiar dacă te puteau duce și la balamuc, în cazul că n-aveai umor și nervi buni. Zădărnici era aproape tangibilă, dar și îngrozitor de umilitoare. Așa se induce lehamitea rea, distrugătoare, despre care nu-mi face nici o plăcere să vorbesc. Azi, în 2014, har Domnului, avem libertate, poți publica tot ce-ți iese din pix, chiar și tâmpenii absolute."

UN TURNĂTOR CU... ARTA

Turnătorie cu triluri este titlul cronicii scrise de Tania Radu, pentru revista **22**, la volumul *Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității*. Selecție, introducere și comentariu de Lucian Boia (Editura Humanitas). ● Cronică este un solid argument pentru lecturarea cărții, una în care se vede trist de limpede cum intelectualul este anihilat de turnător. Și unul și altul poartă același nume. De ce și cum? Scrie Tania Radu: "După venirea comuniștilor, Comarnescu rămâne în libertate pentru că se agață *in extremis* de coada noii ordini. Din 1953 este informator al Securității și își ia drept nume de cod, nu fără o doză de cinism, pseudonimul sub care publicase prima carte după '44: monografia pictorului Octav Băncilă, semnată Anton Coman. Sună ca o poliță plătită! De aici încolo, busola lui morală e scoasă din uz. Va scrie mii de note informative despre aproape toți cei pe care-i frecventa. Toarnă cu delicii, cu triluri, cu veritabile uitări de sine, care aduc acel ingredient, detestabil în context, al calofiliei, întâlnit deja la Ion Caraion și la Marian Popa. Dar Petru Comarnescu are o arie mult mai vastă de acțiune: el toarnă nu doar scriitori, ci intelectuali de tot felul, lume bună din casele pe care le frecventa ca mare și vechi monden. Sunt compozitori, istorici de artă, artiști plastici, dar și studenți, diplomați ori bursieri americani care puneau pentru prima oară piciorul - îndeajuns de avertizați - în strania lume nouă. Unii au avut în mod cert de suferit. Un singur exemplu: istoricul de artă Remus Niculescu, arestat și condamnat în lotul Noica-Pillat. Nu doar pe mâna lui Comarnescu, ce-i drept, ci și pe-a lui Noica, dar Noica fi va cere totuși iertare într-o splendidă scrisoare publicată în anii din urmă."

ROȘIORII DE VEDE

DE LA PASTORALELE SMERITULUI SERGHIE PÂNĂ LA DEBARCAREA DIN NORMANDIA

Urmre din pagina 18

Câte o pastorală îndreaptă mitropolitul Serghie, însoțit de Nicolae, mitropolitul Kievului și Galiției, către armata română și către păstorii și credincioșii români: "Voi ați atacat poporul rus, care n-a atacat și nu atacă pe nimeni." Este invocată "vecinătatea pașnică în care am trăit veacuri de-a rândul, fără a ne amesteca unul în treburile altuia". Nimic despre raptul Basarabiei și al Bucovinei de nord. Se face caz de alianța cu Marea Britanie și cu America. Stranie îngăduință a editorului român (sau doar prea-plecată slugă în raport cu originalul), în 1950, când Războiul Rece duduia. Un interesant exercițiu stilistic îl dezvăluie schimbul de telegrame dintre înalții prelați și Stalin. Primii caută formule perifrastice, emfatică, encomiastice. Tătucl răspunde scurt, tăios, militărește.

Revenim la zi. Climatului comemorărilor consacrate debarcării în Normandia a fost stricat de curentul triadic care bântuie prin multe minți tenebroase de pe Bătrânul Continent: nu mai vrem UE, destul cu America, vivat Putin. Mă autoplastografiez recurgând la un paragraf de acum câțiva ani: "Poate că americanii or fi enervanți tot încercând să impună regulile democrației în mai toată lumea. Totuși ei reprezintă o garanție pentru existența pe mai departe a militanților anarhiști, care, în alte condiții, ar fi stat domoliți în banca lor, militând în limba sovietică sau ascultând comenzi în limba hitlereză." Doar că acum nu mai e vorba despre joaca tâmpită de-a anarhia, ci de structuri politice, de lideri ce știu să ia în posesie, cu charisma lor de doi bani, mulțimi buimace.

Ca să închid cercul: Remus, cel ce mi-a oferit volumul în cauză, a fost dat afară, pe motive politice, în anii 70, de la Teologia din Sibiu. Nu s-a mai adresat nici până în ziua de azi, după atâta democrație pulsatilă. Îl puteți vedea uneori prin oraș, ținând sub braț o carte rară, parcă neliniștit că *ăia* încă sunt preocupați să știe cum decurgeau lecțiile lui de greacă veche.

Ilustrăm acest număr cu imagini din spectacole prezentate în cadrul FEST-FDR, organizat de Teatrul Național din Timișoara

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

CANNES 2014: ULTIMELE ZILE

ADINA BAYA

Cele două săptămâni pline până la refuz de premiere cinematografice și de staruri pășind în lumina intermitentă a blitz-urilor pe covorul roșu al clădirii Palais des Festivals au fost încheiate oficial de Quentin Tarantino. Alături de actrița Uma Thurman, acesta a decernat premiul Palme d'Or regizorului turc Nuri Bilge Ceylan pentru *Winter's Sleep*. O nouă "poveste din Anatolia" care pune în valoare talentul extraordinar al regizorului de a construi o atmosferă densă și vie, acest film aduce cea de-a patra distincție importantă pentru Ceylan la Cannes, după *Once Upon a Time in Anatolia* (2011), *Three Monkeys* (2008) și *Uzak* (2003). Grand Prix-ul a revenit regizoarei italiene Alice Rohrwacher pentru filmul *Le Meraviglie* (*The Wonders*), în care își face un debut excelent și tânăra actriță de origine română Alexandra Lungu. Lista premiilor a mai inclus câteva nume cu rezonanță deja pentru cinema mondial, cum ar fi cel al lui Julianne Moore, Bennett Miller și Andrey Zvyagintsev, dar și câțiva oameni de film tineri sau insuficient cunoscuți încă.

ESTETICA EXUBERANTĂ A LUI XAVIER DOLAN

Printre marii și binemeritați câștigători din competiția oficială s-a numărat și Xavier Dolan. La doar 25 de ani, regizorul canadian are deja un stil de autor foarte bine definit, exersat și perfectat în filme ca *Les amours imaginaires* (2012) și *Laurence Anyways* (2010), cu care a fost prezent la Cannes în secțiunea "Un certain regard" din anii trecuți. *Mommy*, ultimul lui film, a intrat direct în competiția pentru Palme și a luat Premiul Juriului. Nici nu e de mirare, pentru că e probabil cel mai bun film al lui de până acum.

Cu un fler fantastic în sondarea relațiilor filiale sau amoroase, cu un chef nebun de a face experimente estetice care învăluie filmul într-un aer exuberant absolut irezistibil, Dolan e fără doar și poate unul dintre cei mai interesanți regizori tineri ai momentului. În *Mommy*, el revine la tema relației mamă-fiu din filmul de debut regizat la doar 19 ani, *J'ai tué ma mère*, însă dintr-o perspectivă diferită. "Există câteva paralele între filmul meu de debut și *Mommy*, dar doar la suprafață", explică regizorul la conferința de presă. "Primul film oferă o privire prin ochii unui adolescent, iar celălalt e focusat pe experiența mamei. *J'ai tué ma mère* e despre o criză pubertină, pe când *Mommy* e despre una existențială", clarifică el.

Povestea e centrată pe viața unei mame văduve, colerice, cochete la limită vulgarului, și a fiului ei de 15 ani ce suferă de ADHD (deficit de atenție și tulburări hiperkinetice). Tumultuos, debordant, carismatic și imposibil în același timp, tânărul Antoine-Olivier Pilon face primul lui rol mare aici. Iar Anne Dorval și Suzanne Clement, actrițe-fetis de-a doua mână pentru Dolan, completează perfect, fără nicio notă falsă, spațiul din jurul lui. "Ca de obicei, am vrut ca actorii să fie adevăratul centru al filmului", mărturisește regizorul. Însă în *Mommy*, ei nu își mai mărturisesc sentimentele cu ușurința extrovertită din filmele precedente, ci explorează noi moduri de expresie. Una dintre cele mai mari provocări ale filmului a fost ca spectatorii să nu le "recunoască" pe cele două actrițe, să nu le asocieze cu arhetipuri create anterior de Dolan, spunea regizorul la conferința de presă.

Mama și fiul joacă roluri care se completează reciproc și sunt sudate de o dragoste feroce, la limita maladivului, în acest film. În izbucnirile de furie ale adolescentului le poți vedea reflectate pe ale ei (la fel ca și în limbajul colorat și în agresivitate), dar amplificate, interpretate pe tonuri diferite. *Mommy* e un film care prin tematică și perspectivă amintește de Gus van Sant, însă în același timp celebrează stilul profund personal al lui Dolan. Estetica lui exuberantă, povestea cu întorsături bizare, dialogurile nestăpânite, autentice. E un film care te cucerește fără drept de apel.

COLONIALISMUL: TEMA INEPUIZABILĂ

Dacă unii ar putea crede că trendul postcolonial și-a trăit deja perioada de glorie, cel puțin în literatură, și n-au

mai rămas multe lucruri nespuse pe marginea sa, iată că una dintre revelațiile acestui an la Cannes demonstrează contrariul. După ce în ultimii ani am văzut tot mai multe filme americane vorbind tot mai deschis despre rasism și aducând în discuție problema inegalității sociale inerente dintre populația albă și non-albă (vezi *12 ani de sclavie* și *The Butler*, printre altele), *Charlie's Country* dovedește că subiectul e la fel de sensibil și de acut și în Australia. Distins cu premiul secțiunii "Un certain regard" pentru cel mai bun actor principal, acordat lui David Gulpilil, filmul e plasat într-o comunitate izolată de aborigeni, împrejmuată și reglementată atent de guvernul australian. Pentru că nu pot trăi nici "după legile vechi", din vânatoare și pescuit, dar nici nu se pot integra în societatea albă, aborigenii sunt condamnați la o viață dusă fără scăpare între două lumi. Statul australian le asigură niște containere enorme pe post de locuințe și îi ține sub supravegherea poliției în rezervație. Dar, precum un părinte tiran care își ia de sus copiii adulți, nu le oferă permisiunea de a cumpăra alcool și le taie toate șansele de a duce o viață după reguli proprii.

"Ai o casă?", îl întreabă Charlie la un moment dat pe unul dintre cei ce administrează rezervația. "Da." "Un job?" "Da." "Ei bine, eu nu am nici casă și nici job, iar tu le ai pe amândouă pe pământul meu. Acesta e pământul meu." Interlocutorul lui Charlie oftează neputincios și plictisit – probabil a mai auzit o retorică similară de zeci de ori. Însă argumentația rămâne legitimă. Expropriați și ținuți la colț, tratați de sus și cu suspiciune, aborigenii sunt condamnați la un loc la marginea de jos a societății. Și nu e nicio surpriză că vasta lor majoritate cade pradă alcoolismului și ajunge să umple pușcăriile.

Charlie's Country arată cum rasismul e, de fapt, reglementat prin lege, și cum populația abigenă e condamnată la o decădere lentă, la un final trist. Camera regizorului Rolf de Heer îl urmărește pe Charlie, care s-a născut și a trăit în această comunitate. Care a fost martor la exproprierea poporului său și la transformarea țării sale într-o proprietate a omului alb. Deși tratează probleme grele și grave, filmului îi lipsește un aer dramatizant. Dimpotrivă, personajul central pare să ia totul cu un binevenit umor, e mereu dispus să se amuze. Fixată mereu atent alături de el, camera lasă privitorul să observe cât de puține lucruri din felul de a fi al lui și din obiceiurile comunității sale există în comun cu lumea occidentală. Prăpastia dintre cele două lumi e șocantă și captivantă în același timp, te îndeamnă să reconsideri legitimitatea deciziilor luate de multe state occidentale în raport cu populațiile colonizate.

VEDERE DIN EST: MAIDAN-UL UCRAINEAN ȘI PODURILE DIN SARAJEVO

Dincolo de filmele intrate în competiție și premiate, Festivalul de la Cannes a funcționat din nou ca un magnet pentru o serie de alte pelicule valoroase din întreaga lume, care merită atenția. Printre ele, iată două documentare situate geografic în apropierea noastră. Primul urmărește evenimentele recente din Ucraina, iar al doilea trasează secvențe din istoria tumultuoasă a orașului Sarajevo.

Se poate filma o revoluție, în direct, cu camera fixă? Poate privitorul să se simtă adevărat părtaș și implicat în evenimente, câtă vreme are parte doar de o vedere panoramică a unei secțiuni? Fără close-up-uri, fără mișcări ale camerei care să imite mișcările haotice ale mulțimii. Sergei Loznitsa se încapătânează să demonstreze că da. *Maidan*, documentarul lui despre protestele de stradă din Kiev, urmărite din noiembrie 2013 până în ianuarie 2014, a fost proiectat Hors competition (în afara competiției) într-o sală mică la Cannes, care s-a umplut până la refuz. Mulți dintre jurnaliștii clasăți pe treptele inferioare ale ierarhiei culorilor la Cannes (unde badge-urile roz și albe au întotdeauna prioritate, iar cele albastre și galbene intră în sălile de cinema doar dacă mai sunt locuri) au rămas afară.

Însă entuziasmul cu care s-au înghesuit spectatorii la *Maidan* a pălit pentru o parte dintre ei, la scurt timp după

începerea proiecției. Cu aer de "work in progress" și alură de material filmat brut, neșlefuit, *Maidan* nu oferă prea multe pentru spectatorul obișnuit cu dramatizări artistice ale istoriei, de tip Discovery Channel. Cadrele par adesea prea lungi, nu e clar ce și unde se întâmplă sau cine participă, nu există o voce din off care să lămurească lucrurile. Ci doar vreo 2-3 cadre cu text în care se dau explicații minime, insuficiente.

Documentarul lui Loznitsa cere timp și răbdare. El pare să urmeze fidel dorința autorului de a nu interveni cu nimic pentru a nu trunchia realitatea sau ficționaliza evenimentele. Loznitsa își plasează pur și simplu camera în diverse puncte din celebra piață din Kiev, și lasă mersul evenimentelor să vorbească de la sine. Oferă o felie de realitate brută, prea puțin finisată de foarfeca unui monteur. Iar filmul acumulează tensiune gradual. De la manifestațiile pașnice, la care participă oamenii de toate vârstele, filmul înregistrează lent tranziția spre violență și represiune sângeroasă. "Maidanul" e surprins în timp ce își cântă imnul Ucrainei, declamă poezii patriotice sau își comemorează eroii. Documentarul captează un ciclu de episoade dintr-un serial care nici astăzi nu e complet finalizat, iar asta îi conferă un aer actual și autentic, și îi justifică alura de "work in progress".

Tot în afara competiției a fost proiectat și filmul *Les ponts du Sarajevo* (*Bridges of Sarajevo*), construit ca un colaj în care 13 regizori europeni explorează capitala bosniacă și trecutul ei belic. Gândit în maniera lui *Paris, je t'aime* și a altor câteva experimente de acest gen, filmul suferă de lipsa unui stil unitar sau a unor pasaje care să asigure o tranziție lină între secțiunile semnate de regizori diferiți. E dificil să faci un film care pare coerent când pui bucăți semnate de regizori cvasi-debutanți alături de altele făcute de Jean-Luc Godard sau de Cristi Puiu. Și pentru că veni vorba de acesta din urmă, trebuie să menționez (cu toată obiectivitatea de care sunt în stare) că secțiunea semnată de el a stârnit cele mai vii reacții în sala de proiecție.

Cu Valeria Seciu și Marian Râlea jucând un cuplu care are o discuție înainte de culcare pe marginea unei cărți de istorie a Balcanilor, fragmentul regizat de Cristi Puiu din *Les ponts du Sarajevo* e o incursiune ironică savuroasă în colecția de clișee ce marchează imaginea de sine a românilor, în raport cu vecinii lor și cu restul Europei. Ca de obicei, Puiu reușește să exploateze universul mundan într-un mod extrem de expresiv, să scoată la iveală adevăruri profunde studiind fapte banale, și să salveze conversația de la artificial sau de la o teatralitate excesivă prin unghiul de filmare ingenios (întreaga secțiune e filmată cu camera fixă, prin ușa întredeschisă a dormitorului).